

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Vliv územních sporů na pozici
Japonska v regionu východní Asie**

Autor: Bc. Petra Palivcová

Vedoucí práce: PhDr. Petra Andělová, Ph.D.

Praha 2006

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a vyznačila v ní veškeré použité zdroje informací.

V Praze, 22. května 2006

.....

Petra Palivcová, v. r.

Obsah

Úvod	1
1 Tradiční postavení Japonska v regionu	6
2 Japonsko v politicko-geografických teoriích	15
3 Historický vývoj územních sporů Japonska	28
3.1 Ostrovy Senkaku	30
3.2 Ostrovy Takešima	42
3.3 Severní území	53
4 Dopad teritoriálních sporů na vnitropolitickou scénu Japonska	82
5 Zahraniční politika moderního Japonska vůči sousedním státům	85
5.1 ČLR	87
5.2 Čínská republika (na Taiwanu)	100
5.3 Korejská republika	102
5.4 Ruská federace	106
6 Zhodnocení minulých i budoucích řešení sporů	112
7 Japonské perspektivy	119
Závěr	125
Resumé	131
Summary	132
Poznámky	133
Přílohy	
Seznam použité literatury a zdrojů	
Projekt diplomové práce	

Seznam příloh

- Tab. 1 Seznam sporných ostrovů a souostroví
Tab. 2 Počet obyvatel v zemích Asie (z největších 50 zemí světa)
Tab. 3 Japonsko a sousední státy
Tab. 4 Počet obyvatel Japonska (1875 - 2002)
Tab. 5 Export Japonska do vybraných zemí (1946 - 2003)
Tab. 6. Dovoz ropy a zemního plynu do Japonska dle zemí (1970 - 2001)
Tab. 7 Hodnoty vývozu/dovozu Japonska do/z vybraných zemí
Tab. 8 Zahraniční obchod Japonska dle země/regionu (2004)
Obr. 1 Mapa oblasti Severovýchodní Asie s vyznačenými spornými oblastmi.
Obr. 2 Mapa administrativního rozdělení Japonska včetně sporných území.
Obr. 3 Ostrovy Senkaku
Obr. 4 Ostrovy Takešima
Obr. 5 Mapa Severních území
Obr. 6 Kurilské ostrovy vč. zobrazení průlivů mezi ostrovy.
Obr. 7 Politicko-geografické rozdělení světa podle Mackindera v roce 1904.
Obr. 8 Politicko-geografické rozdělení světa podle Mackindera v roce 1943.
Obr. 9 Politicko-geografické rozdělení světa podle Cohena.
Obr. 10 Porovnání úlovku jednotlivých zemí v Japonském moři.
Obr. 11 Porovnání úlovku jednotlivých zemí ve Východočínském moři.
Obr. 12 Námořní a hraniční spory ve Východní Asii počátkem 90. let 20. století.
Obr. 13 Mapa oblasti nárokované Japonskem, ČLR a Čínskou republikou na Taiwanu.
Obr. 14 Možnosti spolupráce mezi Japonskem a ČLR ve sporné oblasti ostrovů Senkaku a Japonska a Korejské republiky v okolí ostrovů Takešima.
Obr. 15 Rozsah tzv. „*Rhee Line*“ vyhlášené jednostranně Korejskou republikou v roce 1952.
Obr. 16 Zóny spolupráce mezi Japonskem a Korejskou republikou ve Východočínském moři.
Obr. 17 Rozsah EEZ Japonska a v okolí Severních území.
Obr. 18 Oblast, v níž může Japonsko rybařit v Ochotském moři a v okolí Severních území.
Obr. 19 Námořní hranice a oblasti s výskytem nalezišť ropy a zemního plynu.
Obr. 20 Oblasti se speciální úpravou námořních vztahů mezi sáty ve Východní Asii.
Obr. 21 Zóny obrany jednotlivých zemí Východní Asie (ADIZ = *Air Defense Identification Zone*).
Obr. 22 Oblasti se zvýšeným nebezpečím výskytu konfliktů ve Východní Asii.

Úvod

Japonsko, země ležící při západních březích Tichého oceánu, se nachází na křižovatce mezi severní Amerikou a Asií, kde sousedí s tamějšími velikány, Čínou a Ruskem. Jeho poloha jej činí předurčeným pro významnou roli v regionu i světové politice, k níž však nestačí jen výhodná geografická poloha, je zapotřebí rovněž značné podpory a respektu od ostatních zemí.

Vzhledem k tomu, že je dnes Japonsko jednou z hospodářsky nejvyspělejších zemí světa a také se významně podílí na celkovém obratu světového obchodu, má již dnes zajištěn uznání mnoha zemí mezinárodní scény z ekonomického hlediska. S ohledem na křivolakou cestu historie Japonska, alespoň v posledním století, ale existuje stále mnoho faktorů, které jeho cestu k pozici významného hráče globální politiky, ohrožují. Mimo jiné jsou to i vztahy s nejbližšími sousedy Země vycházejícího slunce, tj. Koreou, Čínou, Čínskou republikou na Taiwanu¹ a Ruskou federací.

Situace těchto zemí má v posledních letech a desetiletích společného jmenovatele, vedle významného hospodářského růstu je to také jejich společný problém: územní spory, které všechny výše vyjmenované země vedou s Japonskem.

Tato práce má za cíl zkoumat původ a aktuální vliv územních sporů těchto zemí a Japonska na jejich vzájemné vztahy a na stabilitu regionu jako celku. Pro každou zemi představují spory jiný stupeň urgentnosti a odlišné důsledky, žádná je ale nedokáže zcela odsunout mimo svůj zájem, či je dokonce vyřešit jednorázovým zřeknutím se svých požadavků ve prospěch protivníka.

Na následujících stránkách nechci zkoumat vztahy všech zemí účastnících se níže vyjmenovaných konfliktů všeobecně, avšak primárně z pohledu teritoriálního rozporu. Ačkoli je nepochybně důležité uvažovat o vztazích dvojic zemí komplexně, rozsah této práce nedovoluje rozpracovat všechna témata, která mohou být předmětem sporů jiného charakteru v oblasti, do detailu. Pro přiblížení situace se však budu snažit alespoň zmínit většinu otázek, které byly v uplynulých letech pro vztahy v oblasti rozhodující.

Předmětem této práce jsou tři územní spory, jejich prozkoumání a objasnění, spolu s posouzením jejich vlivu na Japonsko a jeho pozici hegemonu Východní Asie. Budu se zabývat spory mezi Japonskem, ČLR a Čínskou republikou na Taiwanu o ostrovy Senkaku/Tiao-jü-tchaj ve Východočínském moři, mezi Japonskem a Korejskou republikou o ostrovy Takešima/Tokto a spory mezi Japonskem a Ruskou federací o Severní území/Jižní Kurily. Tyto konflikty nejsou jedinými územními spory v oblasti, nalezneme zde i více, či méně, známé spory o ostrovy při západních březích Korejského poloostrova (mezi Severní a Korejskou republikou)², ostrovy v Taiwanské úžině (mezi ČLR a Taiwanem), ale také spory, které vede Čína v Jihočínském moři. Problematikou těchto konfliktů však není mým cílem se zde zabývat.

Pro důkladné zařazení sporů do kontextu historie Východní Asie nejprve přiblížím ve své práci vývoj tradičního postavení Japonska v regionu a z toho plynoucí uspořádání oblasti. Na přelomu 19. a 20. století, kdy Japonsko získávalo postavení velmoci tehdejšího Dálného východu, vznikala i nová obor, politická geografie, jejíž pojetí Japonska bylo důležité pro tehdejší vnímání této země a hrálo významnou roli i ve druhé

polovině 20. století. V kapitole věnující se politicko geografickým teoriím není mým cílem poskytnout kompletní přehled všech politicko geografických teorií, či geopolitických myslitelů, avšak chci zde zachytit Japonsko jak bylo a je vnímáno na geopolitické/politicko geografické scéně.

Po přiblížení historického vývoje Japonska se zaměřím na vznik sporů o jednotlivá území s důrazem na poslední desetiletí. Přináším zde pohled obou stran spolu s možnostmi dalšího vývoje sporu i řešeními, která obě strany (ne)navrhují.

Vzhledem k tomu, že územní spory mají značný nacionalistický potenciál, je důležité před rozborem vztahů Japonska s jeho sousedy věnovat se také vnitropolitické situaci a pohledu nejvýznamnějších politických stran na probíhající územní spory a jejich možné spojitosti.

Po pečlivém prozkoumání vztahů mezi Japonskem a zeměmi regionu se pokusíme shrnout řešení sporů, která byla dosud navržena a realizována, ale také navrhnout způsob, jak spory vyřešit s pozitivním výsledkem pro obě strany.

Perspektivy Japonska jsou možnosti, které před sebou Japonsko má s důrazem na integraci celého regionu v odpovídajících institucích, které jsou v Asii stále ještě povážlivě slabé. Vzhledem ke stávající ekonomické síle Japonska je ve většině zemí vítaným investorem a donorem hospodářské pomoci, proto by v následujících letech Japonsko mělo tuto svou pozici potvrdit i v politické oblasti, úkol nelehký vzhledem k vnímání jeho minulosti okolními státy. Zda je tento cíl splnitelný záleží v mnohém na dalších krocích japonské vlády, která má ambiciózní cíl dosáhnout stálého místa v Radě bezpečnosti OSN, i v přístupu, který zvolí ve vztahu k vypořádání se s minulostí, jejíž součástí jsou mj. i územní spory.

Problematika regionu Východní Asie je velmi kvalitně zpracována českými autory, přesto se otázkami územních sporů Japonska tyto dokumenty zabývají většinou jen okrajově. Ve své práci jsem tedy čerpala převážně ze zahraničních zdrojů, ať už ze studií publikovaných obvykle na půdách ústavů při březích Tichého oceánu (Honolulu, Canberra, Berkeley) a specializujícími se na Východní Asii, či z dalších internetových zdrojů.

Velmi kvalitně zpracovanými materiály disponuje japonské ministerstvo zahraničních věcí (www.mofa.go.jp), ale i knihovna amerického kongresu (<http://countrystudies.us>). U historických dat jsem vycházela z údajů z publikací edice Nakladatelství Lidových novin Dějiny států, doplněných o detaily z dalších zdrojů. Vynikajícím pramenem map a poznámek k politicko-geografickým souvislostem v regionu je Atlas of Marine Policy, který má k dispozici M.A. Petr Bláha na IPS, FSV UK a za jehož vypůjčení zpětně děkuji.

Za mnohé připomínky a věcné rady hlavně co se týče zasazení územních sporů Japonska do dějinného rámce, spolu s návazností na historii celé oblasti Východní Asie, děkuji také vedoucí této práce, PhDr. Petře Andělové, Ph.D. Bez její rady by práce byla o mnohé spojitosti chudší.

Poznámka k transkripci: jména, termíny a názvy v japonštině, čínštině i korejštině uvádím, kromě zažitých výrazů, v českém přepisu, přičemž jména taiwanská a hongkongská uvádím v anglické transkripci.

1 Tradiční postavení Japonska v regionu

Japonsko je chápáno jako součást regionu tradičně zvaného Dálný východ. Toto označení bylo platné v době evropského kolonialismu a naznačovalo časově náročnou dostupnost oblasti i evropocentrický pohled na mapu světa³. Dnes již o „dálnosti“ jakékoli destinace na světě můžeme pochybovat a pro oblast východní části kontinentální Asie a přilehlých ostrovů se vžilo označení Východní Asie.⁴

Za klasického⁵ hegemonu Východní Asie bývá považována Čína, resp. státní útvar v dnešních hranicích Čínské lidové republiky (ČLR). Kulturní kořeny regionu skutečně spadají do doby starověké civilizace v severní Číně, odkud se šířily na východ do Koreje, Japonska, ale o do oblasti Jihovýchodní a Střední Asie. Japonsko je na rozdíl od všech okolních států Číny odděleno od kontinentu mořem, přesto tam kulturní vlivy z pevniny pronikaly postupně a nenápadně, jak je obvyklé při prostupování vnitrozemských hranic.

Japonsko bývá pro svou izolovanost od pevniny přirovnáváno k Velké Británii a jejímu vztahu k Evropě.⁶ Avšak přes značnou podobnost je zde evidentní rozdíl ve vzdálenostech od kontinentu. Zatímco Velkou Británii dělí od Francie Doverská úžina široká cca 30 km, Japonsko odděluje od Koreje plavba Korejským a Cušimským průlivem dlouhá minimálně 170 km (vzdálenost z Pusanu do Šimonoseki je 215 km). Tento průměr velmi dobře ilustruje odlišnost Japonska od kontinentální Asie. Spojené království se cítí být jiné než zbytek Evropy a podle toho také jedná, přesto má s Evropou velmi mnoho společného a k Evropě jej váže mnoho historických i kulturních svazků. Japonsko se od svých sousedů liší mnohem více, jelikož se od 17.

století vyvíjelo nezávisle na vnějších vlivech. Čínská civilizace sem však nikdy nebyla importována násilím, invazí, ale obyvatelé Japonska si sami vybírali, co se stane součástí jejich kultury a co nikoli, přejaté prvky pak byly přepracovány dle vlastní potřeby a postupně inkorporovány do lidových tradic.⁷

Všeobecné přijímání vlivů z Číny a Korey trvalo do 9. století n.l. a skončilo prakticky s úpadkem čínské dynastie Tchang, jímž pro Japonsko poklesla kulturní přitažlivost Číny.⁸ Ve 13. století (1274 a 1281) Japonsko úspěšně odolalo s pomocí „božského větru“ (kamikaze) dvěma nájezdům chána Kublaje, čímž se posílilo národní přesvědčení o ochraně země božstvy.⁹ Oficiální styky s pevninou byly obnoveny až počátkem 15. století během vlády dynastie Ming, která se však postupně uzavřela vnějším vlivům a veškerý zahraniční obchod postupně přešel do formy tributárních vztahů, tj. povinných darů vazalů, jak Čína okolní státy chápala.

Obchodní ruch mezi Japonskem a kontinentem byl dál omezen v první polovině 17. století, kdy Tokugawský šógunát v reakci na rozsáhlý import křesťanství (považovaného prvním z Tokugawů Iejasuem za nebezpečné) a snahu o centralizaci státní moci včetně dohledu na zahraniční obchod, zavedl izolaci Japonska. Ze země dobrovolně odešli, či byli vypovězeni, všichni evropští obchodníci až na Holanďany, kteří byli přesunuti na malý umělý ostrůvek Dedžima v Nagasackém zálivu.¹⁰ V Nagasaki mohli omezeně obchodovat také Číňané a povoleno bylo obchodní spojení s Koreou prostřednictvím knížectví Só na Cušimě (ostrov mezi Koreou a Japonskem rozdělující průliv na Cušimský a Korejský) a přímý styk s Čínou ve formě tributárních poselstev z království Rjúkjú (rozkládající se na souostroví jižně od Kjúšú, dnes známé jako Okinawa podle největšího ostrova souostroví¹¹).

Japonsko díky své izolaci přestalo být pro Evropany dostupné, avšak s postupujícím úspěchem v Číně začali nutit i Zemi vycházejícího slunce k navázání širších obchodních a diplomatických vztahů. Prvními, kdo se pokusil na konci 18. století o navázání oficiálních styků, byli Rusové a následně, rovněž bezvysledně, také Britové. Úspěšní byli až Američané v čele s komodorem Matthew C. Perrym v březnu 1854, kdy došlo k podpisu smlouvy o míru a přátelství ve městě Kanagawě (proto někdy Kanagawská smlouva).¹²

Způsobem konečného přijetí cizinců a projevů cizí kultury Japonsko ukázalo svou odlišnost od Číny. Zatímco v Číně „westernizace zůstala na bedrech několika vysokých provinčních hodnostářů [protože] to odpovídalo rovnováze místních a centrálních sil“,¹³ Japonsku „tisícileté přejímání pevninských civilizačních a jiných vzorů (...) umožnilo chápat, že i nová a naprosto cizí kultura s sebou nese mnohé, co je důležité napodobit, nebo přejmout.“¹⁴ Čína pohlížela sama na sebe jako na jedinou civilizaci a všechny ostatní státy byly státy barbarů, kteří nakonec vždy své podřadné postavení uznají, Japonsko se vůči Číně cítilo spíše méněcenné a střet s jinou, západní, kulturou v něm vyvolal nacionalistické cítění, avšak koncept přijetí cizí kultury, až na počáteční společenské trauma, mu, s ohledem na historickou zkušenost s přejímáním vlivů, v podstatě nečinil problém.¹⁵ Rozdíl mezi Japonskem a Čínou byl také v míře centralizace, zatímco Čína v druhé polovině 19. století procházela spíše úpadkem centrální moci, Japonsko centralizované bylo.

Vstup cizinců na japonskou půdu byl spouštěcím článkem při reformování dosavadní státní správy. Autorita i prestiž šógunátu upadala již od počátku 19. století. Minimálně od poloviny století na síle získávala místní knížata a mezi širokými

vrstvami obyvatelstva panovalo napětí předurčující příchod změn. Pod tlakem společnosti nakonec poslední šógun Keiki Tokugawa, dle západního kalendáře v listopadu 1867, navrátil veškerou moc císaři a odstoupil, „aby předešel radikalizaci hnutí za svržení šógunátu“.¹⁶ Moci se ujal mladý císař Mucuhito, který okamžitě zahájil rozsáhlé reformy státního aparátu známé podle posmrtného jména tohoto císaře a jeho éry jako restaurace Meidži.¹⁷

Na rozdíl od ostatních států sousedících s Čínou si Japonsko udrželo po celou dobu své existence, hlavně díky své geografické izolovanosti, vlastní na Číně nezávislou státnost. Po umožnění vstupu západních mocností do Japonska se země velmi rychle přizpůsobila změněným podmínkám a po obnovení císařské moci se sama začala zajímat o možnosti vlastní expanze.

Nejlákavějším cílem se od počátku jevila Korea¹⁸, která poskytla i záminku pro boj, když odmítla návrh na úpravu vzájemné smlouvy z roku 1609 regulující zahraniční obchod mezi oběma zeměmi. Korea však byla příliš zdatným protivníkem a proto byl politickými vůdci zvolen zatím jiný cíl: byl vyslán armádní sbor proti domorodým obyvatelům Taiwanu, kteří fyzicky zlikvidovali 44 trosečníků z Rjúkjú, ze souostroví, nad nímž v roce 1872¹⁹ japonská vláda převzala kontrolu. Výsledkem sporu byla diplomatická roztržka s Čínou, která však r. 1874 nakonec fakticky uznala japonský nárok na souostroví Rjúkjú.²⁰

Při následném jednání s Koreou Japonsko uplatnilo zásady, které užívaly západní mocnosti při jednání s Čínou a dříve i s Japonskem: nejprve ukázka sil a následně podpis jednostranně výhodné smlouvy, v tomto případě Kanhwaské smlouvy z února 1876, jíž Japonsko uznalo korejskou nezávislost a zároveň dosáhlo v Koreji otevření tří přístavů včetně Pusanu. Uznání

Koreje Japonskem však vyprovokovalo Čínu, která Korejský poloostrov tradičně považovala za sféru svého vlivu, k protestům, což mělo nakonec za následek v letech 1894 - 1895 japonsko-čínskou válku.

Vítězství Japonska nad dálněvýchodním obrem bylo překvapivé pro všechny státy angažující se v oblasti. Následující šimonoseckou mírovou smlouvou Japonsko získalo na Číně taková privilegia²¹, že to způsobilo zásah Ruska (ve spolupráci s Německem a Francií v tzv. trojintervenci) a nucené potupné stažení Japonska z Liaotungského poloostrova (který již v roce 1898 získalo Rusko na 25 let od Číny do pronájmu).

V posledních letech 19. století Japonsko postupně dosáhlo narovnání nerovnoprávných smluv se západními státy a celý vývoj byl završen v roce 1902 podpisem anglo-japonské aliance, čímž se Britové pojistili proti pro ně nebezpečnému svazku Japonska s Ruskem a Japonci proti spojení Ruska s evropskou mocností v případě nevyhnutelné japonsko-ruské války.

Rozpory mezi Ruskem a Japonskem ohledně nadvlády v Koreji a Mandžusku skutečně dospěly až k japonskému vyhlášení války Rusku v únoru 1904. Portsmouthská mírová smlouva potvrzující japonské vítězství přinesla Japonsku pronájem Liaotungského poloostrova, právo užívat Jihomandžuskou železnici²² a jižní polovinu ostrova Sachalin.

Po vyjasnění poměrů s Ruskem mělo Japonsko volné ruce pro prosazení vlastních zájmů v Koreji a začalo se okamžitě připravovat na její anexi, k níž za tichého souhlasu všech západních velmocí došlo 22. srpna 1910.²³ Japonsko se tak v poměrně krátké době stalo z nerovnoprávné, zaostalé a přehlížené dálněvýchodní země jednou ze světových mocností

disponující vlastními državami v Koreji a na Taiwanu. První světové války se Japonsko účastnilo po boku světových velmocí a ač se do bojů zapojilo minimálně, zpočátku hlavně při eliminaci německých lodí, které útočily na britská obchodní plavidla, a následně při obsazování německých tichomořských kolonií, zasedlo ve Versailles jako jedna z vítězných velmocí²⁴.

Během 1. světové války, již v roce 1915 po prvních japonských úspěších a obsazení německých území v Číně, předložil ministr zahraničí japonské vlády Kómei Kató Číně známých 21 požadavků, jimiž se mj. domáhal uznání nově dobitých japonských pozic na Šantungském poloostrově (dosavadní Německem pronajaté oblasti), přiznání nových koncesí v Mandžusku a Vnitřním Mongolsku atp. Zástupci Číny se na konferenci ve Versailles rozhodli požadavky přijmout, čímž Japonsko značně posílilo svůj vliv v oblasti.²⁵

Roztříštěnost Číny umožňovala Japonsku udržovat v Mandžusku „pololoutkovou“ vládu, avšak rostoucí čínský nacionalismus²⁶ požadující sjednocení Číny ohrožoval zájmy Japonska v této na suroviny bohaté oblasti a proto se armádní složky moci nezávisle na japonské exekutivě rozhodly o nutnosti vojenské intervence, jejímž počátkem se stal tzv. Mukdenský incident.²⁷ Po obsazení Mandžuska a vyhlášení státu Man-ču-kuo se do čela japonského státu dostali nacionalističtí militaristé, jejichž hlavní snahou bylo zabezpečení Mandžuska proti nebezpečí napadení Sovětským svazem.²⁸ Potyčka na mostě Marca Pola v Pekingu 7. července 1937 odstartovala válku s Čínou.²⁹ Do konce roku Japonsko obsadilo významná čínská přístavní města a jejich blízké okolí: Peking, Šanghaj, Nanking a o rok později i Kanton. Po dobytí nejdůležitějších měst a

strategických přístavů Japonci zřídili v Nankingu loutkovou vládu (1940) a rezignovali na dobývání vnitrozemí.³⁰

Japonské vojenské námořnictvo předtím u světových mocností neuspělo s požadavkem na plnou rovnoprávnost ve zbrojení³¹, protože Japonsko z úmluvy v roce 1935 odstoupilo a začalo zbrojit tajně, čímž došlo k ochlazení vztahů s USA a Velkou Británií a ke sblížení s Německem a Itálií.³² Po, pro Japonce překvapivém, útoku Německa na Sovětský svaz³³ se Japonsko s vědomím, že Sovětský svaz nebude mít na Dálném východě dost sil k napadení Mandžuska, rozhodlo pro postup na jih a pro napadení a okupaci severní části Francouzské Indočíny³⁴, čímž se dostalo velmi blízko k britské zájmové sféře a „nebezpečně se přiblížilo bohatým surovinovým zdrojům Malajska a Indonésie“³⁵. Až do útoku na Pearl Harbor, který do bojů druhé světové války zapojil i USA, probíhala mezi Japonskem a Spojenými státy jednání o možnosti odstranění sankcí zavedených proti Japonsku, jestliže se z obsazených území v Indočíně stáhne. Ministr zahraničních věcí USA³⁶ Cordell Hull však nebyl nakloněn ke kompromisům s agresorem a protože se japonské námořnictvo příliš obávalo síly bitevních lodí USA, využilo momentu překvapení a zaútočilo.

V lednu 1943 se na konferenci v Casablance představitelé Velké Británie a USA, Winston Churchill a Theodor Roosevelt, dohodli, že cílem války bude bezpodmínečná kapitulace agresorů. Na konferenci v Káhiře, v listopadu 1943, byl oběma leadery a Čankajškem, představitelem Číny, potvrzen stejný cíl války (bezpodmínečná kapitulace) a dosaženo shody i v dalších bodech: bylo dohodnuto navrácení veškerých čínských území, které Japonsko obsadilo během války, a bylo sjednáno vytvoření samostatného korejského státu.³⁷

Přes prvotní odmítnutí Postupimské deklarace, která mj. požadovala omezení japonské suverenity pouze na ostrovy Honšú, Kjúšú, Šikoku a menší ostrovy blíže definované později,³⁸ Japonsko nakonec podepsalo bezpodmínečnou kapitulaci 2. září 1945 na palubě křižníku Missouri kotvícího v Tokijském zálivu.

Konec druhé světové války znamenal zlom v dosavadním vývoji Japonska i jeho geopolitickém pojetí. Vývoj vztahů, jak se vytvářely se sousedy Japonska po roce 1945, bude popsán v následujících kapitolách.

2 Japonsko v politicko-geografických teoriích

Na přelomu 19. a 20. století si Japonsko vybojovalo postavení velmoci, nejprve válkou s Čínou, později válkou s Ruskem. O Japonsku se v té době svět teprve dozvídal a bral ho jako drobný asijský stát se specifickou kulturou, stejně dobře ovládnutelný, jako ostatní asijské státy. Vítězství nad Ruskem bylo pro všechny překvapením, přesto budoucí vývoj předpokládal jen málokdo.

Pro svou geografickou polohu zůstávalo Japonsko pro Evropu, resp. svět, dlouho uzavřené. Na konci 19. století, kdy se začíná rozvíjet politická geografie v dnešním slova smyslu, Japonsko prošlo řadou zásadních změn a začalo se připravovat na kariéru světové velmoci.

Následující kapitola přibližuje vývoj politické geografie a nejdůležitějších tezí od poloviny 19. století do současnosti s důrazem na pojetí Japonska a Východní Asie u jednotlivých myslitelů. Aby byla zachována kontinuita a návaznost, musíme nutně zmínit i autory, kteří Japonsko nezmiňovali konkrétně, avšak přispívali novým pojetím politické geografie důležitým pro další vývoj disciplíny.

Již v polovině 19. století Arnold Guyot, francouzský geograf navazující na Karla Rittera, zajímavým způsobem popsal posloupnost civilizací a jejich geografickou návaznost: za kolébku civilizace označil Asii, v Evropě civilizace dospěla a v severní Americe spatřuje její budoucí vývoj. Jako první rozdělil svět na 3 oblasti, kde severní polokoule vždy vede jižní část a všeobecně přispívá k civilizaci okolí.³⁹

Za zakladatele politické geografie je obecně považován Friedrich Ratzel, neboť jako první systematicky použil prostor a

lokaci při komparaci států. Podle něho dává umístění prostoru okupovanému státem specifickou jedinečnost. Mezinárodní politice 20. století předpověděl potřebu velkého prostoru a schopnost efektivně ho využít měla být důkazem o úpadku, či růstu států. Světu měly v budoucnu dle jeho pojetí dominovat státy ležící v kontinentálních oblastech, jako v severní, či jižní Americe, v asijském Rusku, nebo v Austrálii, nehledě na místní podmínky.⁴⁰ Ostrovním státům, jako je Japonsko, nepřipisoval takovou důležitost.

Ve stejné době působící Alfred Thayer Mahan⁴¹ sice Japonsko ve své práci „*The Influence of Sea Power Upon History (1660 – 1783)*“ z roku 1890 přímo nezmiňuje, přesto se dá právě jeho teorie na Japonsko velmi dobře aplikovat. Světová mocenská rovnováha byla podle něho rozdělena mezi námořní a pozemní velmoci, přičemž námořní moc byla v jeho teoriích ústřední silou, důležitou pro obranu námořních obchodních tras a zajišťující hospodářský vývoj státu. Za určující element, bez něhož se silný stát neobejde, považoval tedy silné námořnictvo a umístění státu. Výhodná lokalita pro stát je taková, kde má stát k dispozici dlouhé pobřeží a přístavy dobře dostupné z moře i vnitrozemí, což odpovídá japonským podmínkám.

Jako ideální umístění z hlediska námořní dopravy viděl Mahan přímo oblasti na sever od Suezského a Panamského kanálu, který doporučil vybudovat. Ve svém pozdějším díle „*The Problem of Asia and Its Effect upon International Policies*“ z roku 1900 předpovídá boj mezi kontinentálním Ruskem a námořními mocnostmi, hlavně Británií a v budoucnu také USA, Německem a Japonskem (kniha vyšla na konci 19. století!). Mahanovy teorie a doporučení byly v Japonsku na konci století velmi populární⁴² a stejně jako z nich později čerpal Theodore Roosevelt⁴³, dá se

předpokládat, že zapůsobil i na vládnoucí elitu v Japonsku, neboť Japonsko mělo a má, z pohledu Mahanových požadavků na silný stát, ideální polohu při pobřeží kontinentální Asie, což mu dává mnohé možnosti. Rychlý obchodní a následně i mocenský rozvoj Japonsku tedy nepřímo předpověděl již Mahan.

Stejně jako Mahan zdůrazňoval námořní moc, Sir Halford J. Mackinder⁴⁴ předpovídal ve svých raných pracích spíše pokrok kontinentálních mocností a to hlavně díky rozvoji železnice a nových druhů dopravy. Podle jeho teorie světa bude vládnout země, která ovládne „pivotální oblast/Heartland“, nedostupnou pro námořní mocnosti a s dostatkem zásob pro svou obživu. Japonsko zahrnul spolu s Velkou Británií, Jihoafrickou Unií, Austrálií, USA a Kanadou do oblasti tzv. „Vnějšího půlměsíce“ (Vnějšího okruhu), která se dle jeho posledních prací bude podílet na zadržování Ruska/SSSR vytvořením „nárazníkových států“ v oblasti „Vnitřního půlměsíce“.

Mackinder dal politické geografii mnoho impulsů, ale měl také mnoho kritiků. Podle Glassnera „podobně jako Mahan příliš zjednodušil historii a dostal se příliš daleko směrem k determinismu“⁴⁵ a jako Mahan upřednostňoval námořní přepravu, Mackinder již nepřizpůsobil své teorie technickému pokroku a prosazoval železnici, oproti kupř. letecké dopravě, ačkoli ve svém posledním díle „*The Round World and the Winning of the Peace*“ (1943) technologický pokrok připustil.

Na Mackindera a Mahana přímo navázal Nicholas Spykman⁴⁶, který považoval za klíčový pro mezinárodní vztahy tzv. Rimland, nebo-li Mackinderův „Vnitřní půlměsíc“. Tato oblast pro něho byla důležitá z toho důvodu, že je zranitelná jak z kontinentu, tak i z moře a musí tedy ovládat vhodnou taktiku obou. Podle Spykmana také byla většina historických aliancí

uzavírána mezi zeměmi Heartlandu a Rimlandu, nebo mezi jednotlivými zeměmi Rimlandu:⁴⁷

„...Mackinderův Vnější půlměsíc a kontinentální ostrovy jako obě Ameriky, Afrika na jih od Sahary, Austrálie a velké ostrovy u Euroasijského pobřeží, Velká Británie a Japonsko, soutěží s Heartlandem o území a duše obyvatel Rimlandu. (...) Kompletní kontrola Rimlandu jednou ze stran by znamenala světovou dominanci. Rozdělený, nebo částečně neutralizovaný Rimland, představuje světové síly téměř v rovnováze. Je důležité pamatovat na to, že tak, jako ovládnutí Heartlandu neznamena automaticky ovládnutí Světového ostrova, neznamena ani vláda nad Rimlandem automatickou kontrolu nad Světovým ostrovem.“⁴⁸ Důležité pro ovládnutí oblasti je mj. i kontrola vnitřních komunikací na kontinentu, mezi Heartlandem a Rimlandem, což usnadňuje pozici Heartlandu oproti zemím Vnějšího půlměsíce (včetně Japonska).

Karl Haushofer, zakladatel geopolitiky a důstojník bavorské armády, osobně Japonsko navštívil ve službě v letech 1908 – 1910 a ke studiu geopolitiky ho přivedlo právě poznání ambicióznosti Japonska a síly asijského námořnictva Velké Británie.⁴⁹ Haushofer spojil teze několika autorů dohromady, geostrategické principy Mahana, Mackinderovu teorii Heartlandu, Ratzelův Lebensraum, Kjellénovu potřebu autarkie a pohled na stát jako biologický organismus a vše přizpůsobil potřebám rozpínavé politiky Třetí říše. Vedle pozitivního ohlasu u občanů Německa a nikdy neprokázaného napojení na německé politické špičky, měl také velký úspěch právě v Japonsku, k němuž měl sám velmi vřelý vztah a o němž sám napsal několik knih.⁵⁰

Haushofer ze své pozice dával větší naděje na úspěch ve světové politice kontinentálním zemím a to konkrétně Německu a

Rusku. Stejně jako Německo spojí zbytek Evropy, ovládne i Rusko celou Asii (mimo Dálný východ), pročež doporučoval Číně a Japonsku s Ruskem udržovat přátelské styky (což skutečně Japonsko uskutečňovalo⁵¹). Svět podle Haushofera funguje ve 4 „Pan-regionech“ (Pan-Amerika, Euro-Afrika, Pan-Rusko a Dálný východ), které nefungují jednotně (jako u Mackindera), ale do určité míry samostatně s vlastními ideologiemi a vlastní ekonomickou hierarchií, kde sever je vždy nadřazen jihu (tzn. vytvořil 4 světové velmoci: USA, Německo, Rusko a Japonsko).

Haushoferova teorie rozhodně nebyla kompaktní a měla mnoho slabých stránek, avšak v Německu a Japonsku byla přijímána s nadšením. Japonsko se v jeho pojetí konečně oficiálně dostalo mezi světové velmoci a nadále si hodlalo svou pozici pojistit. Přes kritiku, kterou si Haushofer vysloužil, byla situace po 2. světové válce pan-regionálnímu uspořádání velmi blízko: Evropa se v následujícím desetiletí stáhla z Asie a více se přimkla k Africe, přičemž Japonsko naopak začalo pomalu rozvíjet své styky s (Jižní a Jihovýchodní) Asií a zeměmi při pobřeží Pacifiku.⁵²

Po skončení 2. světové války došlo k téměř generačnímu posunu ve vnímání politické geografie, přičemž německá škola geopolitiky byla vlivem její úspěšnosti u nacistů na dlouhá desetiletí zcela zatracena. Nové politicko geografické teorie mj. zdůrazňovaly posun v technologiích dosažený v uplynulých letech.

Jedním z významných autorů publikujících již za 2. světové války byl Alexander P. de Seversky⁵³. Již ve své první knize, která vyšla v roce 1942, upozorňoval na nedostatečnou pozornost všeobecně věnovanou letectvu. Podle jeho tezí byla pozemní i námořní vojenská síla překonána a naopak ten, kdo ovládne

oblohu, bude vládnout světu. Ve své druhé knize „*Air Power: Key to Survival*“ (1950) poprvé použil mapu s azimutální projekcí se středem nad severním pólem, aby zdůraznil, jak blízko si USA a SSSR jsou a jaké jsou oblasti jejich letecké dominance. V „oblasti rozhodnutí“, kde se obě velmoci svou dominancí střetávají, se nachází část Mexika, USA, Kanada, Grónsko, Sovětský svaz, Evropa, dnešní středoasijské státy, Kavkaz, severní část Arabského poloostrova, severozápadní Afrika a z asijských zemí také Japonsko, Korejský poloostrov, Mongolsko a severní Čína. Podle Severskyho ten, kdo ovládne „oblast rozhodnutí“, bude mít konečné slovo při ovládnutí světa.

V 50. letech rozšířil Mackindera a Spykmana americký geograf Donald W. Meinig, který ještě více rozvinul teorii Rimlandu⁵⁴, přičemž jej rozdělil na státy orientované více na Heartland/kontinent (Kontinentální Rimland) a na státy spojené více s námořními oblastmi (Mořský Rimland). Mackinderův „Vnější půlměsíc“ Meinig rozdělil na Vnější a Vnitřní ostrovy, kde se oblast Vnějších ostrovů orientuje na moře a oblast Vnitřních ostrovů spíše na pevninu.⁵⁵

Orientace jednotlivých zemí se navíc podle Meiniga mění „v historickém a kulturním kontextu“.⁵⁶ Konkrétně Japonsko vidí Meinig jako jednoznačně Vnější ostrov v 16. století, kdy „japonští piráti a obchodníci pronikali do [Východo-/Jiho-] Čínského moře a ke konci století se tento ostrovní národ odvážil i na asijský kontinent. V polovině 17. století však nastává zvrát a Japonci se uzavírají před světem ve svém Vnitřním ostrově. Až ve druhé polovině 19. století se ostrovní stát znovu otevírá a Japonsko se stává téměř „archetypem Vnějšího ostrova“.⁵⁷ Geografické faktory tedy dle Meiniga nejsou determinující, neboť svou úlohu zde hraje i lidský faktor (resp. chování konkrétní kulturní

skupiny, či jejich vůdců). V mezinárodních vztazích navíc neexistuje statický stav a velmi podstatný je vývoj i situace konkrétní kulturní skupiny obývající daný stát v určité době.⁵⁸

Komplexně celou politickou geografii opět pojal Saul Bernard Cohen v 60. letech⁵⁹. Jeho cílem bylo uchovat rovnováhu v mezinárodních vztazích s důrazem na spolupráci a hospodářskou sílu. Ve své práci překonal rozdíl mezi Mackinderem a Haushoferem a uspořádal svět hierarchicky i regionálně do geostrategických a geopolitických regionů, podle toho, zda mají regiony globální, či regionální dosah.

Dva geostrategické regiony („Na obchodě závislý přímořský svět“ a „Euroasijský kontinentální svět“)⁶⁰ jsou globální co do své působnosti, jsou vzájemně provázané a mají dvě dominantní velmoci. Pro jejich jednotnost je důležitá kontrola strategických komunikací na zemi i na moři. Hierarchicky podřazené geostrategickým regionům jsou geopolitické regiony, které jsou homogenní v geografických faktorech a nalezneme zde také shodné politické a ekonomické pochody. Mezi oběma geostrategickými regiony se nachází pásmo otřesu, které je podle Cohena z oblasti Rimlandu jediné natolik důležité, aby zde bylo zapotřebí provádět politiku zadržování (Střední východ a Jihovýchodní Asie)⁶¹.

Japonsko viděl Cohen jako jádro pobřežní (*offshore*) Asie (tj. součást „Na obchodě závislého přímořského světa“). „Bez Japonska nemůže daný geopolitický region, jak jsme jej načrtli, existovat. Fakt, že většina japonské populace, přístavů a zdrojů je orientována směrem k otevřenému Pacifiku a nikoli k Japonskému moři je další důkaz o jeho námořní orientaci.“⁶² Korea si podle Cohena dodnes udržuje funkci nárazníkového území mezi kontinentem a ostrovní Asií a pro bezpečnost

Japonska je rozhodující, aby Korea (jižní) byla součástí námořního světa, Cohen ji tedy zařadil do regionu s převažující orientací na moře, přestože leží na kontinentu.

Geostrategická důležitost „pobřežní Asie“ byla uznána formálně v letech následujících po podpisu sanfranciské mírové smlouvy, mj. i podpisem aliancí SEATO (1954), či ANZUS (1951)⁶³ a konkrétních smluv o vzájemné pomoci mezi USA a Japonskem a USA a Filipínami uzavřených na konferenci tichomořských zemí v září 1951 v San Francisku.

Při revizi své knihy v 80. letech Cohen přistoupil na základě nových událostí k úpravě některých svých definic a mj. začal klást větší důraz na regionální centra moci. Vedle původních dominantních zemí, USA a SSSR, přiznal globální důležitost i dalším zemím/oblastem – Japonsku, Číně a Evropě. Ostatní země dominující některým oblastem definoval jako velmoci 2. řádu (např. Indie, Brazílie, Nigérie a 24 dalších), stejně jako rozdělil i ostatní státy na země 3., 4. a 5. řádu.

Záhy po Cohenovi publikoval svou teorii i americký diplomat a myslitel George Kennan⁶⁴ (v 60. letech 20. století), pro něhož byla určující schopnost státu vyrobit a na určené místo přepravit moderní, hlavně jaderné, zbraně a podle této způsobilosti rozdělil svět do 5 oblastí kolem dominujících zemí: USA, SSSR, Japonsko, Velká Británie a Německo.⁶⁵

Velmi známým autorem publikujícím v 70. letech 20. století se stal Immanuel Wallerstein, který představil svou teorii „Světového systému“ pevně svázaného se „Světovou ekonomikou“. Světový systém je sociální systém, který má hranice, struktury, členské skupiny, zákony legitimacy, je celkově koherentní a skládá se ze 3 geografických oblastí: centrálních států, periferních oblastí a semi-periferních oblastí.

Centrální státy (kam patří mj. i Japonsko) jsou na předních místech ve světové ekonomice, mají silnou státní strukturu a jejich obyvatelstvo je integrované. S ostatními „centrálními státy“ jsou spojené obchodem a technologiemi. „Periferní oblasti“ jsou oblasti slabých států, ať s koloniálním statutem, nebo s jakkoli omezenou suverenitou. „Semi-periferní oblasti“ jsou nárazníkovými regiony mezi centrálními státy a periferními oblastmi. Wallerstein je přesvědčen, že světový systém byl definitivně uspořádán během 50. let 20. století a v budoucnu žádný stát z periferní oblasti nebude schopen s vyvinutými zeměmi soupeřit a zařadit se na jejich úroveň.⁶⁶

V 90. letech Wallerstein publikoval nové dílo⁶⁷, kde mj. vysvětlil důvod vzestupu Východní Asie v poslední třetině 20. století a cca do 50 let předpověděl rozhodující utkání mezi Evropou a Japonskem, následníky USA. Z této bitvy by podle jeho názoru mělo vyjít vítězně Japonsko a bude dle Wallersteina záležet na Číně, zda bude schopna následně soutěžit s Japonskem o ekonomickou nadvládu sama.

Wallersteinovy teze, vycházejí převážně z ekonomického vývoje, se většinou nezabývají geopolitickými aspekty, přesto jeho vize představují zajímavé pojetí hegemonie Japonska a do kapitoly o pojetí Japonska v politicko-geografických teoriích jistě patří.

Velmi důležitý vliv na reálnou politiku měl v 70. letech Zbigniew Brzezinski, poradce prezidenta USA Jamese Cartera pro otázky národní bezpečnosti, který později označil Japonsko za „americký protektorát“.⁶⁸ Podle Brzezinského je velmi důležitým partnerem USA pro jejich budoucnost v Asii Čína, stejně silná jako Evropa na druhé straně kontinentu, a silnější než stávající největší americký spojenec v Asii, Japonsko. Čína by, v případě,

že se zapojí do politického dění a stane se skutečně hospodářsky silnou, mohla být velmi významnou zemí v oblasti celé Asie – může konkurovat svými zájmy Rusku ve Střední Asii, podpořit zájmy USA na Středním východě a hlavně u států vyvážejících ropu, neboť sama prahne po energetických zdrojích, může na druhou stranu ale také, např. ve spolupráci s Japonskem, výrazně pomoci Rusku při industrializaci ruského Dálného východu a Sibiře a může být významným spojencem USA také v oblasti Jihovýchodní Asie.

Japonsko z pohledu Brzezinského bylo a bude významným partnerem USA ve Východní Asii, avšak nemělo by se stát „nepotopitelnou letadlovou lodí [USA] na Dálném Východě“⁶⁹ a nemělo by ani být hlavním vojenským partnerem USA v Asii. Takový vývoj by mohl USA odříznout od možnosti navázat s Čínou dlouhodobé strategické partnerství a omezil by tak možnost USA stabilizovat situaci v Asii jako takové. Spolupráce mezi USA a Japonskem a USA a Čínou by měla fungovat na základě spolupráce všech tří zemí jako rovnocenných partnerů, využívajíc výhody jednotlivých zemí: globální působnost Spojených států, regionální sílu ČLR a mezinárodní angažovanost Japonska.

Brzezinski ve svém článku dochází k následujícímu závěru: Japonsko nebude hrát v Asii v budoucnu hlavní roli a to hlavně z důvodů stále živých vzpomínek okolních států na jeho chování v první polovině 20. století. Bohužel se mu nepovedlo navázat tak dobré vztahy se svými sousedy jako Německu v Evropě a proto nemůže očekávat vřelou podporu. Přesto je po boku USA velmi důležitým hráčem na mezinárodním poli. Díky své ekonomické síle má na mezinárodní scéně důležité slovo a tímto

směrem by se mělo ubírat i v budoucnu. Hledat možnost uplatnit se regionálně je pro něj kontraproduktivní.

V budoucnu bude pro tři zúčastněné země důležité najít rovnováhu mezi jejich regionální a globální rolí. Zatímco Čína se dle Brzezinského světovou velmocí bez regionální podpory nestane, úkolem Japonska je naopak v Asii podporu nehledat a spíše se profilovat více na mezinárodním poli.

Pro 21. století Brzezinski vidí jako hlavní úkol přípravu a implementaci „Trans-euroasijského bezpečnostního systému“, jehož středem by mohly být, vedle USA, všechny důležité země kontinentu: evropské mocnosti, Čína, Japonsko, Rusko a Indie. USA by se tak mohly vzdát své role euroasijského arbitra a mohly by zvýšit svou přítomnost v ostatních oblastech světa, což by současně potvrdilo jejich globální pozici.⁷⁰

Japonsko bylo po celé 20. století v politicko geografických teoriích vnímáno jako země s velkým potenciálem, ať již mocenským (v 1. polovině 20. století), tak strategickým (2. polovina 20. století). Je to dáno jeho polohou na křižovatce mezi oblastí Tichého oceánu a Euroasií, na hranici vlivu USA, Ruska/SSSR, Číny, ale i ostatních zemí Východní a Jihovýchodní Asie. Japonsko v sobě spojuje jak zastrašovací potenciál silné země, tak kouzlo úspěšného státu a v posledních letech i role ochránce slabších/chudších zemí, což je cesta, kterou zvolili političtí představitelé Země vycházejícího slunce, aby získali body pro své další politické působení.

3 Historický vývoj územních sporů Japonska

Oblast Východní Asie je specifickým regionem a, jak plyne z předchozí kapitoly, jeho hlavní charakteristikou je, s pominutím spíše vnitrozemské orientace pevninské Číny a čistě suchozemsky definovaného Mongolska, závislost na moři. Vzhledem ke značným vzdálenostem, které od sebe dělí nejbližší sousedy, ale i značným rozdílům mezi obyvatelstvy jednotlivých zemí⁷¹ a jejich kulturami, přetrvávalo v oblasti minimálně do konce 18. století ohledně hranic tzv. zvykové právo. Hranice nebyly nijak kodifikovány, ani přesně vymezeny, pro svou zjevnost však byly přísně dodržovány. I zde platilo v přímořských zemích základní pravidlo užívané loděmi evropské civilizace, že přiblíží-li se cizí loď na dostřel k pobřeží, může být ostřelována a eventuelně i potopena, jako nepřátelská.

Psané/kodifikované mezinárodní právo jak je známe dnes, v podobě mezistátních smluv, sem přivezly lodě z Evropy a Ameriky. Japonsko se nebránilo tomuto způsobu domluvy a brzy začalo uzavírat podobně nevýhodné smlouvy, jaké samo podepsalo, s dalšími zeměmi v oblasti Dálného východu (Korea, 21 požadavků Číně).

Současný územní rozsah Japonska je dán mírovou smlouvou po druhé světové válce ze 4. září 1951 uzavřené v San Francisku. Články této smlouvy týkající se územního vymezení Japonska jsou velmi striktní. V kapitole II (Území) smlouvy ze San Francisca jsou vyjmenována území, kterých je Japonsko povinno se vzdát. Vedle práv na území Korey, Taiwanu, resp. Formosy, Pescadorských ostrovů, ostrovů Spratly a Paracelských a ostrovů v Tichém oceánu svěřených Japonsku do mandátní správy po první světové válce, jsou zde jmenovitě uvedeny jen Kurilské

ostrovy a část Sachalinu, kterých Japonsko nabylo uzavřením portsmouthské smlouvy z 5. září 1905.

Ostatní dnes sporná území v mírové smlouvě jmenována nejsou, ostrovy Takešima vůbec, přestože jiná korejská území jsou zde uvedena výslovně (ostrovy Chedžudo (Quelpart), Port Hamilton a Dagelet (korejsky Ullŭng-do)),⁷² a ostrovy Senkaku velmi nepřímo, jako možná součást oblasti Nansei-šoto na jih od 29°s.š., kterou získaly USA do své bezpodmínečné správy.

Vztahy Japonska se zainteresovanými stranami ohledně vyjmenovaných ostrovů se po podpisu sanfranciské mírové smlouvy vyvíjely individuálně, každé ostrovní skupině se tedy na následujících stránkách budeme věnovat zvlášť a ve větším detailu.

3.1 Ostrovy Senkaku

Skupina 5 neobydlených ostrovů a tří skalisek⁷³ ve Východočínském moři s celkovou rozlohou 7 km² je oddělena od nejbližších japonských ostrovů Okinawským příkopem. Většina ostrůvků je seskupena kolem největšího ostrova Uocuri/Tiao-jü o 8 hektarech⁷⁴, který je vzdálen 150 km od japonského ostrova Omoto-dake ze souostroví Sakišima-šoto, a cca 410 km západně od Okinawy. Od nejsevernějšího výběžku Taiwanu jsou ostrovy vzdáleny cca 180 km (230 km od Taipeie) a od pobřeží ČLR 380 km (430 km od města Fu-čou). Dnes jsou ostrovy kontrolovány Japonskem a jejich vlastnictví se dožadují soukromé osoby z Japonska.⁷⁵

Japonsko svůj územní nárok na ostrovy Senkaku (volně přeloženo z japonštiny jako Špičaté ostrovy), nebo-li Tiao-jü-tchaj (volně lze z čínštiny přeložit jako Rybářská základna), jak jsou ostrovy známy v Číně, opírá o zabránění ostrovů v roce 1894 jako součást Okinawské prefektury, resp. souostroví Rjúkjú⁷⁶, tedy ještě před vítěznou válkou s Čínou v letech 1894 - 1895, v níž Japonsko získalo na základě šimonosecké smlouvy Taiwan. Dle Japonska bylo od r. 1885 podniknuto z Okinawy několik výprav na příkaz japonské vlády, jejichž výsledkem bylo zjištění, že Senkaku jsou neobydlené a nenesou žádné známky čínské moci. Na základě těchto informací japonská vláda v lednu 1895 vydala rozhodnutí umístit na ostrovech značku na znamení, že byly formálně inkorporovány do japonského území. Od této doby jsou, dle japonského výkladu, Senkaku součástí japonského Nansei-šoto.⁷⁷

Japonsko ostrovy prezentuje jako odvěkou součástí Okinawy a za potvrzení svého práva na dané ostrovy považuje Dohodu o

navrácení Rjúkjú z r. 1971 uzavřenou mezi USA a Japonskem (což vnáší do sporu další dimenzi požadované suverenity obyvatel ostrovů Rjúkjú). Na základě této smlouvy se vrátila do držení Japonska území, která od 2. světové války spravovaly USA. Za důkaz, že ostrovy nikdy nebyly čínské také Japonsko považuje fakt, že ČLR ani Taiwan neprotestovaly proti článku 3 sanfranciské smlouvy, jímž oblast do své kontroly přebraly USA a nevrátily se tedy Číně spolu s Taiwanem. Naopak Čína své námitky vznesla až v druhé polovině 70. let, kdy již byla známa možnost existence nerostných zdrojů v kontinentálním šelfu v okolí ostrovů.

Argumentem, používaným Číňany ve svůj prospěch, je geografická poloha Senkaku za Okinawským příkopem, který ostrovy odděluje od Japonska a tudíž i od souostroví Nansei-šoto, a činí je tak přirozenou součástí čínského kontinentálního šelfu (který si ČLR nárokuje, viz dále). ČLR i Taiwan opírají své územní nároky historicky o rok 1372, kdy byly ostrovy objeveny a následně užívány pro potřeby navigace, a rok 1556, kdy byly včleněny do čínské oblasti námořní obrany. Po celou dobu zde působili údajně výhradně taiwanští rybáři a oblast byla také spravována jako součást Taiwanu. V roce 1874 bylo Japonskem údajně násilně obsazeno souostroví Liou-ťiou (Nansei-šoto), avšak Tiao-jü-tchaj zůstalo pod správou Taiwanu.

Tři z ostrovů⁷⁸ byly navíc v r. 1893 císařským ediktem darovány čínskému lékárníkovi, který zde sbíral vzácné léčivé byliny. Podle Číny byly sporné ostrovy převedeny pod japonskou vládu na základě šimonosecké smlouvy jako součást Taiwanu/Formosy⁷⁹ a měly být navráceny po 2. světové válce na základě rozhodnutí Káhirské konference z r. 1943, Postupimské konference z r. 1945 a rovněž v souladu se smlouvou ze San

Francisca z r. 1951. Taiwan podle jeho dnešních vyjádření netrval na okamžitém navrácení území, neboť bylo ve správě USA, avšak žádá o nápravu nyní.

Nikdo tedy nezpochybňuje držení ostrovů Japonci v letech 1895 – 1945, problémem je však výklad šimonosecké smlouvy, resp. otázka, zda byly ostrovy tradičně ve správě Taiwanu, nebo Okinawy, a dále výklad japonsko-americké smlouvy o navrácení souostroví Rjúkjú.

Žádná z relevantních smluv se však přímo o ostrovech Senkaku nezmiňuje⁸⁰, až později při ratifikování Rjúkjúské smlouvy Senátem USA americká vláda dodala, že se smlouva na suverenitu ostrovů Senkaku nevztahuje, a dodnes k otázce zaujímá neutrální postoj. Rjúkjúská smlouva však předávané území definuje jako jednolitý mnohoúhelník vymezený kótami určité zeměpisné šířky a délky, přičemž celá sporná oblast je uvnitř vymezeného prostoru, ostrov Uocuri/Tiao-jü je vzdálen od západní hranice oblasti 33 km⁸¹. Přes možné spory při výkladu sanfranciské smlouvy a Dohody o navrácení Rjúkjú i přes distancování se Spojených států, ačkoli právě ony měly na přípravě obou smluv značný podíl, je zřejmé, že v sanfranciské smlouvě se Japonsko vzdalo práv na území Formosy a Pescadorských ostrovů na základě článku 2 smlouvy. USA ale vracely Japonsku Rjúkjú a související území na základě článku 3 sanfranciské smlouvy, to znamená do podoby, jak byla území před asijskou válkou.

Faktem zůstává, že čínský zástupce nebyl přítomen jednání, ani konferenci v San Francisku a nebyl ani signatářem smlouvy. Ve prospěch dnešní ČLR a Čínské republiky na Taiwanu může hovořit teorie, že USA předaly později Japonsku území, nikoli nutně suverenitu nad ním. Mírová smlouva, kterou Japonsko

uzavřelo s Taiwanem (v roce 1952), se na sanfranciskou smlouvu odvolává a akceptuje ji a navíc jí byly zrušeny všechny smlouvy uzavřené mezi Japonskem a Čínou před 9. prosincem 1941,⁸² avšak mírová smlouva mezi Japonskem a ČLR z r. 1978 odsouhlasila znění Společného prohlášení Japonska a ČLR z r. 1972, kde Japonsko potvrzuje přizpůsobení své politiky článku 8 Postupimské deklarace⁸³, a ve smlouvě z roku 1972 také Japonsko uznává za jediného oficiálního představitele Číny pouze ČLR, nikoli Taiwan, čímž se oficiálně ruší platnost předchozích smluv s Taiwanem.⁸⁴

Ostrov Senkaku jsou nedůležité co do své velikosti a nikdy nebyly obývány, proto zřejmě tvůrci smluv nikdy nepovažovali za důležité je do dohod zahrnout. Spory o území ostrovů Senkaku propukly začátkem 70. let 20. století,⁸⁵ kdy začaly být pro všechny zúčastněné středem zájmu, přesto však ani smlouvy podepisované v této době o daných ostrovech neobsahovaly ani zmínku.

V moderní historii vypukl spor o ostrov po zveřejnění zprávy Hospodářského výboru OSN pro Asii a Dálný východ v r. 1968, v níž byla oznámena možná existence ropných zásob ve Východočínském moři, v poslední neprozkoumané ropné sloji na světě. Dle dnešního znění UNCLOS (UN Convention on the Law of the Sea)⁸⁶ by vyřešení sporů o ostrov Senkaku znamenalo 20.500 námořních mil² vod⁸⁷ a samozřejmě také kontinentálního šelfu pro jednu ze svářících se stran. Pro Japonsko by kontrola Senkaku znamenala možnost dostat se k nalezištím za Okinawským příkopem, v kontinentálním šelfu, ale také rozšíření oblastí užívaných pro rybolov. V době zveřejnění zprávy spadalo Rjúkjú ještě pod správu USA, ale už se aktivně jednalo o

navrácení ostrovů Japonsku, proto se do sporu mohla japonská vláda angažovat od počátku.

Senkaku však není důležitou oblastí jen z pohledu zásob ropy, což bylo v první části 70. let velmi aktuální otázkou s ohledem na ropnou krizi, je to také oblast nacházející se velmi blízko důležitým mezinárodním námořním cestám, jejichž kontrola je pro mnohé státy v oblasti velmi lákavá, což bylo rovněž spojeno s tehdejší situací v oblasti (ukončení Vietnamské války).

Před rokem 1970 žádný územní spor spojený s ostrovy Senkaku neexistoval. První protestní akce proběhly na Senkaku v září 1970. Tehdy zde byla poprvé vztyčena taiwanská vlajka, na což reagovala ČLR prohlášením, že Senkaku, stejně jako Taiwan, jsou jejím územím a nepřipustí prozkoumávání této oblasti žádnou jinou zemí.

Během následujících 35 let byly ostrovy několikrát navštíveny občany Japonska i Taiwanu s následnou vlnou protestů v okolních zemích (nejčastěji ČLR a Hongkong).

Aktivně se ve sporu angažují pravicové extremistické organizace, jejichž členové se na ostrovech vylodují a vztyčují zde vlajky vlastních států, ale i majáky: první maják byl postaven na západním břehu ostrova Uocuri v roce 1978 japonskými radikály, aby podpořili nárok Japonska na tato území, avšak vzniklý spor byl zastíněn podpisem čínsko-japonské smlouvy o míru a přátelství v říjnu toho roku. Na doprovodných jednáních se obě strany shodly prozatím spor utišit a řešit jej v budoucnu:

„Je pravda, že obě strany mají na tuto otázku různý pohled... Není důležité, zda je tato otázka na nějaký čas, řekněme deset let, odložena. Naše generace není dost moudrá, aby našla v této otázce společnou řeč. Naše příští generace bude jistě

moudřejší. Jistě najde řešení přijatelné pro všechny." (Teng Siao-pching)⁸⁸

Další významné nepokoje vypukly v r. 1990, kdy byl maják oficiálně uznán japonskou vládou za navigační bod, čímž byla podnícena vlna odporu na Taiwanu spojená s dalšími pokusy o přistání na ostrovech.

V únoru 1992 ČLR oficiálně přijala zákon o teritoriálním moři, do něhož zahrnula také oblast ostrovů Senkaku, což vyvolalo nepokoje hlavně v Japonsku (přestože již v roce 1974 ČLR vyhlásila své právo na kontinentální šelf u svého pobřeží, které ale co do rozsahu blíže nedefinovala)⁸⁹.

Japonsko vyhlásilo kolem Senkaku svou EEZ v červnu 1996 (s účinností od července 1996), čímž opět oživilo zájem o tuto oblast jak u svých občanů, tak i u ostatních zúčastněných států. Již v červenci 1996 členové Japonské asociace mladých postavili pět metrů vysoký maják napájený solární energií na strategičtějším místě než byl původní a požádali Japonskou agenturu námořní bezpečnosti, aby jej uznala jako oficiální navigační bod. Vláda jejich čin odsoudila, ale dle jejich vyjádření maják nemohla dát odstranit, protože byl postaven na soukromé půdě. V rozhovoru tehdejšího ministra zahraničí Ikedy s jeho čínským protějškem ale představitel Japonska prohlásil, že v žádném případě nepřistoupí na požadavek radikálů oficiálně maják uznat.

Akce způsobila velmi ostré protesty také na Taiwanu a mezi Číňany v Hongkongu. Několik lodí se dokonce vydalo protestovat na sporné ostrovy, avšak v japonských vodách je zastavila japonská námořní policie. Známý aktivista Kien Hwa z Hongkongu během protestů zemřel, když se rozhodl na ostrovy doplavat z

lodi vzdálené nejbližšímu ostrovu Uocuri 3,3 km. Bohužel přecenil své síly a přes okamžitou pomoc podlehl podchlazení.

V říjnu 1996 se několika Číňanům podařilo na Senkaku vztyčit vlajky obou Čínských republik. Političtí zástupci všech stran vyjádřili své znepokojení, ale brzy začaly volat po uklidnění situace ve svých zemích.

Důležitost možných podzemních zásob nerostných surovin je zjevná pro všechny okolní země. ČLR je nejlidnatější zemí světa a druhou zemí na světě v energetické spotřebě (po USA), ve spotřebě ropy předčila Japonsko již v roce 2003⁹⁰.

Ve Východočínském moři je tedy předmětem sporu mezi ČLR a Japonskem přibližně 20.000 námořních mil² vodní plochy a kontinentálního šelfu, neboť EEZ obou zemí se v této oblasti překrývají. Japonsko navrhuje akceptovat hranice mezi zónami na „střední linii“, tzn. v polovině mezi břehy obou zemí. ČLR naopak trvá na nejzazší hranici, za niž považuje Okinawský příkop, který je ale velmi blízko japonskému souostroví Rjúkjú. Čína odmítá dělit oblast kontinentálního šelfu „střední linií“, neboť považuje za zbytečné půlit něco, co je v jejím vlastnictví.

UNCLOS stanoví, že v případě, že je mezi zeměmi neshoda ohledně námořních hranic, nemají podnikat nic, čím by tuto situaci zhoršily a znemožnily by tak eventuelní dohodu. ČLR však od konce 90. let 20. století aktivně působí v těsné blízkosti „střední linie“⁹¹ a poté, co zde začala v roce 2003 ČLR těžit, má Japonsko podezření, že zde těží nerostné suroviny, které mohou pocházet ze zdroje nacházejícího se pod japonskou oblastí. Tento přístup rozhodně neodpovídá nařízení zmíněného zákona.

V roce 2001 byl ustanoven rámec pro vzájemné předchozí upozornění ohledně výzkumných aktivit v oceánu mezi Jap. a Čínou. Hlavním důvodem byl potencionální výzkum v oblasti

japonských EEZ ve Východočínském moři. Systém byl zprovozněn v roce 2003, přesto došlo k několika incidentům, kdy čínské lodě porušili dohodu. Na nátlak Japonska Čína potvrdila důležitost dodržování pravidel na obou stranách a zúčastnila se bilaterální ministerské schůzky ohledně dodržování dohodnutých zásad výzkumu a zvýšení transparentnosti jednání v červnu 2003.⁹²

Výsledky jednání byly podrobeny zkoušce, když v listopadu 2004 čínská jaderná ponorka pronikla do japonských vod u Okinawy, po zjištění Japonskem ji japonské jednotky domobrany dva dny pronásledovaly po Východočínském moři. Čína se za toto narušení jen krátce omluvila (důvodem měly být technické problémy během cvičení) a již v prosinci 2004 japonské vody navštívila čínská výzkumná loď, opět bez předchozího oznámení.

Japonsko začalo jednat se zájemci o těžbu v oblasti, kterou si samo přiznalo, tedy po „střední linii“, až od poloviny dubna 2004, proti čemuž v červenci demonstrovala skupina Číňanů z organizace „Síť vlastenecké aliance“ před japonskou ambasádou v Pekingu. Vzhledem k obavě Japonska, že Čína aktuálně čerpá ze zásob pod japonským územím, požádalo Tokio Peking o doručení informací, které by toto vylučovaly. Ještě před podáním vysvětlení ČLR vydala (v dubnu 2006) zákaz na proplouvání lodí spornou oblastí, který má trvat do září 2006. Japonsko opět požádalo o vysvětlení, neboť se tentokrát domnívá, že ČLR se snaží v oblasti připravit na těžbu, či položit potrubí na dopravu ropy na pevninu.⁹³

Japonsko se začátkem r. 2005 dohodlo se dvěma společnostmi o zahájení průzkumů v jeho vodách cca od dubna 2005. Ve stejné době také japonská vláda oznámila, že pod svou ochranu bere maják vztyčený na největším z ostrovů Senkaku, a oficiálně deklarovala vlastnictví ostrovů Senkaku.⁹⁴ ČLR reagovala

varováním a po oznámení, že se bude japonská vláda zabývat žádostmi společností o právo těžit v dané oblasti, opět následoval protest ze strany ČLR, že se jedná o provokaci a snahu Japonska donutit Peking přijmout hranici na „střední linii“, kterou však ČLR přijmout odmítá.⁹⁵

V roce 2005 v otázce Senkaku také vystoupil Taiwan, když prezident Čchen Šuej-pien zopakoval taiwanský požadavek na tuto oblast, podporován demonstracemi taiwanských rybářů proti neoprávněnému jednání japonských námořních stráží v okolí ostrovů. Taiwan dlouhodobě řeší s Japonskem hlavně otázku rybolovu.

Největší obavu pro Taipei představuje dohoda mezi ČLR a Japonskem, která by Taiwan donutila vzdát se svých nároků na mořské dno v okolí ostrova. Aby k takové dohodě nedošlo, hrozí Taiwan Japonsku zastavením obchodních a investičních příležitostí Japonska na Taiwanu. Pro Taiwan není nejdůležitější hospodářský dopad, který by na něj dohoda mezi Japonskem a ČLR mohla mít, ale spíše právní následky na jeho vlastní statut a další řešení, která by s tím mohla být spojena.⁹⁶

V tomto ohledu je ambivalentní i postoj Japonska. Aby neohrozilo své vztahy s Taiwanem, nejedná příliš důsledně ani s ČLR, jelikož by ji muselo uznat za legitimního představitele druhé strany sporu⁹⁷ (vzhledem k tomu, že na ostrovy si činí nárok jak ČLR tak i Taiwan, Japonsko by mělo preferovat ČLR, avšak vztahy s Taiwanem by tímto byly velmi poškozeny).

Pro tento spor je charakteristické, že žádná ze stran si nepřeje, aby se stal zdrojem napětí v bilaterálních vztazích států v oblasti a také to, že hlavní předmět sporu, ropa, není jediným faktorem způsobujícím napětí mezi zmiňovanými zeměmi. Neklid na domácích a mezinárodních scénách vyvolávají také politické

rozepře a tlak domácích zájmů s tímto tématem spojených. Ačkoli se vyhocení sporu o ostrovy Senkaku nepředpokládá, stejně vzdálené je i vyřešení situace, či společný výzkum a užití místních energetických zdrojů.⁹⁸

Spor má také dopad na ostatní spory všech zúčastněných států. ČLR svůj postoj k Senkaku nemůže zmírnit, jelikož by toto gesto mohlo být vyloženo v její neprospěch ve sporech o oblasti v Jihočínském moři (Spratlyho a Paracelské ostrovy)⁹⁹, ale i proto, že ostrovy mají být dle čínské interpretace součástí Taiwanu, tedy součástí ČLR.

V Japonsku by polevení ve sporu mohlo mít dopad na domácí scéně na mnohem ostřeji sledovaný územní spor s Ruskem. V Japonsku se také ostrovy staly nástrojem pravicových aktivistů při útocích na vládu spojenými se vztahy země s Taiwanem a ČLR.

Obchod s Japonskem je na druhé straně životně důležitý pro Taiwan, který rovněž nemá důvod spor o ostrovy eskalovat. Vzhledem k neexistenci diplomatických vazeb s Japonskem má Taiwan velmi omezenou možnost doručit Japonsku své stížnosti, avšak i kdyby Taipei přistoupila v souvislosti s ostrovy na ekonomické sankce vůči Japonsku, poškodila by vzhledem k ekonomické závislosti své země na Japonsku hlavně sebe. Převážně ekonomické důvody tedy způsobují snahu Taiwanu problém neeskalovat.¹⁰⁰

Všeobecně k nevyhocování sporu přispívá snaha udržet pozitivní hospodářské vztahy zúčastněných států, a to hlavně Japonska a Taiwanu a Japonska a ČLR.¹⁰¹ Negativní efekt má nacionalismus a snaha ovládnout rozsáhlá území s možná bohatými nalezišti ropy, avšak stávající vazby zatím vítězí a drží potenciální konflikt na minimu. Důvodem rozpoutání sporu by

mohla být snad jen snaha ČLR ovládnout případné naleziště přírodních zdrojů, avšak vzhledem k tomu, že potřebu nových zdrojů má i Japonsko, nebude to jednoduché. Japonsko již udělalo první krok k urovnání sporu, navrhlo „střední linii“ i spolupráci na těžbě ropy. Čína však vzdoruje a žádá ustoupení Japonska, které je ale na držení ostrovů zainteresováno rovněž a nemá důvod se ostrovů vzdát.

Obě strany se v roce 2001 dohodly, že se budou vzájemně před jakýmkoli výzkumem v japonské EEZ ve Východočínském moři upozorňovat dopředu. Přes několik porušení ze strany Číny systém funguje.

V září 1996 USA vyjádřili svou neutralitu vůči sporům o ostrovy Senkaku. O dva měsíce později však náměstek ministra obrany Campbell prohlásil, že bezpečnostní smlouva mezi Japonskem a USA by pokryla v případě otevřeného konfliktu i oblast Senkaku, což později potvrdil také tehdejší ministr obrany William Perry. Politika USA je tedy zřejmá: zachovat v oblasti status quo.¹⁰²

3.2 *Ostrov Takešima*

Dva ostrovy a 33 skalisek vulkanického původu známé pod japonským názvem Takešima (Bambusové ostrovy), nebo korejským Tokto (korejsky Osamělé ostrovy), Liancourt Rocks, či Hornet Rocks¹⁰³ leží v Japonském/Východním moři¹⁰⁴ 90 km od nejbližšího jihokorejského ostrova Ullüng-do, 220 km od Korejského poloostrova, 160 km od nejbližších japonských ostrovů Oku-šoto a 210 km od největšího ostrova Honšú¹⁰⁵ (viz mapová příloha). Zatímco ostrovy Senkaku kontroluje Japonsko, ostrovy Takešima fyzicky ovládá Korejská republika¹⁰⁶, která zde také, již od roku 1954, udržuje malou vojenskou posádku.

Ostrov zabírají dohromady cca 16 hektarů země a přibližně 18.545 námořních mil² okolních vod¹⁰⁷ a jejich jedinými obyvateli, vedle vojenské posádky, jsou raci a lachtani. Podle Soulu se nacházejí v oblasti velmi bohaté na ryby (ačkoli úlovky ve Východočínském a Žlutém moři zdejší úlovky několikrát předčí¹⁰⁸) a v jejich kontinentálním šelfu jsou rozsáhlá naleziště zemního plynu v hodnotě údajně až 150mld USD¹⁰⁹ a dle výsledků výzkumů v poledních pěti letech také zřejmě zásoby ropy a zmrzlé vody¹¹⁰. Nevýhodou však je značná hloubka okolních moří, která činí dobývání surovin složitějším, než např. v okolí ostrovů Senkaku nacházejících se na kontinentálním šelfu.¹¹¹

Soul prakticky odmítá existenci sporu o ostrovy vůbec, přičemž argumentuje historickým vlastnictvím ostrovů, které je mj. doloženo již r. 512, kdy ostrovy spadaly pod správu samostatného království Usanguk na ostrovech Ullüng-do a Tok-do a jehož král Isabu odváděl daň sillskému králi Chijungovi. Ostrovy byly dokonce zakresleny jako korejské i na japonských

mapách, kupř. mapa „*Nové geografie Korey*“ ze září r. 1905 označovala Takešimu jako korejské ostrovy a ještě v roce 1923 japonské námořnictvo označilo Takešimu v publikaci „*Korejské pobřežní úžiny*“ za korejské a za součást Ullüng-do.¹¹²

Stejně tak proti japonským tvrzením v roce 1900 v Koreji proběhl průzkum území, na jehož základě bylo úřadům na Ullüng-do dáno Tokto/Takešima do správy.¹¹³ Ullüngští rybáři dokonce údajně na ostrovech již v minulosti stavěli jednoduché přístřešky, které jsou na ostrovech dodnes pro případ, že rybáře zastihne v okolí nepřízeň počasí.

Japonsko své požadavky na toto území opírá o 2 různá tvrzení: (1) vlastnictví ostrovů již od 17. století, kdy Korea o ostrovy zájem neprojevovala a japonští rybáři je používali jako svou základnu¹¹⁴, a (2) obsazení ostrovů v roce 1905, 5 let před faktickou anexí Korey,¹¹⁵ jako neobývané území nikoho.

Zabrání ostrovů ve 20. století dle některých zdrojů vycházelo z celkového postavení Japonska v regionu v té době. Po vítězství nad Čínou i Ruskem Japonsko započalo svou územní expanzi právě korejským směrem a vzhledem k tomu, že ostrovy Tokto, stejně jako Ullüng-do, byly častými svědky bitev v rusko-japonských bojích, bylo jejich jméno lépe známo na veřejnosti a proto po vznesení požadavku rybářem Nakajem Jozaburem byly ostrovy zabrány.¹¹⁶ Jejich navrácení mělo tedy proběhnout spolu se vzdáním se práva na území Korey, Taiwanu atp.¹¹⁷

Japonsko ostrovy fakticky spravovalo minimálně od roku 1905 až do 2. světové války, kdy zde v r. 1940 vybuďovalo námořní základnu „Maizaru“ a zakázali vstup na ostrovy civilistům. Po roce 1945 správce Japonska vyňal mj. ostrovy Takešima ze správy Japonska a jejich budoucí statut měl být

určen v mírové smlouvě.¹¹⁸ Pro vlastní potřeby začaly Spojené státy ostrovy využívat jako bombardovací střelnici.

Ačkoli v mírové smlouvě ze San Francisca 1951 byly vyřešeny vlastnické vztahy ostatních sporných ostrovů mezi Koreou a Japonskem (ostrovy Ullüng-do byly vráceny Koreji, ostrov Cušima připadl Japonsku a ostrov Chedžudo Koreji), vlastnictví ostrova Tokto vyřešeno nebylo.

Důvodů, které vedly k nevyřešení neshod bylo několik: jedním z důležitých faktorů byla přílišná snaha korejského prezidenta I Sung-mana vyjednat předání ostrova Cušima Koreji jako formu válečných reparací, což byla varianta, kterou však okupační správa vůbec nezvažovala. Stejně tak I Sung-mana příliš zaměstnávaly domácí rozbroje, než aby se soustředil na Tokto. Japonská strana byla naopak aktivnější. Ve snaze ovlivnit rozhodování okupační správy ohledně statutu ostrovů sepsala studii „*Minor Islands in the Sea of Japan*“ zabývající se historickým vývojem ostrovů Ullüng-do a Takešima a vyzdvihující projaponské, ne vždy zcela podložené, argumenty (neexistence korejského jména pro Takešimu, nezobrazování ostrovů na korejských mapách atp.).¹¹⁹

V září 1952 po opětovném bombardování ostrovů Spojenými státy¹²⁰ si Korea začala uvědomovat neřešený statut ostrova a žádala o přidělení ostrova do vlastní správy. USA se tak ocitly v situaci, kdy měly volit mezi jedním ze svých strategických partnerů na Dálném východě, jejichž spolupráce byla základem tehdejší americké strategie. K neochotě přiklonit se jen na jednu stranu se přidaly přehnané požadavky korejské vlády a nekonzistentnost jejích vystoupení. Vzhledem k tomu, že vedoucím US mise byl projaponsky založený William Sebald¹²¹ a že celý spor byl později označen za příliš problematický, zůstaly

územní neshody nevyřešeny, ač o statutu ostrova rozhodlo již jedno z prvních nařízení Nejvyššího velení spojeneckých mocností, které ale nerozhodlo o budoucím správci území.¹²² Původní členové okupační správy se ale již neúčastnili přípravy mírové smlouvy a s přibývajícím potenciální výbušností byl raději konflikt ponechán k řešení oběma zúčastněným zemím.

Zpočátku byl hlavním svárem mezi Japonskem a Koreou rybolov a žádná ze stran nebyla ochotna přistoupit ke kompromisu. Japonsko v Japonském/Východním i Žlutém moři rybařilo naprosto bez omezení již od roku 1894, avšak po 2. světové válce byl jednou z podmínek okupační správy zákaz užívání rybářských plavidel. Vzhledem k tomu, že právě ryby mají majoritní podíl v jídelníčku Japonců, byla v listopadu 1945 navržena tzv. MacArthurova linie umožňující Japoncům opět rybařit, ale na omezeném prostoru. Omezení byla však časem zrušena a Japonci opět rybařili bez ohledu na protesty Koreje i v blízkosti jejího pobřeží.

V lednu 1952 prezident Korejské republiky I Sung-man vydal Prohlášení o suverenitě nad přilehlými moři, kde definoval právo Korey na kontinentální šelf a přilehlé rybářské oblasti, místy sahající až po 200 mílovou hranici od pobřeží, čímž vznikla tzv. *Rhee Line*¹²³ (I-ova linie obsahující na straně Korey i ostrovy Takešima/Tokto, viz mapová příloha). Jakékoli cizí lodě překračující „*Rhee Line*“ byly považovány za vetřelce a jejich posádky byly zajaty, což se projevilo nejvíce právě v okolí ostrovů Tokto, na nichž od 20. dubna 1953 strážily korejské dobrovolné hlídky. Japonsko protestovalo, protože „*Rhee Line*“ byla ještě přísnější, než MacArthurova linie, a argumentovalo mezinárodním mořským právem, které Korea svým postojem porušila.¹²⁴ V následujících několika letech byly ostrovy důvodem

střetu mnoha lodí a jejich posádek a v několika případech přestřelky skončily i smrtí některých účastníků.¹²⁵

Jednání mezi oběma zeměmi probíhala po celých 12 let. Korea odmítala ustoupit, nejen z důvodů ochrany vlastního území, ale také v návaznosti na válečné rány, které si národ stále nesl v živé paměti z asijské války. Jakýkoli ústupek Japonsku by byl veřejností vnímán velmi negativně a nebyl by vůbec populární. Japonsko na druhé straně odmítalo uznat jakoukoli jinou linii než na hranici klasických 3 námořních mil od pobřeží (námořní právo aplikované od středověku evropskými státy), neboť jakákoli jiná hranice by měla značné důsledky pro japonský rybářský průmysl. Dočasná dohoda byla dosažena až po navázání diplomatických vztahů ve smlouvě z roku 1965.¹²⁶

Následujících 6 let měla platit japonsko-korejská smlouva o rybolovu, která definovala suverenitu obou zemí 12 námořních mil od pobřeží, ale také tzv. Společnou stabilizační zónu, v jejímž rámci mohly obě země vytěžit předem stanovené množství ryb s užitím přesně stanoveného počtu a typu rybářských lodí. Tato dohoda vyřešila spory o rybaření, nikoli však spory týkající se ostrovů Takešima.¹²⁷

Shoda ohledně Takešimy byla v roce 1965 v nedohlednu a protože žádná ze stran nechtěla kvůli ostrovům upustit od již dosažených smluv v ostatních oblastech, dohodly se na dočasném odložení sporu. V tuto chvíli ztrácela korejská strana, neboť oblast ostrovů se uznáním kontrolní linie dostala do oblasti s možností přístupu Japonska. Dle původních plánů se debata o problému Tokto měla obnovit do šesti let, avšak ani později žádná ze zúčastněných zemí neměla zájem na změně statu quo a otázka zůstala nadále otevřena a zmiňována jen v případě napětí mezi zeměmi v souvislosti s jinými událostmi.¹²⁸

Během vlády I Sung-mana v Korejské republice pravidelně oblast kontrolovaly lodě korejského námořnictva hlavně proti japonským vetřelcům. Od roku 1954 zde již byla umístěna přímo korejská pobřežní stráž, jako symbol vlastnění ostrovů, a od července toho roku zde byla započata výstavba potřebného zázemí pro hlídky, která se neustále rozšiřuje. Dnes je zde již vedle stanice hlídky také přístav, který byl dokončen v roce 1997 a pojme 500 tunovou zásobovací loď, ale i maják dokončený v prosinci 1998 navzdory japonským protestům, pozorovací stanice a anténa.

I v případě těchto ostrovů jsou za rozdmýchávání již tak silné korejsko-japonské nenávisti zodpovědné extremistické skupinky převážně pravicové orientace, přičemž v Koreji je celý problém řešen daleko hlasitěji. Ani jedna z vlád není ochotna pro možné zásoby ropy a zemního plynu, či pro právo rybolovu, hnát celý spor k mezinárodnímu soudu (Japonsko navrhlo toto řešení v r. 1954, ale Korejská republika odmítla), nebo ho dokonce řešit silou.

Neshody obou vlád týkající se ostrovů Takešima vyvrcholily v únoru 1996, kdy Korejská republika oznámila svůj úmysl postavit na ostrovech přístaviště, proti čemuž vystoupil tehdejší japonský ministr zahraničí Jukihiko Ikeda s tím, že ostrovy patří Japonsku. Ikeda ve své době používal Takešimu pro zvýšení vlastní popularity, aniž by dbal na reakci Korejské republiky. Ve stejném roce dokonce proběhlo v Japonském moři cvičení japonských sil sebeobranu nazvané jako „přistávací cvičení“, ve skutečnosti si jej však všichni vykládali jako cvičení obsazení Takešimy.¹²⁹

Jihokorejská veřejnost byla pobouřena, byly páleny japonské vlajky i portréty japonských politiků, vláda nechala posílit vojenskou posádku na ostrovech (na 34 mužů).

Ve stejném roce obě vlády konečně po dlouhých jednáních dospěly ke kompromisu: 230 mílové pásmo EEZ a společný výzkum přírodních zdrojů v oblasti. Spor se znovu rozhořel o rok později, kdy ve sporných vodách japonská pobřežní stráž zajala posádky 5 korejských rybářských lodí.

Nedávnou (r. 2002, opět v roce 2005) ukázkou japonského přístupu bylo také vydání nových učebnic dějepisu, které schválilo ministerstvo školství. Proti verzi čistě japonské historie ostrovů Tokto se korejská strana postavila velmi ostře. Dle jejích slov tento přístup vystihuje pojetí Japonska a naprostou ignoraci existence nároků Korey na toto území. Sporné pasáže učebnic se ale netýkaly jen ostrovů Takešima, nýbrž celého pojetí výkladu asijské války a japonské kolonizace okolních států.¹³⁰ Dle korejské strany učebnice snižují význam koloniální minulosti Japonska a nezmiňují válečné zločiny, jichž se Japonsko dopustilo. K protestním akcím kvůli vydání nových učebnic došlo i v ČLR, na Taiwanu i v Hongkongu, přičemž v Koreji bylo následováno snahou odhalit Korejce, kteří sdílí postoj Japonska a všeobecně se chovají projaponsky.¹³¹

Takovéto případy potom jen umocňují přesvědčení okolních států, nejen Korey, ale i Taiwanu, Číny a Hongkongu, že se Japonsko stále ještě dostatečně nevyrovnalo se svou militaristickou minulostí a že nárokováním těchto území pokračuje ve svém imperialismu první poloviny 20. století.

Rok 2005 měl být rokem přátelství mezi Korejskou republikou a Japonskem, jelikož připomíná výročí 60 let ukončení asijské (a 2. světové) války a 40leté výročí navázání

diplomatických vztahů mezi oběma zeměmi. Japonská prefektura Šimane se rozhodla začátkem roku vyhlásit 22. února za „Den ostrovů Takešima“, aby připomněla nárok Japonska na toto území, avšak vyvolala tím velmi ostrou reakci Soulu a narušila tehdy ještě klidné oboustranné vztahy.¹³²

Další vlnu nesouhlasu s postojí Japonska vyvolalo vyjádření japonského velvyslance Tošijuki Takana v Soulu, který na otázku novináře v únoru 2005 odpověděl, že „Takešima je historicky i právně japonským územím. Je důležité nenechat se ovládat emocemi a najít k tomuto mírové řešení.“ Korejský ministr zahraničí později novinářům odpověděl, že doufá, že se jednalo pouze o neuváženou odpověď a doporučil Japonsku i prefektuře Šimane jednat v tomto směru moudře.¹³³

Obnovení požadavků na Takešimu ze strany Japonska následovalo dle Korejské republiky po objevení přírodních zásob v rámci projektu odstartovaného v roce 2004 jihozápadně od Tokto státní společností Korejský plyn (Korean Gas). Jiná společnost, Korea National Oil spolu s Woodside Petroleum of Australia začala zkoumat zásoby zemního plynu a ropy na sever od ostrovů v létě roku 2005.

Co se týče občanské iniciativy, korejská strana má v otázce ostrovů Tokto naprostou podporu svých občanů, kteří jsou v této věci mnohem citlivější, než Japonci. Jen souboj o internetové domény se jménem ostrovů v různých podobách vyhrávají Korejci, na něž je většina stránek registrována. Japonsko, resp. japonská farmaceutická společnost¹³⁴ spravuje jedinou relevantní stránku www.takeshima.co.jp, kam je, minimálně z Čech, nemožné se dostat i přes nesčetné pokusy autorky.

Ani jedna ze stran zúčastněných ve sporu o ostrovy Takešima není ochotna předefinovat svou politiku a alespoň

částečně ustoupit ze svých požadavků. Celý spor je velmi ostře sledován v Koreji a jakýkoli výrok je pečlivě posuzován všemi občany, nejen politickými představiteli. Vzhledem k tomu, že v tuto chvíli aktivně okupují ostrovy Korejci, musela by japonská strana, aby je získala, sama vyprovokovat konflikt a následně v něm zvítězit.

Japonsko je velmi důležitým hráčem v regionu a těžko se přikloní, pokud mu nebudou vládnout ultra-nacionalisté, k tomuto postupu už jen z důvodu zachování korektních hospodářských vazeb. Přes svou důležitost pro daný region je stále vnímáno okolními státy jako iniciátor mnohých neštěstí a původce imperiální expanze. Jakýkoli krok stranou budování pozitivních vztahů s okolními zeměmi by pro něho mohl znamenat zavržení. S rostoucí ekonomickou silou sousedících zemí také roste nebezpečí, že v případě unáhleného rozhodnutí by Japonsko byly schopny odříznout od zdrojů i cílových trhů a společně se proti němu semknout.

Žádný jiný územní spor, který Japonsko vede, není založen výhradně na bilaterálních vztazích tak, jako tomu je ve sporu o ostrovy Takešima. V Koreji panují vůči Japonsku velmi nacionalisticky založené nálady, jichž by Japonsko eventuálně mohlo využít i ve svůj prospěch. Získání ostrovů pro Japonsko je lákavé z hlediska přírodních zásob, avšak nikoli z hlediska rybolovu, neboť Japonsko uloví většinu svého úlovku v mezinárodních vodách severního Tichého oceánu¹³⁵. Již nyní zde obě země působí ve společných výzkumných projektech a kdyby Japonsko bylo ochotno vzdát se nároků na ostrovy výměnou buď za podíl na výtěžku z vytěžených zásob, nebo za zvýhodnění dovozních kvót do Japonska, ocenili by to jak korejští občané, tak i japonští vývozci. V případě zastavení požadavků na

ostrovy ze strany Japonska by nebyla odpověď Japonců tak masová, jak by se dalo očekávat v Koreji.

3.3 Severní území

Tři nejjižnější ostrovy souostroví Kuril, jedna ostrovní skupina a několik blízkých ostrůvků na sever od ostrova Hokkaidó, v Japonsku známé pod jménem „Severní území“, mají celkovou rozlohu 5.000 km² (57.000 námořních mil² okolních vod) a jsou předmětem územních sporů mezi japonským státem a Ruskou federací již přes půl století. Rozsah sporného území byl postupně ujasňován a definitivně upřesněn Japonskem až na konci 50. let 20. století (viz níže).¹³⁶

Historie dobývání a osidlování Kuril a následných rusko-japonských vztahů je dodnes zneužívána a vykládána ve vlastní prospěch oběma stranami, ačkoli data, znění uzavřených smluv a činy obou států mluví jasně.

Na začátku 18. století, kdy oblast Kuril objevili ruští kozáci, japonská moc sahala nejdále na jižní cíp dnešního Hokkaida. První krok k podmanění Kuril učinili Rusové, vlastnictví ostrovů však dlouho zůstávalo nevyjasněno. Pro Japonsko byl pojem hranic prakticky až do doby, kdy Rusko začalo tato území obsazovat aktivně, neznámým, s přibývajícími střety s Ruskem na Kurilách i Sachalinu¹³⁷ však bylo třeba hraniční čáru jasně definovat.

Statut Kurilských ostrovů byl poprvé smluvně řešen v roce 1855 v šimodské smlouvě, kde si smluvní strany Kurily rozdělily Frizským/Etorofským průlivem mezi ostrovy Urup a Iturup (japonsky Etorofu): ostrovy na jih od úžiny připadly Japonsku, na sever Rusku.¹³⁸ Za účelem zabezpečení úžiny La Perouse/Soya mezi Sachalinem a ostrovem Hokkaidó pro své námořní plavby Rusko v r. 1875 podepsalo s Japonskem smlouvu ze St. Petěrburku, jíž se vzdalo severní části Kuril výměnou za japonské

nároky na ostrov Sachalin. Tato dohoda zabezpečila přátelské vztahy mezi oběma zeměmi na následujících 20 let a předznamenala posun územních sporů na Korejský poloostrov, kde vyvrcholily rusko-japonskou válkou v letech 1904-05, v níž Japonsko překvapivě vyhrálo a získalo tak zpět mj. jižní část Sachalinu¹³⁹, a která, dle některých autorů¹⁴⁰, vyvolala tzv. „Porthsmoutský komplex“, pocit ponížení na straně Ruska.

Japonsko si podrželo vládu nad všemi v minulosti sporovanými ostrovy až do konce 2. světové války. V průběhu světové války probíhala mnohá jednání na straně Spojenců, na nichž se USA a Velká Británie snažily přesvědčit Sovětský svaz pro vstup do války na Dálném východě s Japonskem. Už v říjnu 1943 neoficiálně navrhl F.D.Roosevelt, že právě Kurily mohou být odměnou pro Rusko, vstoupí-li do války.¹⁴¹

Velká Británie i USA v průběhu roku 1944 mj. připravily vlastní analýzy podmínek, které Rusko může pro účast na tichomořské válce předložit a Kurily byly jednou z nich. Dle pohledu Velké Británie Stalin o Kurily požádá nejen proto, aby upevnil svou pozici vůči Japonsku, ale také aby se opevnil v případě nebezpečí ze strany USA. Analýza USA předpokládala stejný průběh s tím, že by Kurily měly Sovětskému svazu být předány, bude-li je vyžadovat, na druhou stranu zde také bylo zmíněno doporučení, že k zajištění ruských námořních cest v Ochotském moři a Pacifiku by stačilo předání severních a středních Kuril, neboť jižní ostrovy postrádají strategický význam a mohou být ponechány Japonsku.¹⁴² Návrhů na toto téma se objevilo v administrativě USA ještě několik (včetně doporučení, aby z ekonomických i historických důvodů zůstaly jižní Kurily Japonsku a severní byly dány do mezinárodní správy se Sovětským svazem jako jmenovaným správcem), ani jeden

však nakonec nebyl předložen na jaltské konferenci, která osud ostrovů zpečetila.

Tři články tajné dohody dosažené v Jaltě v únoru 1945 mezi F.D. Rooseveltem a Stalinem, podepsané rovněž W. Churchillem, který se však přímo jednání o navrácených územích neúčastnil, jasně ve 3. článku na návrh Stalina stanovily, že: „Kurilské ostrovy budou předány Sovětskému svazu. Hlavy tří velmocí se shodly, že tyto požadavky Sovětského svazu budou nesporně splněny po porážce Japonska.“¹⁴³

Ustanovení jaltské konference byla ve spojitosti s Kurilskými ostrovy mnohokrát skloňována během srpna 1945, v době kapitulace Japonska. Od Jalty bylo pro Stalina největší hrozbou ukončení války s Japonskem, aniž by se sám stačil do konfliktu zapojit, čímž by se připravil o slíbená území.

Po svržení první atomové bomby Spojenými státy (6. srpna) nařídil Stalin útok na Japonsko 9. srpna (oproti původnímu 11.8.) a po doručení japonského souhlasu s podmínkami postupimské dohody (bezpodmínečná kapitulace) nařídil okamžité obsazení Kurilských ostrovů. Za cenu zastavení sovětských vojsk na 38. rovnoběžce byl Truman ochoten Stalinovi, alespoň do uzavření mírové smlouvy, okupaci sporné oblasti povolit a upustit od vlastního záměru vybudovat na Etorofu leteckou základnu.

Okupace severních ostrovů až po Uruppu byla dokončena 30. srpna 1945. Ani Rusové původně neplánovali zabírání jižních ostrovů, ale vzhledem k aktuální situaci, kdy se nepotkali s odporem amerických jednotek, rozhodlo vedení o urychleném obsazení i jižních ostrovů, ještě před podepsáním kapitulace Japonskem. Obsazování Kunaširi a Etorofu přesto skončilo 3. září, den po podpisu kapitulace na USS Missouri, ostrovní skupinu

Habomaj se podařilo Sovětům dostat pod kontrolu až 5. září 1945.

Pro Stalina byla rozhodujícím dokumentem, potvrzujícím jeho právo obsadit Kurily, Jaltská deklarace, jejíž tajný dovětek zveřejnil již v únoru 1946. Spojené státy naopak považovaly za konečné rozhodnutí o územní otázce mírovou smlouvu a takto celý problém prezentovaly nespokojenému Japonsku.

Již 20. září 1945 byly ale Kurily prohlášeny za součást Sovětského svazu. 2. února 1946, ve stejném roce, kdy zde byl japonský YEN nahrazen rublem, byly připojeny k Chabarovskému kraji, o rok později byla vytvořena nová územní jednotka – Sachalinská oblast, jejíž součástí se staly i Kurily. Sachalinská oblast existuje dodnes.¹⁴⁴

Bezprostředně po skončení 2. světové války se Spojené státy snažily odložit otázku mírové smlouvy na později, avšak s vítězstvím komunistů v Číně a vypuknutím korejské války se mírová smlouva stala nutností. V dubnu 1950 byl vládou USA ustanoven speciální poradce v otázkách mírové smlouvy John Foster Dulles. Vedle již dříve odsouhlasených hlavních cílů – ekonomické obnovy a začlenění do OSN – bylo v Dullesových „sedmi principech“ obsaženo také začlenění Japonska do globální strategie USA.

Sovětský svaz dal již dříve (v r. 1947) jasně najevo, že bude souhlasit jen s mírovou smlouvou připravenou na jednání 4 mocností (USA, VB, SSSR, ČLR), kde může uplatnit své veto, a oponoval tedy bilaterálním jednáním, upřednostňovaným Dullesem. Cílem Stalina nebylo přinést konstruktivní řešení celé situace, nýbrž zmařit pokus USA začlenit Japonsko do své sféry vlivu, otevřít otázku Kuril a vyřadit z jednání spojence SSSR, ČLR¹⁴⁵.

Postoj Japonska k celé situaci se, přes vnitropolitické spory v ostatních otázkách, sjednotil v postoji ministerského předsedy Šigeru Jošidy, který byl přesvědčen, že samostatnost může státu přinést jen přiklonění se na stranu USA, přestože vytrvale odmítal nátlak Dullese na opětovné ozbrojení Japonska.

Americká administrativa však vůbec nebyla jednotná v termínu uzavření mírové smlouvy, ani v jejím znění. Co se týče otázky Kurilských ostrovů, existovalo mnoho důvodů, proč bylo nakonec do smlouvy zainkorporováno velmi vágní ustanovení o navrácení Kuril. USA byly tlačeny požadavky Japonska na navrácení ostrovů, přesto samy sebe nemohly vystavit nebezpečné kritice SSSR a eventuálně také vzednutí vlny japonského iredentismu ohledně správy souostroví Okinawa, které od 2. světové války okupovaly.

Na setkání Dullese s Jošidou bylo dohodnuto, že Kurily budou předány Japonskem jen po dvoustranné shodě o jejich hranicích, či rozhodnutí soudu, přičemž předání celé věci mezinárodní justici bude podmíněno podpisem mírové smlouvy. USA současně řešily také problém souostroví Rjúkjú, nad nímž si chtěly podržet kontrolu, aniž by však proti sobě obrátily veřejné mínění. Nakonec bylo souostroví definováno jako území na jih od 29. rovnoběžky, což znamenalo alespoň drobný ústupek pro iredentisty, a jejich zájem se tak mohl přesunout z USA na SSSR a severní ostrovy.

Odročení otázky definitivních hranic mezi Japonskem a SSSR bylo pro USA velmi důležitým aspektem, neboť v případě, že by nebyl uznán nárok Sovětského svazu na Kurily, musely by Spojené státy proti Sovětskému svazu zasáhnout jako proti okupantovi území Japonska, které se US zavázaly chránit. Vzhledem k tomu, že statut ostrovů měl být upřesněn až

v budoucnosti, SSSR se nedopouštěl a nedopouští porušení mezinárodního práva a USA nemusely/nemusejí zasahovat. Možné bližší „spřátelení“ Japonska se SSSR navíc pro USA představovalo možné nebezpečí japonské spolupráce s ČLR, jež ve své politice 50. let označovala USA za hlavní zdroj nebezpečí v oblasti. Navíc ve smlouvě není blíže specifikováno, komu má Japonsko ostrovy předat, což je používáno Japonskem a USA jako argument proti sovětskému/ruskému držení ostrovů.

Po dohodě komisí USA a VB byl v červenci poslán návrh mírové smlouvy s Japonskem všem zúčastněným zemím s termínem doručení připomínek a dodatků do 13. srpna 1951. Přes mnohé kritiky žádné připomínky nedorazily ani ze Sovětského svazu, který byl následně pozván na mírovou konferenci, kde měl být návrh přednesen a ratifikován bez možnosti připojení dalších dodatků.

V San Francisku Andrej Gromyko návrh smlouvy označil za přípravu na novou válku na Dálném východě. Po několika pokusech připojit ke smlouvě dodatky v podobě „deklarací“, byl SSSR přehlasován a smlouva byla v závěrečný den podepsána 49 zeměmi (bez SSSR, ČSR a Polska, jejichž zástupci konferenci opustili předčasně).

Po podpisu mírové smlouvy se USA postavily na stranu Japonska v otázce primární definice Kuril: Dulles prohlásil, že ostrovy Habomaj dle názoru USA nejsou součástí Kurilských ostrovů, ale v případě pochybností o tom má rozhodnout mezinárodní soud.¹⁴⁶

Po smrti Stalina došlo ke změně moskevské politiky, což se na Dálném východě projevilo společným prohlášením SSSR a ČLR na podzim 1954 o jejich ochotě normalizovat vztahy s Japonskem. Toto prohlášení zpočátku nebylo překvapivě

podmíněno revizí vztahů mezi Japonskem a USA. Ve stejné době v Japonsku došlo k obměně na politické scéně, k moci se dostal po Jošidově Liberální straně Ičiró Hatojama se svou Demokratickou stranou, který na výzvu odpověděl kladně. Hatojama byl, oproti Jošidovi, více nakloněn jednání se Sovětským svazem a byl také pro samostatnější zahraniční politiku Japonska, bez diktátu USA.

První jednání, jichž se Japonsko účastnilo s podmínkou navrácení minimálně skupiny ostrovů Habomaj a ostrova Šikotan, probíhala od června do září 1955 v Londýně. Přes počáteční neshody ohledně navrácení zajatců atp. byly všechny otázky, až na dvě zásadní, vyřízeny. Zbývalo vyjednat požadavek Sovětského svazu na zrušení bezpečnostní smlouvy Japonska s USA a teritoriální otázku Kuril. Dle příslibů Sovětského svazu měla být dohoda o navrácení alespoň ostrovů Habomaj a Šikotanu možná v případě, že bezpečnostní smlouva s USA nebude namířena proti 3. straně. Přes počáteční nadšení z úspěchu vyjednávání se do diskuse vložily i ostatní síly politického spektra (jednání probíhala v době plánovaného spojení dvou japonských konzervativních stran: Demokratické strany vedené Hatojamou a Kaišintó, Liberální strany, vedenou Šigemiciem, zkušeným diplomatem a ministrem zahraničí), které nově definovaly minimální požadavky: „(1) navrácení pouze ostrovů Habomaj a Šikotan je nedostačující, (2) Kunaširi a Etorofu jsou japonskými územími, která nejsou součástí Kurilských ostrovů, jichž se Japonsko vzdalo mírovou smlouvou ze San Francisca, a (3) suverenita jižního Sachalinu a Kurilských ostrovů bude určena na mezinárodní konferenci, jíž se budou účastnit i jiné strany.“¹⁴⁷

V této zprávě poprvé Japonsko požadovalo navrácení všech 4 ostrovů najednou a zmínilo je nezávisle na Kurilách. Toto pojetí se do budoucna stane oficiální politikou Japonska vůči sporu o Severní teritoria a oficiální pozicí nově zformované Liberálně demokratické strany. Sovětská strana za daných podmínek nebyla ochotna pokračovat v jednáních, která tímto skončila na mrtvém bodě. Blíže uzavření míru se Japonsko se Sovětským svazem, potažmo Ruskem, již nedostalo.¹⁴⁸

Postoj USA k pokusu o navázání diplomatických vztahů Japonska se Sovětským svazem byl vyjádřen v lednu 1955 ve speciálním vládním materiálu, kde byla vyjádřena obava, že sblížení obou stran oslabí japonské konzervativce a posílí místní socialisty, avšak vzhledem k tomu, že USA samy měly se Sovětským svazem normalizované vztahy, nemohly snaze Japonska oponovat. Výsledkem zprávy však bylo doporučení sblížování těchto dvou zemí bránit, jak to bude možné. Přestože v americké administrativě panovalo přesvědčení, že by se USA měly postavit jednoznačně na stranu Japonska, Dulles trval na svém, neboť se obával přirovnávání Kuril k Okinawě.¹⁴⁹

Vzhledem ke komplexnosti celého problému by se tedy řešení této situace mohlo naskytnout až s opuštěním Okinawy Spojenými státy. O postoji USA hovořil Dulles podrobněji s tehdejším ministrem zahraničí Šigemicuem na konferenci ministrů zahraničí ve Washingtonu 29. srpna 1955. Dulles upozornil na článek 25 smlouvy ze San Francisca, z něhož vyplývá, že poskytne-li Japonsko územní práva nesignatářskému státu, musí je poskytnout také státům, které smlouvu podepsaly. Jinými slovy, spokojí-li se Japonsko se Šikotanem a skupinou Habomaj, a předá-li ostatní Kurily Sovětskému svazu, bude USA

požadovat Okinawu, bez nároku na vrácení území.¹⁵⁰ Opět další indikátor, že USA preferovaly nevyřešení sporu.

Ani druhé kolo londýnských jednání mezi Sovětským svazem a Japonskem z počátku roku 1956 nebylo úspěšné. Výsledkem jednání byl tzv. „*Matsumoto proposal*“ ze strany Japonska (aby Etorofu a Kunaširi byly ponechány ve správě svým obyvatelům, přičemž sovětské námořní i obchodní lodě by měly právo svobodné plavby v jejich vodách a ostrovy by byly navráceny Japonsku. Japonsko by tak nad ostrovy získalo „zbytkovou suverenitu“ (residual sovereignty) a, za současné demilitarizace ostrovů, by zde umožnilo pobyt sovětským občanům), který sovětská strana zamítla a navíc jako trest za neúspěch jednání zakázal Sovětský svaz vstup do mezinárodních vod za tzv. Bulganinovu linii¹⁵¹, čímž chtěl přinutit Japonsko k dalším jednáním dle podmínek Moskvy.¹⁵²

Vzhledem k signálům, které měla US administrativa o ochotě Japonska přistoupit na „dvou-ostrovní“¹⁵³ řešení navrhované Sovětským svazem a latentní nebezpečí uzavření dohody mezi oběma státy, vydala americká vláda oficiální prohlášení o svém postoji: „Spojené státy se přiklánějí k ukončení válečného stavu mezi Japonskem a Sovětským svazem, avšak (1) Jaltská dohoda neobsahuje žádný právní základ pro územní uspořádání, (2) mírová smlouva ze San Franciska nestanoví, jaké zemi území, jehož se Japonsko zřeklo, patří, (3) Japonsko nemá žádné právo předat území, jichž se zřeklo, jestliže k takové situaci dojde, nebude to zavazovat žádný signatářský stát smlouvy, (...) a (4) po pečlivém prozkoumání historických faktů, USA dosáhly závěru, že Kunaširi a Etorofu, spolu s ostrovy Habomaj a Šikotanem, vždy byly nedílnou

součástí japonského území a proto mají spadat pod suverenitu Japonska.¹⁵⁴

Další kolo jednání se konalo opět v Moskvě v říjnu 1956. První podmínkou Japonska, ještě před začátkem jednání, bylo oddělení jednání o normalizaci vztahů/mírové smlouvě a o územní otázce. Andrej Gromyko nakonec souhlasil s jednáním o obnovení diplomatických vztahů a následně s jednáními o mírové smlouvě, jejichž součástí bude územní otázka. Na začátku jednání si také Gromyko vymohl slib, že výsledkem bude společná deklarace, která bude následně ratifikována.

Vedle oficiálních jednání Gromyka a Hatojamy probíhala paralelně jednání Konoa a Chruščova o teritoriálních otázkách. Na těchto jednáních Chruščov postupně slíbil, že ostrovy Habomaj a Šikotan budou vráceny Japonsku, avšak (1) až po uzavření mírové smlouvy a pouze tehdy, bude-li s předáním těchto ostrovů územní otázka považována za vyřešenou, a (2) až po navrácení Okinawy Spojenými státy. Tentokrát poprvé spojil otázku Okinawy a Kuril Chruščov, čímž dal najevo pravou podstatu sovětské snahy o ústupky Japonska na straně Kuril. Chruščov si tak chtěl vymoci rovné zacházení s oběma velmocemi. Chruščov odmítl možnost návratu Etorofu a Kunaširi, přestože přiznal, jak velké ekonomické zatížení pro Rusko představují. Nešlo zde podle něj o finanční ztráty, ale o prestiž a strategický význam ostrovů.

Společná deklarace byla podepsána 19. října 1956. Sporný článek č. 9 nakonec zněl následovně: „SSSR, odpovídajíc na žádost Japonska a zvažujíc zájmy japonského státu, souhlasí s předáním [ostrovů] Habomaj a Šikotan Japonsku. Tyto ostrovy budou předány Japonsku po uzavření mírové smlouvy mezi SSSR a Japonskem.“¹⁵⁵

Japonsko ustoupilo od požadavku, aby v článku byl slib dalších jednání o ostatních ostrovech, jelikož jinak Sovětský svaz podmiňoval navrácení ostrovů odchodem USA z Okinawy. Otázku zbylých dvou sporovaných ostrovů se Japonci snažili vyřešit publikováním korespondence mezi Matsumotem a Gromykem, která však pozbývá právního základu a není pro další jednání rozhodující.

Japonsko a SSSR tak konečně ukončili válečný stav a navázali diplomatické styky. Sovětský svaz souhlasil s návratem ostrůvků na základě jednoduché kalkulace, že nyní se japonské nacionalistické tendence obrátí proti USA na Okinawě. Ovšem pro Japonsko znamenal návrat skupiny ostrovů Habomaj a Šikotan jen malý ústupek. Cílem bylo a je získat i dva jihokurilské ostrovy a pokud nebude dosaženo dohody v tomto smyslu, antipatie veřejnosti k Sovětskému svazu budou pokračovat.

Postoje obou zemí k jednáním o územních sporech jsou založeny na rozdílném přístupu k dané problematice. Zatímco Japonsko považuje jejich zabránění Sovětským svazem za křivdu a zradu smluvního partnera, Sovětský svaz přistupoval k této otázce z pozice vítěze války, což Japonci odmítli uznat. Rozpory spíše psychologické nakonec zablokovaly konečné řešení sporu na dlouhou dobu.

Postoj USA vůči Kurilám byl potvrzen v memorandu z 23. května 1957, v němž Spojené státy požadovaly kompenzaci za sestřelené letadlo U-2, které Sovětský svaz sestřelil nad sporným územím v listopadu 1954. Podle této zprávy se v žádném smluvním dokumentu, v Jaltské dohodě, ani v sanfranciské mírové smlouvě, nezmiňuje právo Sovětského svazu na území ostrovů Habomaj, Šikotanu, ani Kunaširi a Etorofu. Toto vyjádření bylo první, v němž se USA zřetelně přiklonily na stranu

japonských požadavků. V memorandech z let 1954 a 1955 zmiňovaly vždy jen neplatnost sovětských nároků nad ostrovy Habomaj a Šikotanem. Od této doby se již USA budou vždy vyjadřovat pro navrácení japonského území.

V lednu 1960 USA a Japonsko podepsaly revidovanou bezpečnostní smlouvu, načež Chruščov upozornil tehdejšího předsedu vlády Japonska Kiši Nobusukeho, že tato smlouva prakticky znemožňuje předání ostrovů Habomaj a Šikotanu, jak bylo domluveno v roce 1956. Novou bezpečnostní smlouvu chápal Chruščov jako zaměřenou proti Sovětskému svazu a ČLR, proto jednostranně připojil ke smlouvě z roku 1956 novou podmínku, vedle podpisu mírové smlouvy také stažení všech cizích vojenských jednotek z území Japonska.¹⁵⁶

Japonsko vlastním memorandem odpovědělo, že suverénní stát má právo sám si určovat svou bezpečnostní politiku, a že bezpečnostní smlouva je pouze obranného charakteru a navíc v době podpisu společné japonsko-ruské deklarace již existovala. K vysvětlení však přidalo požadavek navrácení také Kunaširi a Etorofu, o čemž předchozí společná deklarace nehovořila. Obě strany se tedy začaly od ustanovení, na nichž se před pár lety shodly, vzdalovat, což se potvrdilo v následujících letech: Sovětský svaz nadále trval na podmínce odchodu US vojsk, aby mohlo dojít k plné normalizaci vztahů, japonskou podmínkou pro plnou normalizaci byl podpis mírové smlouvy a před tím navrácení sporných území, přičemž se jasně vyjádřilo, že okupace ostrovů je proti ustanovením Káhirske konference a že termínem „Kurily“, jichž se vzdalo v sanfranciské smlouvě, se rozumí ostrovy na sever od etorofské úžiny.

Přes latentní konflikt Japonska a Sovětského svazu o sporná území se vzájemné vztahy obou zemí v jiných oblastech naopak

rozvíjely. Zapříčinil to zhoršující se průběh rozporů mezi SSSR a ČLR, kdy byl Sovětský svaz o to více zainteresován na udržení dobrých vztahů s Japonskem a na druhé straně pokračující Vietnamská válka, v Japonsku velmi nepopulární, která zhoršovala vztahy mezi USA a Japonskem. Sovětský svaz nastalé situace chtěl využít a snažil se zvětšit mezeru mezi USA a Japonskem, přičemž ve stejné době Japonsko hledalo u Sovětského svazu protiváhu své podpory USA, aby tak vyvážilo svou kritiku války.

Sovětská politika vůči Japonsku nebyla nikdy samostatnou kapitolou jeho zahraniční politiky¹⁵⁷, nýbrž vždy jen projevem politiky vůči USA. Ačkoli hlavním cílem Chruščova bylo oddálit obě země od vzájemné spolupráce, nikdy neučinil žádné uvítací gesto vůči Japonsku, jímž by si ho získal na svou stranu. V roce 1956 byl ochoten obětovat ostrovy Habomaj a Šikotan, avšak zbylé dva ostrovy odmítal vrátit, *přičemž „jediný důvod (..) byl psychologický. Chruščov – stejně jako Gromyko a Brežněv – patřili ke generaci, která strávila svá nejdůležitější politická léta během 2. světové války. Vítězství ve válce znamenalo pro tuto generaci jedno z nejdůležitějších ospravedlnění komunistického režimu, jehož byli vůdci. Navrácení Kunaširi a Etorofu by bylo znamenalo popření jeho [režimu] legitimacy.“*¹⁵⁸

Na konci 60. let se vztahy Sovětského svazu a Japonska velmi změnilly od předcházejícího desetiletí. Narostl objem obchodu i vzájemných návštěv na poli kulturního dění, byla otevřena přímá linka Moskva – Tokio (1/1966), později i Chabarovsk – Niigata (1971). Sovětsko-japonská hospodářská konference založená v r. 1967 začala pracovat na velkých společných projektech na Sibiři. Nastalé změny podpořily snahy japonských politiků dosáhnout napravení územních nejasností:

Eisaku Sató, premiér od 1965 začal vyjednávat o navrácení Ogasawara-gunto (Boninských ostrovů) a Okinawy, které byly nakonec navráceny Japonsku v roce 1968 a 1972. Ve stejné době (12/1967) také zaslal Sató dopis vybízející ke zlepšení vztahů vládě Sovětského svazu, odpovědí mu však bylo nepříliš zdvořilé zdůraznění, že mezi oběma zeměmi územní spor neexistuje. Opožděně se Sovětský svaz snažil dvořit Japonsku v r. 1969, kdy Brežněv navrhl asijský systém kolektivní bezpečnosti. Vzhledem k tomu, že návrh přišel v době prvních větších sovětsko-čínských hraničních konfliktů, byl chápán jako záměr izolovat Čínu a Japonsko spolu s dalšími zeměmi návrh odmítlo, neboť nemělo zájem si Čínu znepřátelit. Návrh navíc neobsahoval žádné řešení územní otázky.¹⁵⁹

Situaci na Dálném východě nadále ovlivňovaly sovětsko-čínské vztahy. S jejich zhoršováním docházelo ke sbližování ČLR a USA brzy následované spřátelením s Japonskem. V 70. letech se také Japonsko pomalu začalo stávat globální ekonomickou velmocí, což ovlivnilo strukturu celé oblasti, která se pod vedením Japonska stávala nejdynamičtější na světě.

V říjnu 1970 japonský premiér poprvé přednesl územní otázku na mezinárodním fóru. Ve své řeči na Valném shromáždění OSN hovořil o navrácení Ogasawara-gunto (Boninských ostrovů) a Okinawy, dosaženého mírovým jednáním s USA, a jako protiklad zmínil situaci se Sovětským svazem. Přestože vyjádřil svou snahu i do budoucna vést jednání na základě společného porozumění, reakce Sovětů byla velmi ostrá. Sovětský svaz obvinil v dopisu z listopadu 1970 Japonsko, že nadneslo problematickou otázku z revanšistických důvodů, aby vytvořilo napětí na poli mezinárodní politiky. Umírněná japonská odpověď byla pozitivní výzvou k dalším jednáním: na návratu

ostrovů Japonsko trvá z důvodů udržení míru a stability v Asii, protože žádá uzavření mírové smlouvy.

V roce 1973 Tanaka opět oslovil Sovětský svaz s jasnou referencí k Severním územím. Jedním z důvodů byla také ropná krize, která odhalila slabiny japonského hospodářství a přinutila politiky hledat alternativní zdroje energie, aby Japonsko nebylo zcela závislé na Středním východě. V návrhu Tanaka zmínil také rozvoj oblasti Sibiře a předložil plán „oddělení politiky a hospodářství“ (*seikei bunri*)¹⁶⁰.

S nadcházející schůzkou Brežněva a Tanaky se ČLR a USA v oblasti začaly snažit sblížení Tokia s Moskvou zabránit: ČLR vyjádřila maximální podporu Japonsku v otázce navrácení celých Kuril, nejen 3 ostrovů a ostrovní skupiny, USA naopak zahájily antijaponskou politiku, jejímž projevem byl mj. „Nixonův šok“, rozhodnutí US administrativy přijmout plovoucí směnný kurz USD a YEN bez předchozí konzultace s Japonskem, či oddalování návštěvy císaře v USA. Přísný postoj USA vůči Japonsku, které si svého spojence nechtělo znepřátelit, byl úspěšný. Japonsko do jednání vstoupilo oslabeno pozicí USA i Číny, ale také aktuálním únosem Kim Te-džunga (budoucího korejského prezidenta) korejskou CIA během jeho pobytu v Japonsku.¹⁶¹ Sovětský svaz se cítil být na výši, sovětští vůdci si stále neuvědomovali situaci sovětského hospodářství a s iluzí vyvolanou rostoucími cenami ropy měli pocit, že je to Japonsko, kdo potřebuje získat koncese na Sibiři, aby se dostalo k náhradním zdrojům energie.

Schůzka Brežněva s Tanakou proběhla v říjnu 1973. Cílem SSSR bylo zapojit Japonsko do bezpečnostního systému v Asii a získat jeho podporu pro projekty na Sibiři. Japonsko bylo zainteresováno pouze v urovnání územního sporu a eventuálně v získání alternativního zdroje energií. Shody bylo brzy dosaženo

pouze v hospodářských otázkách, Japonsko odmítlo účastnit se bezpečnostní smlouvy a Brežněv za to odmítl navrácení ostrovů. Dle různých zdrojů¹⁶² byl zřejmě Brežněv nakloněn urovnání sporu na základě Deklarace z r. 1956, avšak nepříliš obratné vyjednávání Tanaky a další faktory¹⁶³ vedly k závěrečnému komuniké, kde obě strany slíbily další řešení „sporů nedořešených od 2. světové války“. Poslední formulace se stala v následujících letech předmětem sporů kvůli rozdílnému výkladu obou stran.

Výsledek této schůzky byl obrazem stávající situace, kdy obě země chtěly druhé straně demonstrovat svou sílu a domoci se uznání svého postavení. Přes neúspěch jednání ekonomické vztahy obou zemí dále narůstaly.¹⁶⁴ V roce 1974 byla dokonce podepsána dohoda o mezivládních bankách, čímž byla založena Japonská banka pro Export a Import.

O rok později byla přerušena jednání o mírové smlouvě mezi Japonskem a ČLR, neboť nedošlo ke shodě o antihegemonní klauzuli, kterou Čína navrhla jako součást smlouvy. Sovětský svaz proti této části velmi ostře vystoupil, načež ČLR začala o to důrazněji trvat na inkorporaci daného článku do smlouvy. Se smrtí Čou En-laje a následujícími zmatky Japonsko odmítlo další jednání a postup zamrzl.

Ve stejnou dobu se udály dva případy, které vztahy mezi oběma zeměmi jen zhoršily: sovětský důstojník, poručík Belenko, požádal v Japonsku o azyl, který dostal, avšak v USA;¹⁶⁵ a Sovětský svaz vyhlásil (10. prosince 1976), v souladu s přijetím Zákona o námořním právu, své teritoriální vody v rozsahu 200 námořních mil od pobřeží, což Japonsko chápalo jako jasný útok proti sobě, neboť tímto byla vytvořena nepřekročitelná hranice mezi Hokkaidem a Kunaširi. Během následujících jednání (únor až

květen 1977) hlavně o rybářských právech Sovětský svaz navíc jednostranně Japonsko informoval o zrušení všech stávajících rybářských smluv.

Změna v pojetí vztahu k Japonsku ze strany Sovětského svazu nastala až po návratu Teng Siao-pchinga do čela ČLR a obnovení stability. Související obnovení jednání mezi Japonskem a Čínou přimělo Sovětský svaz znovu prozkoumat možnosti obnovení jednání o mírové smlouvě. Avšak ani ministři zahraničních věcí nedosáhli v této otázce shody, neboť Sovětský svaz stále nebyl ochoten učinit žádný kompromis v otázce sporných území.

Váhání Japonska současně velmi znepokojovalo Čínu, která se nakonec rozhodla využít podpory USA, jíž se jí dostalo v podobě návštěvy Zbigniewa Brzezinského v Tokiu, který uzavření vzájemné smlouvy mezi ČLR a Japonskem podpořil a doporučil. Čínsko-japonská smlouva o míru a přátelství byla s malými úpravami přijata v srpnu 1978 včetně antihegemonní klauzule.¹⁶⁶ Sovětská reakce byla velmi emotivní: tato smlouva přesáhla hranice bilaterálních vztahů a SSSR tak bude muset přijmout odpovídající opatření.¹⁶⁷

Odpovídajícími opatřeními byla míněna místní vojenská opatření, která obsahovala nejen nárůst počtu kurilských pozemních sil z 20 na cca 5.000, ale také výstavbu nových letišť na ostrově Kunaširi a rozšiřování stávajícího letiště na Etorofu. Již na konci 60. let bylo rovněž rozhodnuto o posílení námořních sil, avšak až v 2. polovině 70. let do Petropavlovsku přibyly první ponorky SSBN třídy Delta, čímž Sovětský svaz získal možnost zaútočit na USA z Ochotského moře, aniž by se přiblížil na dostřel Spojených států (oproti americkým ponorkám, které se pro zaútočení přiblížit musely). Tímto Sovětský svaz zaujal tzv.

„*Bastion strategy*“ a Ochotské moře se změnilo na vodní pevnost, kde byly strategické ponorky v bezpečí.¹⁶⁸ Přijatou politikou se samozřejmě zvýšila důležitost Kuril a jejich vlastnictví pro Sovětský svaz.

Sblížení Číny, USA a Japonska znamenalo pro Sovětský svaz změnu pohledu na tento region. Všechny tři země se spojily do aliance proti Sovětskému svazu, což pro Moskvu znamenalo opětovný důraz na zlepšení vztahů s Japonskem. Cílem Sovětského svazu se stalo navázání ekonomické spolupráce s Japonskem a konečné oddělení Japonska od Washingtonu.

I z japonského pohledu bylo třeba v politice na Dálném východě dosáhnout změn: Japonsko v 70. letech již zaplatilo válečné reparace zemím Jihovýchodní Asie a již v r. 1965 bylo také dosaženo normalizace vztahů Japonska a Korejské republiky. Okinawa byla navrácena v r. 1972 a ve stejném roce byly normalizovány vztahy s ČLR, přičemž mírová smlouva s ČLR byla podepsána v roce 1978. Po uzavření mírové smlouvy s Čínou včetně antihegemonní klauzule, se však sbližování Japonska se Sovětským svazem stalo neproveditelným. Invaze do Afghánistánu cílenou rovnováhu mezi USA a SSSR znemožnila a po invazi Japonsko již vyjádřilo opět plnou podporu USA v politice zaměřené proti sovětskému expanzionizmu.

Po sovětské invazi do Afghánistánu snaha Japonska vzdorovat užší vojenské spolupráci s USA uvadla a Japonsko konečně akceptovalo posilování vojenských pozic na straně Sovětského svazu jako největší hrozbu pro svůj stát.¹⁶⁹

Ekonomická spolupráce mezi Japonskem a Sovětským svazem se dosud (1979) rozvíjela díky projektům, které byly dohodnuty na začátku desetiletí. S jejich koncem se ale zpomalovala i spolupráce. Přes aktivní projekty tyto neměly

žádný vliv na sovětskou ekonomiku 80. let, či na rozvoj oblasti sovětského Dálného východu. Moskva nadále opomíjela důležitost budování infrastruktury v daném regionu a veškeré zisky si nechávala pro sebe.¹⁷⁰

Napjaté vztahy z konce 70. let vedly k počátku nové studené války počátkem 80. let. Invaze do Afghánistánu naprosto zmrazila veškeré styky mezi Japonskem a SSSR. Japonsko se připojilo k ekonomickým sankcím uvrženým na Sovětský svaz OSN i k bojkotu Olympijských her v Moskvě v r. 1980 a v odpověď na nastalou situaci se Japonsko opět blížeji přimklo k USA. V r. 1981 se poprvé japonské síly sebeobranu připojily k cvičením RIMPAC, společných vojenských cvičení s USA. V roce 1981 japonský ministerský předseda Suzuki Zenkó prohlásil, že Japonsko dokáže ochránit moře až do 1000 námořních mil od Japonska.

V r. 1981 se japonská vláda rozhodla učinit 7. února dnem Severních teritorií a od následujícího roku byly do japonských učebnic povinně vpraveny kapitoly o Severních územích. V odpověď otiskla ruská Pravda článek, který se stavěl proti takovým revanšistickým praktikám, a opět ujistila čtenáře, že žádný územní spor mezi Sovětským svazem a Japonskem neexistuje.¹⁷¹

Od úmrtí Brežněva do převzetí vlády Gorbačovem se vztahy Sovětského svazu a Japonska dostaly na bod mrazu: pravidelné konference ministrů zahraničí byly pozastaveny již od r. 1978, konference o vědě a technologiích, stejně jako společné ekonomické schůzky se nekonaly od r. 1982.

Příkladem přístupu Sovětského svazu k aktuálnímu vývoji bylo sestřelení letadla Korejských aerolinií s 269 cestujícími, včetně 28 Japonců, sovětskými piloty 1. září 1983 v dosahu

Sachalinu. Všichni pasažéři při nehodě zahynuli a sovětská vláda čin omluvila prohlášením, že se jednalo o špionážní letadlo, které narušilo sovětský vzdušný prostor.

Ekonomické sankce, které na Sovětský svaz Japonsko uvalilo po roce 1979, vyjadřovaly nový přístup Japonska vůči Moskvě – „neoddělitelnost politiky od ekonomiky“. Nový princip znamenal konec ekonomické podpory bez vyřešení stávajících neshod: územních sporů a mírové smlouvy. Počátkem 80. let navíc japonská ekonomika dostala značných strukturálních změn a začala efektivně využívat dostupné zdroje. Japonsko již nově nebylo tolik závislé na zdrojích energií ze Sovětského svazu. Díky skutečným změnám japonská ekonomika dosáhla značného růstu, na tyto procesy však SSSR nereflektoval a podcenění rostoucí ekonomické velmoci jej postupně vyřadilo z možnosti stát se součástí rychle se rozvíjejícího regionu.

Japonsko přestalo do Sovětského svazu vyvážet luxusní výrobky, odložilo rozvojové půjčky směřující na Sibiř a stejně tak byly odloženy právě projednávané společné projekty rozvoje Sibiře. Vzhledem k tomu, že Japonsko potřebovalo okamžitě najít nového partnera a dodavatele nerostných surovin, po uspokojení své poptávky už pro něj nebyl Sovětský svaz jediným možným dodavatelem a tudíž klesl na ceně.

Nová vláda v Moskvě navíc nepůsobila příliš přesvědčivě. Přesto, že se Gorbačov snažil slibovat změny v politice vůči Asii, podstatné změny se děly velmi pomalu. V otázce Severních území dlouho nedošlo ke změně přístupu a vojenské posádky v Přímoří a okolí stále měly za úkol zastrašovat sousední státy.¹⁷² Začátkem 90. let bylo Japonsko jednou ze zemí, které Sovětskému svazu/Rusku poskytovaly nejmenší podporu a

dokonce odmítalo navázat s ním normální vztahy dokud nedojde k navrácení Severních území.

Počátkem 90. let si Sovětský svaz/Ruská federace uvědomil důležitost Japonska pro možný rozvoj oblasti Sibiře a byl připraven k vyjednávání, ačkoli oficiálně se přiklonil pouze k nabídce vrácení Šikotanu a skupiny Habomaj. Ostatní ostrovy odmítla Moskva vrátit, neboť by to mohlo způsobit nesouhlas u obyvatelstva i vojenských sil. Armáda skutečně představovala nejsilnější hlas při odmítání navrácení ostrovů, neboť ostrovní řetězec je přirozenou hranicí Ochotského moře, kde je sovětská/ruská ponorková základna.

Na ohlášenou návštěvu M. Gorbačova v dubnu 1991 se Japonsko připravovalo s nadšením a připustilo i možnost vyjednat. Návštěva měla nakonec skutečně pozitivní výsledek, když Gorbačov jako první státník Sovětského svazu poprvé od konce 2. světové války oficiálně uznal existenci výjimečného územního sporu mezi oběma zeměmi.¹⁷³ Během následujících jednání bylo uzavřeno cca 15 dohod hlavně o ekonomické a ekologické spolupráci a podepsáno společné prohlášení, kde obě strany vyjádřily ochotu a připravenost urychlit nutné přípravy pro uzavření mírové smlouvy. Přípravami minila japonská strana vyřešení územních sporů, na druhou stranu Sovětský svaz nehodlal učinit v této věci žádné unáhlené rozhodnutí.¹⁷⁴

Přiznání existence sporu byl jediný krok, který Gorbačov v otázce Jižních Kuril učinil. Jeho nástupce Boris Jelcin opět zaujal pozici, v níž zpočátku nepřipouštěl možnost o navrácení území jednat¹⁷⁵, což se odrazilo v přístupu Japonska jako člena G-7. Do Tokia na setkání s japonským premiérem Morihiro Hosokawou přijel Jelcin v říjnu 1993 a vedle Tokijské deklarace,

kteřá byla později základem pro další bilaterální jednání, došlo k podpisu i 18 dalších dokumentů.

Tokijská deklarace definovala ostrovy, o něž běží ve sporu mezi Ruskem a Japonskem: Etorofu, Kunaširi, Šikotan a ostrovní skupiny Habomaj, nikoli tedy jen ostrovy přiznané Japonsku v roce 1956. Rovněž je zde určeno pořadí, v němž má dojít k jednotlivým dohodám – nejprve se má dojít shody ve věci vlastnictví všech zmíněných ostrovů, poté k podpisu mírové smlouvy a následně budou normalizovány vztahy mezi Ruskem a Japonskem.¹⁷⁶

Znovu se Jelcin setkal s japonským premiérem v dubnu 1996 a následně v listopadu 1997 v Krasnojarsku, kde proběhl tzv. „*No-tie Summit*“, jehož cílem bylo vytvořit osobní svazek důvěry a přátelství mezi oběma státníky. Výsledkem posledně zmíněného setkání byl Plán Jelcin-Hašimoto (dle Rjutara Hašimota, japonského premiéra) založený na Tokijské deklaraci a zaměřený na faktickou implementaci jejích principů.¹⁷⁷

V Krasnojarsku se ale Jelcin a Hašimoto nesešli naposledy, poslední „*No-tie Summit*“ se konal v dubnu 1998 v japonské Kawaně, kde byla podepsána kawanská dohoda jako rozšíření plánu Jelcin-Hašimoto.¹⁷⁸ V období mezi oběma dohodami bylo japonským rybářům umožněno lovit (i pro zisk) v oblasti Kuril, ruská vojenská posádka na Kurilách byla značně zmenšena, byla zrušena víza pro cestování mezi Japonskem a ruským Dálným východem a začala pracovat rusko-japonská skupina pro vytvoření mírové smlouvy s ministry zahraničí obou zemí jako jejími spolupředsedy.

Vedle kawanské dohody také Jelcin navrhl možnost vypracovat smlouvu o míru, přátelství a spolupráci, místo obyčejné mírové smlouvy a Hašimoto na to odvětil, že jednou

z možností je také uznání Severních teritorií Ruskem za japonské území, avšak odložení skutečného převodu území na neurčito.¹⁷⁹

Odpověď na svůj návrh dostalo Japonsko v listopadu stejného roku na setkání Jelcina a premiéra Keizy Obučiho v Kremlu, kde došlo k podpisu Moskevské deklarace o založení kreativního partnerství mezi Ruskem a Japonskem. Jelcin nabídl vyřešit územní spor tak, „aby to podpořilo bilaterální finanční, ekonomickou a možnou další spolupráci v oblasti Jižních Kuril, aniž by došlo k poškození zájmů žádné ze stran“¹⁸⁰. Přičemž navrhl podpis samostatné smlouvy týkající se Jižních Kuril po podpisu mírové smlouvy v roce 2000. Japonsko odpovědělo protinávrhem, který nebyl nikdy zveřejněn, avšak dá se soudit, že prodloužilo dobu, po níž, v případě, že Rusko uzná Jižní Kurily za japonské, bude ostrovy stále prakticky spravovat Moskva. Jelcin však odmítl učinit jakýkoli rozhodující krok v této věci a ke shodě za jeho vlády nedošlo.

Na jednáních mezi Jelcinem a Hašimotem v letech 1997-98 bylo dohodnuto, že mírová smlouva by měla být podepsána do roku 2000. Hašimoto se také nakonec uvolil upustit od podmínky vyřešení mírové smlouvy před započítím jakékoli ekonomické spolupráce. Nabídl tak Rusku ještě za Jelcina pomoc, avšak když nedostal to, co měl na mysli – flexibilitu Ruska v otázce územních sporů, nabízenou pomoc opět odvolal.

Po nástupu Vladimira Putina se z počátku v otázce Jižních Kuril/Severních území nic nezměnilo. Původně dle jeho slov mezi Ruskem a Japonskem žádný výjimečný územní spor neexistoval a soudě z vyjádření hlavně vojenských zdrojů, nebylo možné čekat ani žádné řešení, neboť primárním cílem Ruska bylo si ostrovy uchovat. Brzy však prezident Putin naznačil premiérovi Japonska Morimu, že zvažuje přehodnocení deklarace z r. 1956. Japonsko

se vyjádřilo jasně, že bez navrácení všech 4 ostrovů nelze diskutovat o uzavření mírové smlouvy.

V podobně striktní politice pokračoval i premiér Koizumi poté, co nastoupil v roce 2001 do úřadu. I on však později zmírnil svou rétoriku a v roce 2003 na společném summitu Putin-Koizumi bylo dosaženo desetibodového akčního plánu, který sliboval oboustrannou spolupráci a kde řešení územního sporu bylo jen jednou z položek, navíc ne nutně nejdůležitější. Pohnutky obou stran se jistě neomezují jen uzavření mírové smlouvy, ale i hospodářská spolupráce, avšak vyřešení politických vztahů by usnadnilo komunikaci i na ekonomické úrovni, což je pro obě země vysoce zajímavé.

Severní území/Jižní Kurily jsou jediným sporným územím v oblasti, které je obydleno. Stávající populace je nepočtená a z původních Ainuů část oblast opustila, část byla rusifikována. Na Jižních Kurilách dnes žije přibližně 9.000 obyvatel¹⁸¹, s hustotou zalidnění nejmenší na celém ruském Dálném východě 1,5 člověka/km², což ostře kontrastuje s demografickou situací v blízkém Japonsku (hustota zalidnění je zde 338 lidí/km²) i se situací za správy Japonska. Během posledních 50 let byla ekonomika ostrovů zcela závislá na rybolovu a poskytování služeb mnoha vojenským stanicím v okolí. Díky izolaci oblasti jsou zde uchovány jedinečné původní přírodní podmínky. V současné době důležitost oblasti z vojenského hlediska klesá a snižují se i stavy vojenských posádek na ostrovech, na rozvoj jiného průmyslu se ale nedostává financí, počty ulovených ryb se snižují.

Získání ostrovů bylo v období studené války pro Sovětský svaz velmi důležité, neboť vlastnictvím ostrovů již nepotřebovaly souhlas Japonska pro plavby svých lodí úžinami mezi ostrovy

z Ochotského moře do Tichého oceánu a nazpět. Průlivy mezi jihokurilskými ostrovy jsou navíc pro plavbu velmi důležité, neboť poskytují celoročně nezamrzající vody. Ovšem s koncem studené války a s ubývající vojenskou posádkou se zmenšuje i strategický význam sporné oblasti.¹⁸²

V tomto sporu se za Japonsko staví USA, které se ale také zasazují o zmírnění radikalismu Japonska ve vztahu k Rusku. Až do roku 1997 Japonsko blokovalo členství Ruska v G-7 hlavně z důvodu ruské nevole vrátit Severní území. Stejně tak bylo Tokio méně štědré ve své hospodářské pomoci Rusku, resp. jeho Dálněovýchodnímu regionu, než jak by si byli přáli ostatní členové G-7.¹⁸³

Japonsko hájí své zájmy na Kurilských ostrovech argumenty, že ostrovy získalo v míru (1855, 1875), nikoli jako válečnou kořist, kterou mělo odevzdat dle deklarace Káhirske konference 1943. Obě strany dnes v zásadě uznávají existenci sporu¹⁸⁴ a hodlají ho řešit.

V 90. letech byl často zmiňován argument, že ostrovy jsou důležité pro obranu Ruska a že Japonsko je zahrnuto do obranné sféry USA a podílí se na obranném systému Theater Missile Defense, čímž Rusko ohrožuje. Spojené státy a Rusko však již dnes nepatří k dvěma sokům a naopak na mnoha polích spolupracují. Nadále na tomto argumentu mohou trvat jen ruské militantní kruhy, které si chtějí zachovat vlastní obrannou autarkii nehledě na uchování stability v jednotlivých regionech.

Pro Japonsko zisk ostrovů bude znamenat konečnou nápravu jejich, v pojetí Japonska nespravedlivého, obsazení Sovětským svazem v posledních dnech 2. světové války. Japonsko bude schopno vyčlenit dostatek financí ze státního rozpočtu na podporu Severních území a podnikatelské kruhy již

nebudou odrazovány od svých investic na ruském Dálném východě, což může pomoci jak Rusku v jeho finančních obtížích, tak Japonsku v překonávání ekonomické recese.

4 Dopad teritoriálních sporů na vnitropolitickou scénu Japonska

Současná vnitropolitická scéna Japonska je utvářena politickými stranami s kořeny převážně v poválečném období.¹⁸⁵ Systém politických stran je v Japonsku možné po většinu¹⁸⁶ období od konce 2. světové války charakterizovat jako umírněný pluralismus s jednou predominantní¹⁸⁷ stranou, kterou je Liberálně demokratická strana (LDS, navzdory svému jménu reprezentuje konzervativní část společnosti). Vedle Liberálně demokratické strany patří mezi nejdůležitější politické strany posledních desetiletí Nová strana čisté vlády (známá spíše pod svým japonským názvem Šinkómeitó, založena v roce 1964, do 1994 jako Kómeitó), Japonská demokratická strana (založena 1996) a Japonská sociálně demokratická strana. Komunistická strana Japonska má čistě opoziční historii a její vliv postupně slábne, přestože má nejstabilnější voličskou základnu.

Přes rozpory těchto i dalších politických stran na vnitropolitické scéně jsou a byly jejich názory týkající se územních sporů překvapivě homogenní. V otázkách zahraniční politiky se po většinu období všechny strany přikláněly k udržování pozitivních vztahů s USA (až na frakci socialistické strany, která hledala oporu a finanční podporu v Moskvě¹⁸⁸), přičemž nejpozději od 70. let 20. století sílily napříč stranami hlasy po osamostatnění vlastní zahraniční politiky právě od vlivu USA.¹⁸⁹

Udržení pozitivních vztahů s okolními zeměmi je nadále důležitým předpokladem japonského hospodářského rozvoje, stejně jako dalšího působení Japonska v regionu, čehož si jsou politické strany vědomy a proto se od vedoucích stran nedají

očekávat extremistické výroky (až na dílčí otázky a osobnosti, v posledních měsících vystupuje velmi odhodlaně např. Taró Aso, japonský ministr zahraničí¹⁹⁰).

Japonsko je také od 2. světové války v oblasti Východní Asie chápáno jako stát s minulými a potencionálně i budoucími expanzionistickými sklony, což jej činí velmi zranitelným od okolních zemí právě v otázce „zabírání“ dalších území. V otázce sporných území musejí tedy politické strany postupovat obezřetně, jejich vzájemné rozpory by je navíc velmi oslabil.

Všechny politické strany byly během celého období jednotné v požadování navrácení všech sporných území včetně Kuril. Rozdíly byly pouze v počtu požadovaných ostrovů. V tomto ohledu byla nejumírněnější LDP, žádající jen „Severní území“ (přičemž od r. 1955 prosazuje tezi, že Severní území nejsou geologicky součástí Kurilského souostroví), Japonská komunistická i sociálně demokratická strana chtěly celé Kurilské ostrovy výměnou za zrušení bezpečnostní smlouvy mezi Japonskem a USA, což neslibovala Kómeitó, která bezpodmínečně trvá na navrácení celých Kuril.¹⁹¹ Politické strany tak vyjadřují přesvědčení občanů Japonska, že Severní území byla zabrána SSSR po 2. světové válce neprávem a mají být Japonsku navracena.¹⁹² O vztazích Japonců k SSSR svědčí i výsledky výzkumu veřejného mínění již z r. 1985: tehdy byl Sovětský svaz u Japonců nejméně oblíbenou zemí (dle výzkumu japonské zpravodajské agentury JiJi)¹⁹³. V Japonsku také nikdy nezískali větší podporu místní levicové strany a Japonská komunistická strana se naopak ve všech ohledech snažila od Moskvy distancovat.

Co se týče pohledu na ostatní územní spory, větší roli hrály vždy spíše mezinárodní vztahy a aktuální mezinárodní situace,

nežli situace vnitropolitická. Při řešení problematických otázek mají také vždy významné slovo lokální zájmové skupiny, v otázce sporných ostrovů se angažují obvykle nejvíce rybáři, ale i obchodníci zaměřeni na jednotlivé země.¹⁹⁴ Územní spory nepatří mezi nejpálčivější otázky vnitřní politiky a většina stran je ani do svých programů nezahrnuje. I ve vztazích s ostatními zeměmi jsou primárnější vyjádření politických představitelů o jiných, mnohem akutnějších otázkách, např. otázka historie, výkladu asijské války atp.¹⁹⁵

5 Zahraniční politika moderního Japonska vůči sousedním státům

Japonsko se v posledních letech, hlavně díky své ekonomické síle, snaží získat respektované místo mezi vedoucími státy Východní Asie. I po 60 letech od skončení 2. světové války se Japonsko stále setkává s nepřátelstvím zemí regionu kvůli své expanzivní minulosti.

Co se týče chápání historie, podobný problém vyvstává ve vztazích se všemi zeměmi Východní Asie a toto téma je velmi jednoduše zneužitelné hlavně ve vztahu k „mobilizaci“ mas a rozpoutávání protijaponských nálad. Ačkoli Japonsko představuje pro většinu zemí Východní Asie důležitého obchodního partnera a také důležitý zdroj finanční pomoci, periodicky se objevují hlasy proti němu. Vzhledem k tomu, že v ČLR je nacionalismus a národní hrdost prakticky jedním z pilířů komunistické vlády, právě ona bývá za mnohými antijaponskými prohlášeními.

Japonsko bývá rovněž kritizováno za nedostatečnou angažovanost v regionální politice. Po událostech v 90. letech (asijská hospodářská krize), se však situace viditelně mění. Japonsko se snaží, podobně jako jiné ekonomicky silné země v oblasti, angažovat v regionálních uskupeních. Snaha pozitivně působit na ostatní země v různých institucích nevyplývá jen ze snahy zlepšit postavení a vnímání Japonska v okolních zemích, ale i v posílení jeho postavení oproti rostoucí Číně i Indii. Japonsko jim může konkurovat vyspělostí svých technologií, avšak nikoli cenou své pracovní síly.

Stejně jako Japonsko se v regionálních uskupeních angažují i ostatní státy Východní Asie, tj. hlavně Korejská republika a Čína

(ASEAN+3, viz dále), což jsou také země, s nimiž Japonsko udržuje nejčilejší obchodní styky.

Nejvýznamnější vztahy v rámci regionu Východní Asie udržuje Japonsko se svými nejbližšími sousedy (Korejskou republikou, ČLR vč. Hongkongu, Taiwanem), ale důležité jsou pro něj i vztahy se zeměmi Jihovýchodní Asie, především s Filipíny, Malajsií, Thajskem, Singapurem a Indonésií. (viz „Obchodní partneři Japonska“ v příloze).

Země při obou březích Tichého oceánu obývá přes 50% světové populace (cca 3,4 mld lidí) a HDP celého regionu představuje čtvrtinu celosvětového HDP. Ačkoliv je tento region politicky i ekonomicky značně nestabilní, představuje významný potenciál pro další růst. Japonsko se svými 126 miliony obyvatel patří mezi největší země na Zemi (viz přílohy), přesto jako soused Číny, Ruska a v dosahu Indie působí nevelké. Jeho zahraniční vztahy s nejbližšími zeměmi v oblasti Východní Asie přiblížíme na následujících stránkách.

5.1 ČLR

Čína je zřetelně dominantním státem oblasti Východní Asie co se týče rozlohy, populace, ale i vojenské a stále více i ekonomické síly. Všechny tyto aspekty mohou znervózňovat její sousedy, neboť při uchování stávajícího politického modelu s nejasně definovanými rozhodovacími pravomocemi je velmi těžké předvídat chování takového kolosu.

Přestože se v ČLR stále drží u moci komunistická strana, prošla Čína mnoha změnami a daří se jí získávat stále silnější postavení v globálním ohledu. V 70. letech přebrala od Taiwanu místo v Radě bezpečnosti OSN, čímž získala možnost podílet se na rozhodování o nejdůležitějších celosvětových otázkách. V 80. letech se stala členem Mezinárodního měnového fondu a Světové banky a je tak součástí i ekonomického světa. Na začátku 21. století byla konečně přijata do Světové obchodní organizace (WTO), čímž definitivně potvrdila své členství v mezinárodní komunitě, mnohými považované za důkaz, že je připravena akceptovat celosvětové standardy ve všech oblastech.¹⁹⁶

Čína a Japonsko navázaly diplomatické vztahy v roce 1972 a obchodní smlouvu uzavřeli několik měsíců před smlouvou o míru a přátelství v roce 1978. Na těchto smlouvách je založen vztah obou zemí dodnes. Od 70. let se objem obchodu i intenzita spolupráce mnohonásobil, avšak přesto nelze mluvit o bezproblémovém partnerství dvou sousedících zemí.

Pro Japonsko, které má jednu z nejsilnějších ekonomik na světě, je Čína zajímavá velikostí svého trhu a samozřejmě levnou pracovní silou. Japonsko je z pohledu Číny v posledních deseti letech jedním z jejích největších obchodních partnerů a na druhé

straně pro Japonsko je Čína druhým největším odběratelem a dodavatelem po USA. V následujících několika letech se předpokládá, že co do objemu obchodu s Japonskem Čína USA předběhne. Největší část japonských investic míří právě do Číny, což jej řadí na druhé místo za USA. Podle informací Japonské federace hospodářských organizací v Číně v roce 2000 působilo na 20.000 japonských společností. V roce 2005 se předpokládal objem vzájemného obchodu mezi Čínou a Japonskem ve výši 200 miliard USD, což by znamenalo rekordní číslo. Dle prohlášení čínské strany vzniklo v ČLR díky obchodu s Japonskem 9,2 milionu pracovních míst.¹⁹⁷ S přeshraničními investicemi jde samozřejmě ruku v ruce neopomenutelný technologický rozvoj, který má následně dopad na další části čínské společnosti, infrastrukturu atp.

Vedle přímých investic Japonsko poskytuje ČLR největší rozvojovou pomoc ve formě přímých dotací, půjček a úvěrů. V roce 2001 Japonsko změnilo systém subvencí poskytovaných od roku 1979 a nyní se snaží poskytovat dotace Číně hlavně v oblastech, které sama nedokáže pokrýt a které nejsou atraktivní ani pro zahraniční soukromé investory. Japonsko se nyní tedy převážně zaměřuje na podporu problémů s globálním dopadem, kupř. obnovu životního prostředí, či politiku zmírňování chudoby ve vnitrozemských regionech, politiku vzdělávání, rozvoj zdravotnictví a oblastí západní Číny atp. Převážně se jedná o programy, které mají současně zlepšit povědomí Číňanů o Japonsku a umožnit tak jednodušeji vzájemné porozumění. Vedle programové pomoci Japonsko také Číně poskytuje ad hoc pomoc při nečekaných situacích (např. vyslalo speciální zdravotnickou jednotku na pomoc proti šíření SARS v r. 2003 apod.).

Přestože pro Japonsko Čína představuje významné odbytiště, Čína vidí trh pro své zboží jinde, konkrétně v Rusku, což je zřejmě příčinou jejich aktuálního sblížení.

Ekonomická spolupráce mezi Japonskem a ČLR v zásadě funguje bez problémů, na poli politickém je však několik hlavních oblastí, které je třeba vyjasnit. Stále živým tématem opakujícím se v mnoha sporech je otázka vypořádání se s historií. Od konce asijské války se japonští političtí představitelé již několikrát omluvili za činy svých předků a slíbili, že se taková situace nebude opakovat. Stejně přesvědčení panuje i v japonské společnosti, avšak přesto je historická zkušenost nejen pro čínské politiky oblíbeným terčem výtek. Ačkoli i čínská strana se k této otázce staví v zásadě pragmaticky (např. předseda vlády ČLR při své návštěvě Japonska v říjnu 2000 prohlásil, že čínská strana nemá za cíl provokovat japonský lid v otázce historie, avšak je důležité, aby na svou historii Japonsko nezapomnělo), příliš často slouží jako dobrý argument při neshodách, nejčastěji spojenými s učebnicemi dějepisu, nebo návštěvami japonských premiérů ve svatyni Jasukuni (viz níže).

Učebnice dějepisu byly velmi aktuálním tématem v loňském roce (2005), ačkoli vzájemné vztahy zemí v regionu narušují již od 80. let 20. století. Jejich nový obsah schválilo japonské ministerstvo školství a přestože tyto učebnice tvořily zanedbatelné procento (přijalo je cca 0,4% japonských škol)¹⁹⁸ dějepisných učebnic na trhu, vyvolaly vlnu nenávisti a kritiky zaměřené proti Japonsku. Aby se do budoucna zamezilo podobným konfliktům, byla už v roce 2001 ustanovena komise složená z odborníků Japonska, Korejské republiky a ČLR, která měla za úkol vypracovat dokument o různém chápání dějin všech tří národů. Tento projekt byl v roce 2005 úspěšně dokončen a

nyní bude na posouzení vlád, zda a v jaké podobě bude trojjazyčná dějepisná kniha zveřejněna.

Zmíněné návštěvy japonských premiérů ve svatyni Jasukuni, kde jsou pochováni vojáci padlí v asijské válce, včetně některých nejvyšších velitelů, jsou rovněž předmětem kritiky ze strany všech okolních zemí. Premiér tak dle nich uctívá památku vojenských velitelů, kteří se podíleli na válečných zločinech tichomořské války, což je pro všechny státy postižené japonskou okupací nepřijatelné. Protesty okolních zemí proti návštěvám politických představitelů ve svatyni Jasukuni se periodicky opakují, neboť svatyni navštěvovala většina japonských premiérů. Současný premiér Džuničiro Koizumi sám své návštěvy obhajuje soukromými důvody (jak je obvyklé, ačkoli pokračování v návštěvách svatyně bylo součástí volebního programu Koizumiho v r. 2001) a přes neustálou kritiku v nich pokračuje. Jeho přístup rozděluje i japonskou veřejnost. Bývalý premiér Nakasone mu dokonce na podzim 2005 doporučil navštěvovat jinou svatyni a respektovat názory okolních států. Část veřejnosti však s návštěvami souhlasí a chápe je jako výraz národního cítění.

Učebnice dějepisu, otázka svatyně Jasukuni i další problematické body ve vzájemných vztazích, vč. omluvy za válečné zločiny z úst japonského císaře (částečně se již stalo), jsou důležitými otázkami, avšak žádný z protestujících států by nebyl ochoten kvůli nim riskovat vojenský konflikt. Stejně tak je prezentován i spor mezi Čínou a Japonskem ohledně ostrovů Senkaku. Mnohem ambivalentnější je však chápání vztahu k Čínské republice na Taiwanu. Japonsko je jedním z důležitých partnerů, kteří podstatně přispěli k rozvoji Taiwanu a vzhledem k tomu, že je, stejně jako Taiwan, zahrnuto do oblasti obrany

Spojenými státy, řadí se v tomto ohledu mezi spojence Taiwanu. Mnohé organizace, a to hlavně ty s největšími obchodními zájmy v ČLR prohlašují, že otázka Taiwanu je čistě vnitrostátní čínskou otázkou a Japonsko se do ní nehodlá vměšovat (viz kapitola o zahraničních vztazích Japonska a Taiwanu). Všeobecně vzato, vztahy Japonska a Taiwanu vztahům Japonska s ČLR škodí.

Japonsko-čínské vztahy se, alespoň na politické úrovni, jak se zdá, pohybují po pomyslné sinusoidě. Ekonomické vztahy však prokazují značnou vitalitu a na začátku 21. století se zdá, že stále existuje mnoho oblastí, které mohou být prozkoumány a ve vzájemné spolupráci zlepšeny.

Výsledkem je např. již zmiňovaný program rozvojové pomoci, velmi zajímavý je také program „kulturní výměny“, který má historickou tradici z přelomu 19. a 20. století. V současné podobě běží od 80. let a účastní se ho stále více jednotlivců, kteří mohou vycestovat do partnerské země a zde lépe porozumět specifikům lokálního prostředí a kultury. Nejčastěji se do tohoto programu zapojují studenti vysokých škol. Vedle zájmu o pobyt ve druhé zemi také roste počet turistů, kteří se pohybují mezi ČLR a Japonskem. Za rok 2005 se odhaduje počet Číňanů, kteří navštívili Japonsko, na 650.000.

Čína pro Japonsko znamená velmi silného a zajímavého obchodního partnera. Podle tendencí uplynulých let však Japonská federace hospodářských organizací vyjadřuje obavu, aby pro ČLR nezačaly být zajímavější USA, které Číně mohou rovněž nabídnout fungující hospodářský model, ale také dvakrát tak velký trh než Japonsko.

Nejen z tohoto důvodu je pro Japonsko nutné navázat dialog na všech úrovních, tzn. vedle státní i na úrovni soukromých společností, které v Číně působí. Za tímto účelem by

do budoucna měly vzniknout nejrůznější instituce hájící zájmy soukromých společností v Číně a spolupracující s podobnými institucemi v okolních, či mateřských zemích. Komplexní spolupráce Číny a Japonska, dvou nejdůležitějších zemí v regionu, by měla vést ke vzájemné spolupráci a stabilitě celého regionu. Jednou z budoucích možností je mj. vytvoření oblasti volného obchodu ve Východní Asii, což by prospělo dalšímu rozvoji hospodářství všech zúčastněných zemí. Jakýkoli scénář o semknutí zemí regionu však není možný bez účasti obou zemí, Číny a Japonska.

Územní spory ani v případě vztahů Japonska a ČLR nejsou nejpálčivějším problémem, avšak velmi vděčným a často používaným tématem při projevech čínské síly vůči Japonsku. V odborných kruzích panuje přesvědčení, že rozsah protestů proti vydání nových učebnic v Číně by nebyl tak značný bez přispění státní moci. Důkazy však nejsou jasné a čínskou stranou popírané. Protesty se v r. 2005 po vypuknutí v Šanghaji rozšířily po celé ČLR i mimo ni, neobešly se však bez odezvy: člen japonské extrémní pravice naboural na protest proti územnímu sporu obou států v dubnu 2005 autobusem do čínského konzulátu v Osace.¹⁹⁹ V Číně rok předtím (srpen 2004) fotbaloví výtržníci na finále Asijského fotbalového poháru v Pekingu protestovali proti výhře Japonců 3:1 nad ČLR, srocovali se před stadionem, provolávali nacionalistická hesla a ničili japonské vlajky.²⁰⁰ Podobně negativně byla vnímána i údajně soukromá návštěva exprezidenta Taiwanu Lee Teng Huie (Li Teng-chuej) v Japonsku.

Oficiální průzkumy přináší ukázkou toho, jaký vztah mají Japonci k Číně: pozitivně se k ní v roce 1988 stavělo 69% respondentů, oproti 38% v roce 2004²⁰¹ a 32% respondentům v prosinci 2005²⁰². Čísla klesla v roce 1989 a od té doby se

pohybují kolem 50%²⁰³. Pohled Číňanů na Japonce rovněž není příliš lichotivý: výzkum v roce 1997 přinesl výsledek, kde 41% Číňanů Japonce vnímalo negativně, 37% nemělo na Japonce žádný názor a jen 10% je vnímalo pozitivně.²⁰⁴

Jedním z důvodů rostoucích negativních emocí Japonska vůči Číně může být její kontinuální zbrojení. Ačkoliv důvod k obavám z druhé strany mají oba státy: Čína kvůli japonské militantní historii, Japonsko kvůli současnému čínskému zbrojení a mlžení ohledně svých zbrojních programů, obavy Japonska se zdají být opodstatněnější. Přestože Čína trvá na tom, že na obranu vydává 25,6mld USD, podle londýnského Mezinárodního institutu strategických studií utratí ČLR téměř 25mld USD jen za nákup ruských zbraní a vojenského vybavení.²⁰⁵ ČLR svůj vojenský rozpočet drží průměrně na 15% státního rozpočtu.

Navíc ČLR není jediná země, která Japonsko v posledních letech vojensky ohrožuje. Stabilní nebezpečí pro Japonsko představuje KLDR, která svou nebezpečnost čas od času (např. v roce 1998) potvrdí nečekanou zbloudilou střelou do okolí Japonska, či prohlášeními o obnovení svého jaderného programu. Ačkoli ČLR se od politiky KLDR distancuje, přesto jsou zařaditelné do společného, totalitního, tábora.

Pro ČLR je strategicky nejdůležitější udržení stability na Korejském poloostrově, vzhledem k blízkosti Pekingu, a kontrola Taiwanu pro ovládnutí Jiho- i Východočínského moře.²⁰⁶ Ačkoli je Čínská lidová osvobozená armáda jednou z nejsilnějších v regionu, spolu s jednotkami USA a japonskými silami sebeobran, nemá dostatečné vybavení pro neustálé pokrývání celé oblasti.²⁰⁷ V současné době se Čína soustřeďuje hlavně na pokrytí přímořských oblastí. Do období 2020-50 plánuje vylepšit své vybavení a obsáhnout oblast až po řetěz ostrovů od Kuril,

Japonska, Rjúkjú, Taiwanu, Filipín a Velkých Sund, jež vytvářejí čínská vnitřní moře. Po dosažení takové schopnosti, aby celou oblast obsáhla, se Čína může stát potencionální hrozbou pro mnohé země v lokálních konfliktech.²⁰⁸

S otázkou rozsahu čínských území souvisí i spor o ostrovy Senkaku. Pro ČLR je jejich kontrola dle některých autorů velmi důležitá, neboť tak ČLR rozšíří své námořní hranice, podpoří nacionalismus i možnosti kontroly Taiwanu, a oslabí bezpečnostní alianci mezi Japonskem a USA. Kdyby byly Spojené státy v roce 1996 nereagovaly odpovědí na vzniklou situaci tak, že bezpečnostní smlouva z roku 1951 Senkaku pokrývá (viz kapitola o vývoji sporů o ostrovy Senkaku), ČLR by již byla zřejmě ostrovy obsadila. Do budoucna neexistuje jistota, že by se Čína pokusila spor urovnat mírovou cestou²⁰⁹, přesto právě díky existenci aliance Japonska a USA se dá očekávat, že Čína nepoužije sílu, jelikož obě země jsou pro ni silným soupeřem nejen vojensky, ale i hospodářsky. Situace ve Východočínském moři je také důležitým faktorem pro stažení amerických vojsk z Okinawy, o jejichž částečném přesunutí bylo rozhodnuto na jaře 2006.²¹⁰

Moře v tomto regionu jsou strategicky důležitá nejen pro země na jejich březích, ale také globálně pro světový obchod. Pro Japonsko není důležitá jen stabilita a spolupráce ve Východočínském moři, zájem Číny o oblast Jihočínského moře také přináší otázky ohledně bezpečnosti důležitých námořních tras a vzdušného prostoru nad nimi, které jsou životně důležité pro všechny země na sever od Taiwanu. Během napětí kolem útesu Mischief (jeden ze Spratlyho ostrovů) v roce 1995 se k této otázce vyjádřily i Spojené státy: „Washington by pohlížel s vážnými obavami na jakýkoli územní požadavek, nebo omezení

námořních aktivit v Jihočínském moři, které by nebylo ve shodě s mezinárodním právem (...) a kdyby užití síly narušilo svobodu plavby v oblasti Spratlyho ostrovů, USA jsou připraveny doprovodit lodě a zajistit, aby námořní trasy zůstaly otevřené.²¹¹

Pro Čínu jsou v dané oblasti ostrovy Spratly nejsnazším a nejlákavějším cílem, neboť je zde, nepočítaje USA, nejsilnější zemí, a oblast skrývá bohaté zásoby ropy a zemního plynu. Žádný stát v oblasti nedokáže vzdorovat čínskému nebezpečí bez pomoci USA. Zájmy USA a Japonska v Jihočínském moři jsou shodné: zabezpečit svobodu plavby. Japonsko nemá důvod samo do této oblasti územně expandovat, přesto je pro něj životně důležité zachovat její nezávislost.

Další významnou hrozbu konfliktu představuje snaha ČLR získat Taiwan. ČLR by jej mohla získat vojenskou mocí, avšak odpověď USA je velmi pravděpodobná a pro Čínu příliš riskantní, USA by v případě ohrožení Taiwan ještě lépe zásobily zbraněmi, a ostatní státy by jistě reagovaly pozitivně na výzvu USA k hospodářským sankcím vůči Číně.²¹²

USA jsou velmi významným hráčem v regionu. K otázce ostrovů Senkaku prohlásil velvyslanec Spojených států v Japonsku v roce 1999, kdy byla pozice USA k tomuto územnímu sporu neutrální, že USA neočekávají žádný hrozící vojenský konflikt, který by kvůli ostrovům mohl vypuknout. V březnu 2004 zástupce mluvčího vlády USA potvrdil, že ostrovy Senkaku jsou ve správě Japonska od doby předání ze strany USA a vzhledem k tomu, že se společná bezpečnostní smlouva mezi USA a Japonskem vztahuje na území ve správě Japonska, vztahuje se také na Senkaku.²¹³

ČLR dle svých prohlášení usiluje o nastolení regionální stability, avšak, soudě z jejích činů, na základě vlastního úsudku

a vlastních rozhodnutí co je dobré pro stabilitu regionu. Některé její kroky téměř vedou k přesvědčení, že stabilní je to, co je pod její ochranou. Čína naštěstí v tuto chvíli nemá pro rozvoj své ekonomiky potřebu nutně dobývat území za mořem, jak to činilo imperiální Japonsko, přesto její postup směrem za vlastní hranice je nevyhnutelný a v budoucnu, v případě, že zachová svou dosavadní politiku, předpokládatelný.²¹⁴

Aktuálním předmětem hovorů ve Východní Asii je snaha Japonska o změnu struktury OSN a její Rady bezpečnosti. Cílem Japonska je získat místo stálého člena RB OSN, k čemuž podle vyjádření člena čínské státní rady, resp. centrální vlády, Tchang Ťia-süana (Tang Jiachuana) potřebuje získat důvěru zemí nejen Východní Asie, ale také všeobecnou podporu. Tchang podle svých slov chápe snahu Japonska získat významný hlas v mezinárodní komunitě, avšak v rámci OSN je třeba dojít ke všeobecnému konsensu.²¹⁵ Podle jiných zdrojů se Čína snaží znemožnit Japonsku vstup do RB OSN, v prosinci 2005 vyšlo dokonce prohlášení, že ČLR raději podpoří větší účast afrických zemí v OSN, než rozšíření RB, a japonské snahy bude blokovat dokud Japonsko nebude dostatečně litovat své válečné minulosti.²¹⁶

Největší hrozbou v regionu je pro Čínu bezpečnostní smlouva mezi Japonskem a USA, která byla opět oběma stranami podpořena v dubnu 1996, měsíc po čínském vojenském cvičení u Taiwanu. Vzhledem k tomu, že ČLR je stále přesvědčena, že tato smlouva je zaměřena hlavně proti ní, pochopila prohlášení obou států jako snahu o omezování vlastních námořních aktivit.²¹⁷ Japonsko i USA se ale nařčení, že hlavním nebezpečím pro jejich alianci je ČLR, brání s tím, že tato "smlouva není hrozbou, ale spíše výhodou pro Čínu, a trojúhelník Japonsko, USA a Čína není hra s nulovým výsledkem, ale s pozitivním součtem"²¹⁸.

Čína má a prosazuje svůj pocit ohrožení ze strany Japonska i na mezinárodní scéně. Dle jejích slov hospodářská síla Japonsko navede na již absolvovanou cestu vojenské agrese a opět se tak Japonsko stane zdrojem nebezpečí pro celou Asii. Nebezpečí vojenské autonomie Japonska je pro Čínu rovněž významným nebezpečím, což je jen podporováno aliancí s USA.²¹⁹

Protože se Čína cítí být ohrožena nejvíce právě Japonskem a USA, navrhuje někteří autoři přijmout politiku sbližování s Čínou na základě stávajících hospodářských výsledků i po vojenské stránce. Za účelem zajištění svobody plavby a mírového vyřešení sporů o Taiwan a Spratlyho ostrovy má být zajištěna, či navržena, vojenská spolupráce s ČLR a pozitivně tak ovlivněno její vnímání situace i možných řešení, podpořen rozvoj jejích vojenských sil i její příspěvek asijské bezpečnosti a v konečném důsledku zmírněny dopady vnímání historických i kulturních rozdílů mezi všemi třemi zeměmi. Tato iniciativa by mohla být postavena na bezpečnostní smlouvě Japonska a USA a jejím účelu zajistit v oblasti spolupráci a udržení míru a stability.²²⁰

Čína je v současnosti na 6. místě v přepočtu HDP na světě – za USA, Japonskem, Velkou Británií a Francií. Pro svůj další rozvoj potřebuje Čína stabilní mezinárodní prostředí a rozvoj je nejvyšším cílem čínské vlády.

5.2 Čínská republika (na Taiwanu)

Vztahy Japonska a Taiwanu jsou velmi vřelé, avšak oficiálně neexistují. Politicky se Japonsko k otázkám Taipei málokdy vyjadřuje, neboť je vázáno japonsko-čínským (ČLR) komuniké z roku 1972, jímž byla za jediného reprezentanta Číny prohlášena ČLR. Taiwan však pro Japonsko znamená důležitého obchodního partnera, který je na 4. místě v objemu vzájemného obchodu (za USA, ČLR a Korejskou republikou).

Územní spory mezi Taiwanem a Japonskem nejsou příliš zdůrazňovány. Naposledy se Taiwan připojil k protestům okolních zemí proti instalaci japonské vlajky japonskými nacionalisty v říjnu 1996. Na tyto spory obvykle reaguje taiwanský ministr vnitra prohlášením, že Taiwan rovněž ostrovy nárokuje, avšak spor se nikdy nedostal na přední místa ve vzájemné agendě obou států, neboť řešení sporu by zřejmě nebylo ve prospěch Taiwanu, ale ČLR.

Japonsko se v minulosti zavázalo ČLR, že nebude přispívat svou činností k taiwanské nezávislosti a vztahy ČLR a Taiwanu bude považovat za vnitrostátní. Do těchto sporů by se Japonsko nemělo vměšovat, avšak ČLR z mnoha jeho kroků cítí oprávněně opak, proto se Taiwan stává jedním z palčivých otázek ve vztazích Japonska a ČLR. Vzájemné vztahy Japonska a Taiwanu se však tímto naopak posilují. Japonsko se ve chvílích napětí mezi ČLR a Taiwanem obvykle snaží mediovat napravení vztahů a vyřešení sporů mírovou cestou (jako např. během voleb na Taiwanu v roce 2004)²²¹. Politický dialog přes úžinu se tehdy úplně zastavil, ekonomické vztahy však proudily dál (Čína se samozřejmě nadále udržela jako nejvýznamnější cílový trh taiwanského zboží).

Dalším pozitivním krokem Japonska směrem k Taipei bylo zrušení vízové povinnosti, čehož Japonsko dosáhlo přeformulováním příslušného zákona. Od dubna 2004 již má Japonsko bezvízový styk nikoliv se „zeměmi“, ale s „oblastmi“, což zahrnuje i Taiwan. Druhou variantou by bylo bývalo Taiwan uznat jako stát, avšak touto cestou se zástupci konzervativní Liberálně demokratické strany vydat nechtěli.²²²

Ačkoli Japonsko s Taipei udržuje pouze neoficiální/nevládní styky, na ekonomické úrovni je jejich spolupráce velmi viditelná. Společným postupem, či některými činy, také značně podněcuje mnohé protesty na straně ČLR. Nevůli ČLR rovněž vzbuzuje fakt, že Taiwan je spolu s Japonskem zahrnut do zóny obrany Spojených států, čímž se z těchto dvou zemí stávají jasní spojenci ve vojenské oblasti.

5.3 Korejská republika

V roce 2005 uplynulo 60 let od ukončení 2. světové války a 40 let od navázání diplomatických vztahů mezi Korejskou republikou a Japonskem.

Ve svém březnovém (2005) projevu prezident Korejské republiky Ro Mu-hjon (Roh Moo-hyun) zmínil, že by Japonsko mělo odškodnit také oběti, které nejsou zahrnuty ve smlouvě z roku 1965, jíž se vztahy mezi oběma zeměmi normalizovaly.

Korea velmi citlivě vnímá vše, co se týká Japonska, což má své kořeny ve společné historii posledního století. Nacionalistické nálady v zemi jsou zaměřeny obecně hlavně proti Japonsku a jakákoli událost, nehledě na svůj význam v mezinárodních vztazích, je ihned v Koreji konfrontována s kritickým veřejným míněním.

Znovuvedení požadavku na ostrovy Takešima v roce 2005 se setkalo s velmi negativním přijetím v celé korejské společnosti, což může mít pro Japonsko katastrofické hospodářské následky. Velmi uvědomělí Korejci totiž okamžitě přestávají kupovat japonské výrobky hlavně z kategorie zbytných, tzn. luxusní automobily, moderní elektroniku atp. Již v prvních měsících roku, po vyhlášení „Dnů ostrovů Takešima“ (viz kapitola o historii sporu), zaznamenali prodejci automobilů značný pokles objednávek, oproti situaci na konci roku 2004, kdy naopak prodeje oproti očekávání značně rostly.²²³ V zájmu japonských vývozců tedy v žádném případě není prohlubování, či opakování krize, ale mírové vztahy bez konfliktů a bez obnovování historických událostí. Soukromé společnosti zamýšlejí v Koreji působit stejně tiše a nerušeně, jako na Taiwanu. Oproti Taiwanu je však veřejné mínění stále značně antijaponské.

ROK je nejbližším sousedem Japonska nejen geograficky, ale také kulturně a hospodářsky. Přes nevyřešené spory se obě země v posledních letech sbližují a snaží si k sobě najít cestu. Jejich spolupráce je také nejdůležitější pro celý region, proto je velmi pozorně sledována. Obě země spojuje mj. shodný postoj (i pocit ohrožení) vůči KLDK a to hlavně v otázce jaderných zbraní. V říjnu 2002 KLDK připustila, že má program na obohacování uranu, v lednu následujícího roku vypověděla svou účast ve smlouvě o nešíření jaderných zbraní, načež obnovila činnost dříve uzavřené jaderné elektrárny a zařízení na zpracování jaderného odpadu. Od té doby se Japonsko ve spolupráci s ROK a dalšími státy snaží dosáhnout řešení jednáními (v rámci Jednání šesti stran/Six Party Talks – s účastí ROK, Japonska, USA, Ruska, ČLR a KLDK).²²⁴

Zatímco obchod mezi ROK a KLDK neustále roste, neboť ROK se snaží Severní Koreji pomoci hospodářsky v mnohých projektech, obchod KLDK a Japonska v roce 2003 klesl, hlavně kvůli zpřísnování podmínek dovozu zboží do Japonska, které se tak snaží chránit své obyvatelstvo i doručit touto cestou KLDK jasnou zprávu: jednostranná spolupráce není možná.

Nutnost spolupráce mezi zeměmi Východní Asie se poprvé a nejvíce projevila v 90. letech během tzv. Asijské krize. Od té doby je zřetelná snaha o spolupráci a užší komunikaci i mezi Japonskem a ROK. K navázání velmi přátelských vztahů rozhodně pomohlo společné pořádání Světového poháru ve fotbale v roce 2002, i cca 850 událostí připravovaných na obou stranách v rámci japonsko-jihokorejského roku Národní výměny. Na základě úspěchu spolupráce obou zemí byla přislíbena další kooperace na podobných projektech, kupř. ve prospěch výměny mládeže a sportovců s ročním cílem 10 000 zúčastněných osob.

Od března 2004 také korejští studenti přicházející do Japonska v rámci výměnných programů nemusejí žádat o víza při vstupu do Japonska. V odpověď ROK uvolnila jako dobré gesto a součást liberalizační politiky v lednu 2004 veškeré zákazy na prodej japonských filmů, hudebních nahrávek a počítačových her, které do té doby platily.²²⁵ V létě 2003 bylo na společném summitu také dohodnuto, že rok 2005 bude rokem korejsko-japonského přátelství (Japan-Korea Festa 2005) jako součást již zmíněného 40. výročí normalizace vztahů obou zemí.

Oficiálním postojem japonské vlády ohledně sporu o ostrovy Takešima je vyřešit spor diplomatickou mírovou cestou. V lednu 2004 ROK vydala novou edici poštovních známek zobrazujících Takešimu, proti čemuž Japonsko výrazně protestovalo mj. u agentury OSN, Mezinárodní poštovní unie (UPU), jíž jsou oba státy členem. Japonsko obvinilo u UPU ROK, že známky jsou proti duchu preambule i dalších částí ústavy agentury.²²⁶

Další významný spor mezi Japonskem a ROK představuje spor o název moře mezi Japonskem a východním břehem Korejského poloostrova. Podle Japonska je moře všeobecně známé jako Japonské a dle svých oficiálních prohlášení bude hledat podporu mezinárodního fóra ve prospěch tohoto názvu, oproti jménu „Východní moře“ prosazovaném ROK.

Přes existující neshody, které jsou nejhůře vnímány jihokorejskou veřejností, se politické špičky snaží navázat úzkou spolupráci v mnoha oblastech, aby tak společně mohly vystupovat a snáze se prosadit na vysoce konkurenčním asijském trhu.

Nejdůležitější pro Japonsko i ROK je rozvíjení a udržení hospodářské spolupráce. Na podzim 2003 byly dokončeny přípravy pro započetí jednání o smlouvě o volném obchodu mezi

Japonskem a ROK a v roce 2005 měla být dokončena poslední jednání, která by umožnila další zlepšení spolupráce obou zemí. Stejně tak probíhala jednání o celních kontrolách pašovaného zboží jako např. drog či zbraní, jejichž výsledek bude zahrnut do smlouvy o volném obchodu.

V roce 2003 obchodní přebytek ROK s ČLR převýšil přebytek obchodu s USA, čímž se ROK stala více závislou na svém exportu do Číny. Jihokorejská vláda se dle prognóz bude nadále snažit o stabilizaci systému a další strukturální reformy. Ve svém programu má Ro Mu-hjon (Roh Moo-hyun)–ova vláda vybudování země s rozhodujícím podílem na hospodářství severovýchodní Asie, k čemuž má pomoci budování nezdaněných hospodářských zón (*Free Economic Zones*), ale i rozvoji infrastruktury a investic do vědy a vývoje.²²⁷

5.4 Ruská federace

V minulém století Japonsko s Ruskem, či Sovětským svazem, udržovalo přátelské vztahy jen v krátkých obdobích mezi celkem pěti válečnými konflikty²²⁸ a i tehdy byly jejich vztahy plně vzájemné podezřívavosti.

V mnoha odborných statích se vztahy mezi těmito dvěma zeměmi posuzovaly v minulosti výhradně bilaterálně. Tento přístup však je dnes, mj. i Hasegawou, označován za nedostatečný, neboť obě strany ve svém jednání vždy reagovaly na měnící se situaci na poli mezinárodní politiky jako celku. Již po druhé světové válce byla otázka mírové smlouvy s Japonskem výsledkem interakcí všech rozhodujících mocností v regionu. Japonské území sloužilo ke konfrontaci názorů mezi Sovětským svazem a Spojenými státy, které při svém rozhodování o podobě návrhu smlouvy dbaly právě na jim vyhovující rozložení sil v oblasti. Dalo by se říci, že tím, že došlo k podpisu mírové smlouvy v jejím stávajícím znění, s přesně vymezenou rozlohou souostroví Rjúkjú avšak bez zmínky o Kurilách, si USA zajistily latentní konflikt mezi Japonskem a Sovětským svazem, čímž odvrátily případnou pozornost iredentistických hnutí od svých vojenských základen na Okinawě a nasměrovaly ji na sever, ke Kurilám a Sovětskému svazu. Současně také tímto zabránily případnému sblížení Japonska a Sovětského svazu a následného začlenění Japonska do Východního bloku.²²⁹

Z pohledu bezpečnosti vzájemně Rusko a Japonsko nepředstavují hrozbu, mimo územní spor mezi Ruskem a Japonskem neexistuje zdroj nepřátelství, naopak v mnoha mezinárodních otázkách si Rusko a Japonsko rozumí. Zatímco na kulturní scéně vzájemné vztahy obou zemí zažívají pozitivní

rozkvět (kabuki, japonská kuchyně, filmy atp. mají velký úspěch u Rusů zejména po roce 2003, kdy k výročí založení Petrohradu bylo mj. uspořádáno představení japonské kultury v mnoha ruských městech), v hospodářské oblasti již tak velký rozvoj zaznamenáván není. Dlouho nerostl ani objem obchodu a investic. V 90. letech byl za hlavní příčinu označován právě územní spor, avšak i přes pokračující neshody ve výkladu a přístupu k tomuto problému v minulosti vždy obchod mezi oběma zeměmi fungoval v zásadě dobře. Rusko je lákavé pro investory, v nezájmu byli Japonci osamoceni, neboť ostatní země G7 se na rostoucích investicích v Rusku aktivně podílely i v minulosti.

Urovnání územního sporu je atraktivní pro Japonsko i Rusko: Japonsko konečně ukončí okupaci svého území cizí zemí a získá také prostor pro svůj další rozvoj a možnost investovat v dalších oblastech. Rusko získá možnost rozvinout oblast ruského Dálného východu a integrovat jej do regionu, kam geograficky patří.

V současné době se zájem odborníků upíná k projektu ropovodu, který by mohl být pro Japonsko zajímavý a konečně mohl upozornit japonskou veřejnost na ruský Dálný východ. Obě země si však budou muset jít vzájemně příkladem. Zatímco v Japonsku je snaha o politickou domluvu patrná a vážnou "jen" obchodní styky, Rusko bude muset ujít větší kus cesty, hlavně v přesvědčování veřejnosti, že mírová smlouva je nezbytná a následná dohoda o Jižních Kurilách/Severních územích výhodná pro obě strany.²³⁰

Přes prozatímní pesimistické zprávy se aliance Ruska a Japonska jeví do budoucna jako velmi potentní, hlavně ve vztahu k ambivalentní Číně. Rusko a Japonsko se snaží kooperovat, cítí vakuum, které mezi nimi panuje. Japonsko se postupně stává

největším investorem na Sachalinu, Toyota plánuje v Rusku postavit továrnu, Rusko a Japonsko již několik let podnikají společná vojenská cvičení (pravidelně od roku 2001) a Japonsko se aktivně podílí na financování likvidace 42 ruských nukleárních ponorek.

V roce 2003 Japonsko pokračovalo ve snaze dokončit jednání o mírové smlouvě v jednáních s Ruskem o tom, kam patří sporné ostrovy. Japonsko-ruskou spolupráci podpořil premiér Japonska Džuničiro Koizumi svou návštěvou Moskvy. Vedle již fungující spolupráce v energetickém sektoru, ale i na mezinárodní scéně v rámci problematiky Korejského poloostrova a jeho denuklearizace, byla jedním z bodů jednání právě i Severní území. Japonsko dle předchozích dohod, i přes zrušení Komise pro spolupráci v dubnu 2003, dále pokračovalo v podpoře obyvatel Severních území a podpoře politiky, na níž se shodlo s Ruskem. Vedle těchto bodů byly na summitu projednány další společné plány ohledně sporných ostrovů:

- akcelerace jednání o tom, kam patří čtyři sporné ostrovy a dokončení mírové smlouvy v brzkém termínu,
- rozvoj výměnných programů spojených se čtyřmi spornými ostrovy,
- rozvoj aktivit pro zlepšení informovanosti veřejnosti o čtyřech sporných ostrovech,
- podpora obyvatel Severních území,
- vytvoření rámcové dohody o pohybu ve vodách kolem Severních území.²³¹

Oba vedoucí političtí představitelé se shodli na tom, že je třeba co nejdříve uzavřít mírovou smlouvu a normalizovat tak své vztahy. Základem dalšího postupu má být japonsko-ruský Akční

plán, v němž jsou vyjmenovány dokumenty, které mají sloužit jako základna pro další jednání a vyřešení otázky, kam zařadit čtyři sporné ostrovy: Společná japonsko-sovětská deklarace z r. 1956, Tokijská deklarace z r. 1993 a Irkutské prohlášení z r. 2001 (kde již bylo dříve určeno, že za základní dokumenty pro vyřešení sporu budou brány deklarace z r. 1956 a 1993).

Jednání z roku 2003 měla pozitivní dopad i na hospodářskou stránku vztahů Japonska a Ruska, neboť byl zaznamenán enormní nárůst objemu vývozu z Japonska do Ruska (o 72%), ale i nárůst hodnoty investic (7x oproti hodnotám v roce 2002). Obě strany začaly rovněž aktivně plánovat další spolupráci v oblasti obchodu i investic, převážně šlo o projekt Sachalin a Sachalin II, 4.000 km dlouhý Tichomořský ropovod spojující angarská ropná pole u Irkutsku s ruským přístavem při Japonském moři Nachodka²³², ale i konečné založení japonsko-ruské Organizace na podporu obchodu a investic.

Japonsko od roku 2000 založilo po celém Rusku celkem 7 japonských center a skrze ně se snaží Rusko podporovat v oblastech, které vidí jako nejdůležitější: manažerské vzdělávání, rozvoj obchodu, ale i kurzy japonského jazyka atp.

Předpokládaný rozvoj spolupráce mezi oběma zeměmi je více než očekáván. V posledním desetiletí 20. století japonské investice činily jen 2% veškerých zahraničních investic přicházejících do Ruska a vzájemný obchod mezi Ruskem a Japonskem činil cca 1/10 objemu obchodu mezi Ruskem a Korejskou republikou. Za hlavní důvody se považuje neatraktivnost východního Ruska/Sibiře pro japonské investory, nedostatečná infrastruktura, ale i právní ochrana, rozhodující moc místních bossů a rostoucí podíl organizovaného zločinu na obchodech v Rusku všeobecně.

V 90. letech vznikla myšlenka na ekonomickou zónu kolem Japonského moře. Iniciativa této myšlenky přišla od místní vlády na Hokkaidu, která doufala v rozvoj vztahů s Ruskem, posílení vlastního hospodářského významu a zmenšení zvětšujícího se rozdílu mezi jižním a severním Japonskem. Vedlejším efektem mělo být i zaměření pozornosti na Severní území a změkčení pohledu Ruska na problematiku sporných území.²³³ Realizace tohoto projektu však stále čeká na svou příležitost.

Dnešní leaderi obou států se snaží o rozvoj spolupráce mezi oběma zeměmi, neboť je to oboustranně výhodné. Vzájemná spolupráce se bude rozšiřovat, pokud Japonci stále budou moci předpokládat navrácení ostrovů. Cílem tedy není spor co nejdříve vyřešit, ale zajistit kontinuální a postupné řešení situace a odsunout tak do pozadí hlasy radikálů, které by situaci mohly z politického hlediska zostřit a získat pod vlastní kontrolu.²³⁴

Zatímco spolupráce mezi Japonskem a Ruskem zaznamenává v posledních letech nárůst, stejně tak se jeví dosavadní výsledky spolupráce mezi Ruskem a Čínou (mj. většina vojenského materiálu, který Čína nakupuje pro svou obranu, pochází právě z Ruska), mezi nimiž rostou vzájemné sympatie. Na ruském Dálném východě je ale všeobecně preferováno obyvateli Japonsko před Čínou (výsledek vládního průzkumu veřejného mínění v roce 2004).²³⁵

6 Zhodnocení minulých i budoucích řešení sporů

Územní spory nejsou jedinými spory, které figurují vzájemným vztahům zemí Východní Asie, avšak vzhledem k tomu, že teritoriální spory souvisejí s hranicemi jednotlivých států na moři, nesou s sebou vedle politické otázky také otázku ekonomickou, neboť potenciálně představují pro zúčastněné země vedle (ne)vlastnictví území také rozšíření/zmenšení jejich výlučné ekonomické zóny (EEZ, dle znění UNCLOS). Rozsah EEZ má významný dopad na státy hlavně v oblasti těžby surovin z mořského dna, či kontinentálního šelfu, ale i v oblasti rybolovu a námořní dopravy,²³⁶ což jsme již načrtli dříve.

Územní spory o ostrovy Senkaku a Takešima jsou úzce spojeny s vyhlášením rozsahu svých moří Čínou a Korejskou republikou v 70. letech 20. století. Nejdůležitějším problémem tehdy bylo, stejně jako v případě Severních území, vyřešení práv rybolovu, neboť Japonsko patří mezi země s největším úlovkem ryb na světě²³⁷ a zmenšení lovišť v přilehlých mořích pro něj bylo značně problematické.

Rybolov: Japonsku a Korejské republice se otázku rybolovu podařilo vyřešit po dlouhých jednáních v roce 1965 vytvořením Společné stabilizační zóny, která se přibližně nachází mezi souostrovími Takešima a Ullüng-do (viz mapová příloha). V této zóně mohou rybařit japonské i korejské lodě, avšak za přesně stanovených podmínek²³⁸, jejichž dodržování kontroluje korejská námořní policie.

V Japonském moři je aktuální statut, co se týče rybolovu, stabilizovaný. Už v 70. letech prezident Západojaponské asociace

na podporu rybolovu navrhl, aby byla vytvořena v Japonském moři společná zóna rozvoje a zabráněno tak vzniku „střední linie“, neboť to by způsobilo zmenšení oblasti, kde Japonsko může lovit a následné ochuzení Japonska o značný úlovek.²³⁹ Tato teze se vyplnila jen částečně, existují blíže definované oblasti mezi Japonskem a Korejskou republikou a Japonskem a SSSR/Ruskem, kde se mohou pohybovat rybářské lodě obou zemí, avšak nejedná se o celou plochu Japonského ani Ochotského moře.²⁴⁰

ČLR vyhlásila v roce 1974 své právo na celý kontinentální šelf, jehož rozsah blíže specifikovala až v roce 1992 vyhlášením své EEZ, přesto si nadále nárokuje celou délku kontinentálního šelfu až po Okinawský příkop.²⁴¹ Ostrovy Senkaku se nacházejí v takto definovaném území, což podnítilo vznik sporů mezi Japonskem a Čínou a řešení celého sporu zatím nalezeno nebylo. Rybolov je regulován společnou smlouvou o rybolovu, která se pravidelně upravuje (hlavně ve smyslu dalších omezení japonských rybářských lodí) a pokrývá hlavně severní oblast Východočínského moře.²⁴²

Také ve Východočínském moři spolupracuje Japonsko s Korejskou republikou v několika společných zónách rozvoje. Historicky bylo Japonsko velmi aktivní v rybolovu také ve Žlutém moři, avšak s představením EEZ již sem nemá volný přístup. Dosud nedošlo k vytvoření společné platformy, na jejímž základě by se zúčastněné státy scházely a řešily vzniklé problémy a která by napomohla chápání regionu jako celku.

Ani v oblasti Východočínského moře neexistuje společná komise ČLR-Japonsko-Korejská republika, natož ve spojení s Taiwanem (ve smlouvě o rybolovu mezi Japonskem a ČLR z r. 1975 je poznámka, že ČLR nemůže garantovat bezpečí

japonským lodím na sever od 27° s.š., tj. v oblasti spadající pod kontrolu Taiwanu).²⁴³

Smlouvu o rybolovu má Japonsko i se SSSR/Ruskou federací. Zde je rovněž přesně definován rozsah území, kde Japonsko může rybařit, mj. se tyto oblasti nacházejí i podél Kurilských ostrovů (viz mapová příloha).²⁴⁴

Doprava: Námořní doprava je v oblasti Východní Asie velmi významným faktorem. Japonsko, Korejská republika, Taiwan, pobřežní části ČLR i ruský Dálný východ jsou námořně orientované země/oblasti a jsou na námořní dopravě závislé. Hustota námořní dopravy v této oblasti je značná a mezi nejdůležitější body patří vody kolem Taiwanu, Korejská úžina, moře kolem Japonska a průlivy mezi Kurilskými ostrovy.²⁴⁵ Jurisdikce je postavena na UNCLOS a vzájemných smlouvách mezi státy (např. dohoda o rozsahu pobřežních vod mezi Japonskem a Korejskou republikou v Korejské úžině, která pobřežní vody obou zemí omezuje na 3 námořní míle právě z důvodů frekventované dopravy).²⁴⁶

Velmi citlivým tématem v tomto směru je pro Japonsko, Korejskou republiku i ruský Dálný východ samostatnost, či nesamostatnost Taiwanu, neboť v případě obsazení Taiwanu Čínskou lidovou republikou by tak Čína kontrolovala nejvýznamnější dopravní tepnu v oblasti.

Na nejstrategičtějších místě, co se týče dopravy, leží ze sporných ostrovů Japonska ostrovy Senkaku, které se nacházejí v blízkosti hlavní trasy směřující z Taiwanu na sever. I to je jeden z důvodů, proč jsou ostrovy pro oba státy (+ Taiwan) zajímavé, avšak nikoli rozhodující (jako např. surovinové zdroje).

Surovinové zdroje: Japonsko je zcela závislé na dovozu surovin ze zahraničí, přičemž nejvýznamnějším dovozním

artiklem je bezpochyby ropa. Celosvětově patří mezi největší dovozce ropy Japonsko, USA, ale od 90. let 20. století také ČLR. Zvláště z důvodu rostoucí spotřeby ropy v Číně se stává spor o ostrovy Senkaku velmi aktuálním. Obě země mají zájem o diverzifikaci svých zdrojů a vlastní ropné vrty by jen uvítaly.

Rybolov nezpůsobuje mezi Čínou a Japonskem takové napětí, jako právě ropa. Velmi aktuální je tato otázka v posledních měsících, kdy od r. 2003 panuje v Japonsku přesvědčení, že ČLR po provedení výzkumů zásob ropy a zemního plynu, již zahájila těžbu. Proto i Japonsko od poloviny r. 2005 začalo udělovat licence na výzkum a následnou těžbu v oblasti. V loňském roce bylo také konečně rozhodnuto o místě zakončení ruského ropovodu v přístavu Nachodka, čímž byl Číně znesnadněn přístup k ruské ropě a naopak tím získalo značnou výhodu Japonsko.

Ohledně těžby ropy v okolí Senkaku se Japonsko obává, že Čína čerpá ze sloje pod ostrovy, tj. ze sloje na japonském území, proto se snaží hlasitě protestovat a připravovat vlastní výzkum a následnou těžbu. Celý spor byl dlouho řešen jen mezi politiky, Japonsko se snažilo vyjednat vytvoření střední linie („*Medial line*“), která povede středem sporného území, nebo vytvoření zóny společného rozvoje. Čína všechny návrhy odmítla a trvala na rozdělení území podle hranice kontinentálního šelfu. Řešení této situace není v dohledu, neboť k jednání je zapotřebí minimálně dvou partnerů a Čína svou účast na jednáních odmítá. Přesto se rozhodně nejedná o patovou situaci. Oblast je možné mezi obě země (když nepočítáme nárok Taiwanu) rozdělit na několik částí, a to buď (1) vytvořením hranice ve středu mezi souostrovím Rjúkjú a čínskou pevninou, nehledě na souostroví Senkaku (při této variantě by ale Japonsko muselo uznat, že

ostrovů nejsou jeho, což odmítá), nebo (2) vytvořením hranice podél hloubkové vrstevnice 2.500 metrů, což rovněž navrhuje UNCLOS, či (3) podle poměru pobřeží obou zemí v oblasti. Další možností je také (4) spornou oblast spravovat společně a rovněž si společně rozdělit zisky.²⁴⁷

Podobná situace se v posledních dnech začala rýsovat ve spojitosti s ostrovy Takešima. Donedávna byly ostrovy pro Japonsko i Korejskou republiku důležité hlavně z hlediska rybolovu, neboť se pro těžbu surovin zdála oblast nevyhovující hlavně hloubkou okolních moří.²⁴⁸ (V Japonském moři jsou nejvýznamnější naleziště v blízkosti ostrova Sachalin, kde existuje již od 80. let společný projekt SSSR a Japonska, na němž se Japonsko podílí hlavně finančně.²⁴⁹) 5. května 2006 však Korejská republika oznámila svůj záměr prozkoumat v okolí ostrovů možná naleziště ropy, či zemního plynu.

Strategický význam: Severní území/Jižní Kurily jsou specifickým případem, kdy snaha o změnu jejich statutu není podmíněna požadavkem na surovinové zdroje, ani na rozšíření oblastí rybolovu (ač i to je samozřejmě důležité²⁵⁰). Spor o Severní území/Jižní Kurily je motivován ze strany Japonska snahou získat zpět území, které je nadále považováno za japonské a které bylo dle mnohých Japonců zabráno neprávem. Ze strany Ruska/SSSR byla snaha o udržení Kuril dlouho vysvětlována strategickým významem ostrovů, který však se skončením Studené války pominul. Z ekonomického hlediska by dokonce bylo pro Rusko v současné době výhodnější, kdyby se ostrovy vrátily pod japonskou správu, neboť minimálně 3 ze 4 sporných ostrovů a souostroví jsou ekonomicky nezajímavé. Pouze Etorofu má soběstačnou ekonomiku, která je podporována monopolní společností Hydrostroj vyrábějící rybí produkty.

Ostatní ostrovy ze Severních území jsou hospodářsky mnohem více závislé na místním rybolovu a již nyní i na podpoře z Japonska.²⁵¹

Variant řešení situace Severních území je několik, dvou-ostrovní řešení (navrácení Japonsku skupiny ostrovů Habomaj a ostrova Šikotan, tj. 7% rozlohy Severních území²⁵²) není přijatelné pro japonskou vládu, čtyř-ostrovní řešení, požadované Japonskem, není přijatelné pro Rusko. Kompromisem by mohlo být tedy např. tří-ostrovní řešení zmiňované v odborné literatuře zřídka. Kosuke Takahaši jej uvádí jako přijatelnou možnost pro obě země, kdy Japonsko převezme ostrovy spravované dosud jihokurilskou vládou ze Sachalinu a Etorofu spravované dosud rovněž ze Sachalinu, avšak jako součást (severních) Kuril zůstane Rusku. Jak uvádí Takahaši, takové řešení dané otázky může skončit jako situace „win-win“, nebo „lose-lose“.²⁵³

Všechny územní spory vyžadují dialog mezi zúčastněnými stranami a ústupky od obou stran sporu. Přes historické peripetie se jako nejpravděpodobnější jeví v současné době uzavření otázky Severních území. Obě země mají zájem spolupracovat v mnoha oblastech, přičemž spolupráce je oboustranně výhodná a Rusko by za ústupek v otázce jihokurilských ostrovů mohlo získat značnou, hlavně hospodářskou, podporu Japonska.

Vyřešení otázky Severních území by také pomohlo při řešení ostatních japonských územních sporů s Korejskou republikou a ČLR. I v těchto sporech by pro obě strany bylo nejvýhodnější přijetí kompromisu a vzájemná spolupráce. Zatím se ale zdá, že participující státy nejsou dostatečně motivovány spory uzavřít a zdárně vyřešit. Jedním z řešení by také mohla být regionální spolupráce, kterou rozebereme dále v následující kapitole.

7 Japonské perspektivy

Region Východní Asie všeobecně postrádá instituce, na jejichž půdě by mohlo docházet ke společným diskusím o otázkách, které jsou pro většinu zemí společné: využití surovinových zdrojů, ochrana námořní dopravy, rybolovu atd.

Integrační snahy v oblasti jsou slabé a nerozvinuté, což nepomáhá řešit územní ani jiné spory. Společným dialogem by však zúčastněné země získaly na síle. Ve srovnání s jinými regionálními strukturami (EU, NAFTA), jsou asijské instituce všeobecně spíše volnějšího charakteru. K posílení institucionalizovaných vazeb mezi státy Východní a Jihovýchodní Asie významně přispěla až asijská hospodářská krize z roku 1997, po níž spolu jednotlivé země skutečně začaly udržovat pravidelný kontakt na regionálních fórech pořádaných na půdě APEC, či ASEAN + 3 (tj. + Japonsko, Čína, Korejská republika).

Aby byl dialog přínosný, musí se na něm podílet všechny státy regionu, což je velmi ovlivněno aktuální politickou i ekonomickou situací v jednotlivých zemích i v celé oblasti. Především ČLR se vyznačuje velmi labilním přístupem ke spolupráci s ostatními zeměmi, je proslulá obviňováním svých sousedů z protičínských postojů²⁵⁴, z podněcování protičínských nálad atd., aniž by to bylo přímo podloženo. Čínská prohlášení bývají velmi vágní co se týče vlastních slibů a budoucích i minulých kroků své strany, avšak velmi ostře a konkrétně zaměřená proti kritizované zemi.²⁵⁵

Japonsko by se mělo v následujících letech zaměřit na zintenzivnění spolupráce a dialogu se svými nejbližšími sousedy. S ohledem na aktuální situaci je to však role nelehká: spolupráce s Ruskem je omezena neústupným postojem Ruska vůči Jižním

Kurilám/Severním územím a v ostatních zemích regionu stále panují antijaponské nálady s kořeny ještě ve válečných letech, jako památka na japonský militarismus.

Japonsko od druhé světové války po většinu období nevyvíjelo samostatnou zahraniční politiku a následovalo v ní Spojené státy. Od 70. a 80. let začaly ve většině politických stran převažovat požadavky na vytvoření vlastního zahraničně politického směru, což vedlo k tomu, že v posledním desetiletí se Japonsko začalo samostatně angažovat na politické scéně tichomořské oblasti.

Japonská politika má své základy v silném hospodářství, kterému vděčí za čilé hospodářské styky s většinou zemí Východní, Jihovýchodní i Jižní Asie. Japonsko je také významným poskytovatelem Oficiální rozvojové pomoci (Official Development Assistance, ODA) do mnohých zemí regionu (viz přílohy), ale i důležitým investorem. Japonské společnosti do okolních zemí přinášejí nová pracovní místa, know-how a hledají zde subdodavatele vlastní výroby.

Od asijské války bylo Japonsko v regionu chápáno jako militaristický stát, z jehož koloniálního období si mnohé země odnesly válečná traumata a vzpomínky na krutou vládu Japonců. S rostoucí ekonomickou silou je pro ně ale Japonsko opět zajímavé jako partner a předchozí příkoří jsou většinou ochotny odsunout do pozadí výměnou za pomoc s vlastním hospodářským rozvojem.

Dnes je Japonsko natolik silné, že by ekonomické zájmy mohly převládnout i v dalších státech a Japonsko by tak mohlo být hlavním faktorem budoucí integrace celé oblasti, tolik potřebné pro budoucí spolupráci a rozvoj.

Od konce 80. let 20. století se Japonsko angažuje v Radě pro ekonomickou spolupráci Asie a Tichomoří koordinující spolupráci mezi zeměmi ASEAN (od 1999 s deseti členy) a Kanady, Austrálie, Korejské republiky, Nového Zélandu a Japonska. ASEAN je velmi atraktivní pro všechny státy v regionu. Jedním z důkazů je Akční plán Japonska a ASEANu z prosince 2003, který vychází z přesvědčení, jak důležité je pro Japonsko spolupracovat s ASEAN a tak těmto zemím pomoci k hospodářské i politické stabilitě, ale i smlouva ASEAN s Čínou a Korejskou republikou.

Japonsko velmi úzce spolupracuje se zeměmi ASEAN hlavně v oblasti hospodářství, má speciální ekonomickou dohodu se Singapurem a stejně tak i s Thajskem, Filipínami a Malajsií. Japonsko je v současné době vedle USA nejvýznamnějším obchodním partnerem zemí ASEAN a v mnoha ohledech USA i předčí²⁵⁶. S posílením pozice Japonska v oblasti se očekává další zesílení spolupráce a vlivu Japonska na členské země ASEAN.²⁵⁷

Spolu s Čínou a Korejskou republikou se Japonsko také aktivně podílí na programu ASEAN+3, v jehož rámci se všechny tři země snaží pozitivně působit na členské státy ASEAN a navazovat s nimi úzkou spolupráci: Čína hovoří o možnosti Východoasijské zóny volného obchodu, Korejská republika o hospodářském partnerství. Svou činností přispívají k integraci ASEANu, ale také k vzájemné spolupráci mezi sebou, což zdůrazňuje premiér Koizumi a snaží se upozornit na nutnost přeshraniční spolupráce o bezpečnostních otázkách, ale i pirátství atp.²⁵⁸

V říjnu 2003 tři země připojené k ASEAN vydaly Společnou deklaraci na podporu třístranné spolupráce mezi Japonskem, ČLR a ROK, první společné prohlášení těchto tří zemí v historii. Zde

potvrdily, že jejich spolupráce bude otevřená ostatním zemím a zaměřená na budoucnost. Jejím hlavním cílem má být boj za mír a zajištění stability Východní Asie.

Země ASEAN+3 jsou také členem tzv. Dialogu asijské spolupráce (ACD), jehož cílem je zlepšování spolupráce mezi zúčastněnými zeměmi na nejrůznějších projektech.

Japonsko je rovněž členem Asijského fóra, které si klade za cíl umožnit dialog účastníkům z oblasti politiky a obchodu i vzdělávání asijských národů a zlepšit tak příležitosti obchodu a investic v Asii, i mezi Asií a dalšími regiony.²⁵⁹

Na základě tzv. Okinawské iniciativy spolupracuje Japonsko také na rozvojovém programu Pacifiku (z hlediska hospodářství, ochrany přírody, bezpečnosti, zdraví obyvatel atp.) spolu s Austrálií a Novým Zélandem.²⁶⁰ Pro Japonsko je Tichý oceán důležitým zdrojem přírodního bohatství, ale také mu zajišťuje námořní trasy do ostatních destinací. V roce 2001 podepsala Austrálie s Japonskem Obchodní a hospodářskou rámcovou smlouvu a v letošním roce (2006) oslaví obě země 30leté výročí od podepsání Základní smlouvy o přátelství a spolupráci.²⁶¹

Platformou pro komunikaci Asie s dalšími regiony je např. již zmíněný APEC (Asian Pacific Economic Cooperation), jehož cílem je liberalizace obchodu a investic a ekonomická a technická spolupráce. Rovněž přispívá k prohlubování spolupráce mezi zeměmi regionu a posilování pocitu jednoty a otevřenosti regionální spolupráce.²⁶²

Příkladem spolupráce Japonska s jinými regionálními celky je ASEM (Asia-Europe Meeting), kde se od Japonska očekává, že zajistí překlenutí mezi oběma oblastmi, neboť patří mezi asijské státy, avšak s evropskými zeměmi sdílí základní hodnoty.²⁶³

Japonsko se nachází na křižovatce mezi USA, Čínou a Ruskem a pro prosperitu a stabilitu celé oblasti Východní Asie je určující a strategicky velmi důležité rovněž spojení Japonska a USA. Japonsko a USA dohromady dosahují cca 40% světového HDP a cílem jejich aliance by mělo být zabezpečení stability regionu a další prohlubování spolupráce mezi zeměmi po všech stránkách, jak hospodářských, tak i vojenských a politických. V roce 1992 se USA definitivně stáhly z Filipín a ve Východní Asii se jejich jednotky nacházejí již jen v Japonsku a hlavně na Okinawě, čímž se zvýšila důležitost těchto ostrovů.²⁶⁴

Ve Východní Asii dosud neexistuje žádná aliance, která by sjednotila všechny státy v oblasti pro jednotný postup v určitých oblastech politiky, či obrany, jako je kupř. NATO, či OBSE. Jedinými fungujícími svazky jsou v tomto ohledu bezpečnostní smlouvy mezi USA a jejími partnery v oblasti, které by do budoucna mohly sloužit jako základ pro vybudování komplexního obranného společenství, jež by co do počtu členů napodobilo ASEAN a obsahovalo také Japonsko, ČLR a Rusko, důležité hráče nejen na poli regionálním.²⁶⁵

Japonsko bylo po většinu 20. století hegemonek Východní Asie a může to platit i v následujících desetiletích, pokud bude pokračovat v politice spolupráce s ostatními zeměmi. Jeho hegemonii může narušit rostoucí Čína, která ale nebude v blízké budoucnosti schopna zdemokratizovat a tím i zprůhlednit svou politiku, což bude pro spolupráci s okolními zeměmi pro ni přitěžujících okolností.

Pro udržení hegemoneckého postavení Japonsko musí pracovat na zlepšení a uchování pozitivních vztahů nejen s USA, ale i s Ruskem, Austrálií a zeměmi Jihovýchodní Asie tak, aby z takového vztahu mohly profitovat obě strany a byl tak

---

základem pro stabilitu v regionu, na níž bude možné budovat při březích Pacifiku hospodářsky i politicky silné země.

Závěr

Vybudování svého současného postavení trvalo Japonsku cca 30 let od skončení 2. světové války, avšak i přes své hegemonické postavení v oblasti ekonomiky a obchodu lze jen těžko říci, že má naprostou podporu všech zemí regionu. Řečeno spolu s Brzezinskim: Japonsko bude svou podporu hledat velmi dlouho a je otázka, kolik bude muset proinvestovat a kolik času vlastně uteče, než se zahojí rány způsobené okolním zemím japonským expansionismem a koloniálními výboji.

Otázka minulosti je v oblasti Východní Asie stále velmi aktuální, nehledě na uplynulých šest desetiletí japonského mírového vývoje. Japonsko nemělo to štěstí a nepodařilo se mu stále ještě začlenit se do společných struktur regionu, jak se to podařilo Německu v Evropě. Snad je to právě neexistencí stabilních institucionálních vazeb, na jejichž základě by si okolní země mohly být jisty svou kontrolou japonského vojenského potenciálu, snad je to i odlišným přístupem Japonska k tomuto problému.

Přestože i v dnešním Německu slyšíme o působení skupin neonacistů, Německo se, zdá se, k problému staví radikálněji, s vědomím nebezpečnosti eskalace takové provokace zbytku Evropy a následných dalekosáhlých důsledků jeho případné liknavosti. Japonsko se rovněž mnohokrát omluvilo za způsobená příkoří, vyplatilo požadovaná odškodnění a dál se podílí na finanční pomoci postiženým státům, přesto je nadále obviňováno z minulých provinění.

Pro Evropana bez přímé zkušenosti s východoasijským prostředím a znalostí atmosféry, která panuje v tamější společnosti, je těžké soudit, zda se Japonsko omluvilo

dostatečně, či nikoli. Ze vzdálenosti mezi Evropou a Asií však vidíme, že Japonsko nepostupuje v této otázce ani trochu konstruktivně. Na jedné straně kající omluvy politických představitelů, na straně druhé vydávání sporných učebnic s čistě japonským viděním historie, návštěvy předsedy vlády u válečného památníku atp. Takové kroky si nelze vyložit jinak, než jako snahu ignorovat názory druhých (států), tj. zmenšovat vlastní vinu.

Z pohledu Japonska věřím, že neustálé omlouvání se za hříchy předchozích generací není příliš motivující, avšak pro zemi, která má ambice stát se členem RB OSN by mělo být udržení stability v regionu a politicky korektní jednání prioritou.

Územní spory, které Japonsko vede se svými sousedy nejsou z nejdůležitějších otázek jejich vzájemných vztahů, avšak nejsou ani tou nejnepodstatnější. Odhlédneme-li od politického a strategického významu, který v sobě všechny sporné ostrovy ukrývají, představují také významný zdroj nerostných surovin, jež jsou minimálně pro Japonsko životně důležité, a nejsou opomenutelné ani pro ostatní země.

Tato práce měla územní spory v regionu Východní Asie představit a ukázat jejich významnost a důležitost pro budoucnost. Spory existují již po několik desetiletí a zatímco otázka Severních území může být zdárně vyřešena za spolupráce obou zúčastněných států, shoda o statutu ostatních ostrovů, ačkoli též záleží na společné kooperaci protivníků, je v obou případech velmi nepravděpodobná hlavně z důvodu možného bohatství skrytého pod ostrovy.

Ačkoliv obchod a vzájemná hospodářská závislost mezi státy zvyšují náklady na případný konflikt, neomezují pravděpodobnost jeho výskytu. Narůstající přeshraniční výměny

zvýrazňují rozdíly mezi národy a posilují pocit národní identity, zatímco hospodářská prosperita vzbuzuje národní pýchu a sebevědomí a usnadňuje tak osočování a obnovování historických ran.²⁶⁶

V Asii stále panuje atmosféra nedůvěry jako zánam dob studené války. Vzájemná nedůvěra mezi státy zhoršuje možnosti komunikace i spolupráce a naopak usnadňuje eskalaci konfliktu do regionální i mezinárodní krize, čímž rovněž podkopává jednotu regionálních institucí, které by se řešením krizí měly zabývat.²⁶⁷

Do budoucna je pro Japonsko, ale i pro všechny země oblasti proto rozhodující jejich začlenění do integračních uskupení, která v regionu působí, či vytvoření nových institucí pro řešení specifických otázek. Důležité je také zapojení do uskupení působících mezi regiony, aktuálně je Japonsko např. členem APEC (asijsko-pacifické fórum o ekonomických otázkách), Asia-Europe Meeting (ASEM), ASEAN Regional Forum (ARF) a Fora pro Východní Asii a Latinsko americkou spolupráci (FEALAC),²⁶⁸ které mohou tvořit dobrý základ a mít významný dopad na jeho začlenění do regionu i globálních struktur.

Bez vzájemné spolupráce nelze vyřešit žádný spor, který není pro jednu ze stran zanedbatelný. Účast ve společných diskusních fórech je tedy jedním z předpokladů úspěšného vyřešení přímých konfliktů i neshod.

Co se týče jednotlivých sporů, v případě Senkaku i Takešimy zřejmě ani jedna strana nebude schopna doložit vlastnictví ostrovů historicky dříve a průkazněji, než strana druhá, nepomůže ani výzkum právní a geografický, spor může vyřešit jen kompromis obou zemí, který by ale vyžadoval pozitivní přístup a víru v nalezení řešení výhodného pro obě strany, což se v tuto chvíli jeví jako velmi problematické

minimálně pro ostrovy Senkaku. Korejská republika spolu s Japonskem již dosáhly mnoha shod v problematických otázkách (např. spor o ostrovy Dandžo Gunto (Danjo Gunto) ve Východočínském moři, které rovněž podléhají společné správě)²⁶⁹, proto se v tomto případě dá v budoucnu očekávat dohoda o společném využívání oblasti, či podobný režim.

Vlastnictví Severních území je historicky velmi dobře zaprotokolované ve smlouvách a dohodách a díky jednáním z minulosti již víme, že ani pro dnešní Rusko není problém vrátit Japonsku ostrovní skupinu Habomaj a ostrov Šikotan. Dnešní spor je veden hlavně o dva zbývající ostrovy, Kunašir a Etorofu. Tentokrát nejsou předmětem sporu nerostné suroviny, ale více než u předchozích sporovaných ostrovů strategický význam, který mají ostrovy pro Rusko, nikoliv již tolik pro Japonsko. Vzhledem k pomínutí studené války se Rusku nabízí vyměnit ostrovy za podporu Japonska v hospodářské oblasti, což by pro něho mohlo být mnohem významnější, než držení ostrovů pro možnost užívat průlivy mezi nimi exkluzivně.

Při uvažování o významu a dopadech jednoho typu sporu, v tomto případě územního, nelze nevízt v úvahu celkovou situaci v regionu za posledních několik desetiletí.

Ve své práci jsem si dala za cíl dostatečně načrtnout všechny pohnutky, které vedly jednotlivé strany ke krokům, jež jsme zde popsali. Pro detailní reference jednotlivých událostí jistě poslouží přiložený seznam literatury, z níž jsem čerpala a která poskytuje mnoho informací, jež jsem z důvodu rozsahu této práce a jejího primárního zaměření nechtěla dále rozvádět.

Problematika sporných území je všude na světě velmi choulostivou otázkou, neboť téměř každý stát má se svými sousedy alespoň drobné spory o části území, či hranic. V případě

Východní Asie územní spory o ostrovy Senkaku, Takešima a Severní území/Jižní Kurily nejsou jedinými teritoriálními spory, avšak jsou jedinými spory, které se svými sousedy vede Japonsko.

Důležitost těchto sporů pro danou oblast spočívá právě v účastnících sporu, velmi významných zemích regionu, které jsou pro sebe navzájem důležitými partnery. Další činitel závažnosti je, že Japonsko v posledním století vystupuje jako hegemon oblasti, ačkoli polovinu této doby je okolními státy vnímáno negativně. Dopad těchto i dalších sporů je důležitým faktorem při rozhodování politických představitelů o dalším směřování jejich země, což bude mít v konečném důsledku, vzhledem ke globalizaci, dopad na mnoho dalších zemí a jejich ekonomiky.

Doufám, že tato práce pomůže k lepšímu pochopení situace ve Východní Asii a bude základem k dalšímu zkoumání vztahů mezi zeměmi v tomto regionu a jejich politicko geografickým perspektivám.

Resumé

Tato práce se zabývá příčinami a důsledky územních sporů Japonska s okolními zeměmi, tj. Čínskou lidovou republikou, Čínskou republikou na Taiwanu, Korejskou republikou a Ruskou federací.

Vysvětlením postavení Japonska v regionu Východní Asie, historie vzniku sporů a následně rozbořem aktuální situace, která mezi zúčastněnými stranami v tomto ohledu panuje, zkoumá autorka ekonomický, politický i nacionalistický potenciál územních sporů, a z nich plynoucí důvody neřešení sporů a konečně důsledky, které pro region a vzájemnou spolupráci těchto států teritoriální rozpory znamenají.

Role územních sporů je rovněž posouzena s ohledem na vývoj pozice Japonska v regionu a následný dopad jeho politiky na země účastnící se konfliktů.

Na závěr jsou popsány dosavadní přístupy jednotlivých států k řešení sporů, ale i možnosti, kterými by se zúčastněné země v budoucnu mohly ubírat, včetně důležitosti spolupráce a participace na jednáních v rámci institucí regionální i globální úrovně.

Summary

This paper deals with causes and implications of territorial disputes between Japan and its neighbouring countries, i.e. People Republic of China, Chinese Republic on Taiwan, Republic of Korea and Russian federation.

It outlines historical ground for Japanese position in the region of East Asia, historical origins of the territorial disputes as well as contemporary situation among the parties concerned. The author reveals the economical, political and strategical importance of the contentions and focuses on resulting reasons of (un)solvability of the disputes and its impact on the region and mutual cooperation of participants mentioned above.

The role of the territorial disputes is also judged from the perspectives of development of the position of Japan in East Asia and ensuing impact on its politics towards its neighbours.

As a conclusion the paper brings enumeration of so far executed solutions to the conflicts as well as several other resources to solve the disputes in order to maintain peace and stability in the area of East Asia. As an important factor and possibility, the role of involvement in common institutions of regional and global importance is highlighted.

Poznámky

¹ Taiwan nemá de iure status suverénního státu, avšak minimálně v jihočínském regionu se jako suverénní stát chová a de facto jím je. Většina států světa oficiálně uznává za představitele Číny ČLR, Taiwan dnes uznávají jako suverénní stát přibližně tři desítky zemí.

² in: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy. str. 32.

³ dodnes se hlavně v anglické literatuře setkáváme s termíny jako Blízký východ, Střední východ, či Dálný východ. V tradičním britském pojetí jde o rozlišování mezi oblastmi na východ od Středoziemního moře: Blízký východ označuje nejbližší oblast, tj. přímo východní středomoří, Střední východ oblast, kam se dalo dostat po obeplutí Afriky, Dálný východ označoval oblast nejuvzdálenější, na a při východním pobřeží Tichého oceánu.

V americké literatuře se pod pojmem Střední východ rozumí jak Blízký tak i Střední východ, přičemž někdy zahrnuje rovněž oblast Maghrebu. Srovnej: M.I.Glassner: Systematic Political Geography, 1989, str. 249 (kapitola Middle East); nebo B. Lewis: Dějiny Blízkého východu, NLN, 2002 (původní název byl The Middle East: 2000 years of History...).

⁴ Definice oblasti viz např. Kovář: Asie dynamický kontinent. 1999. str. 18-19; Encyklopaedia Britannica definuje jako východoasijské umění umění japonské, čínské a korejské.

⁵ ve smyslu kulturního a historického působení na okolní země. Co se týče hospodářského vlivu, bylo hegemonelem oblasti od počátku 20. století Japonsko. S hospodářským rozvojem a potenciálem Číny se předpokládá, že se Čína v následujících desetiletích stane jednou z vedoucích světových ekonomik. Podle oficiálních prognóz čínské vlády Čína předstihne japonské hospodářství v roce 2015. in: D. Hrubý: Zpráva o zrodu velmoci, Reflex 17/2006.

⁶ srovnej Cohen, str. 75.

⁷ in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, kapitola 1, str. 5-41.

⁸ in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska. str. 30.

⁹ in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 51.

¹⁰ Prvními Evropany v Japonsku byli Portugalci, kteří přistáli v roce 1543 na ostrově Tanegašima na jih od Kjúšú. Centrem obchodu s Portugalci byl do jejich vypovězení v roce 1639 přístav Nagasaki na západním pobřeží Kjúšú a to od jeho vzniku v r. 1571. V roce 1609 bylo Holanďanům a v roce 1613 také Angličanům povoleno založit si faktorii v Hiradu na severozápadním pobřeží ostrova Kjúšú. Protestantští obchodníci z Holandska mohli po vypovězení všech ostatních Evropanů přijímat ročně jen jednu loď z Východní Indie a jejich pobyt v Nagasaki byl spíše vězněním. in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 76, 90-91, 119.

¹¹ souostroví se japonsky jmenuje Nansei-šotó a skládá se ze tří ostrovních skupin: Sacunan, Okinawa a Sakišima (od severu). Čínsky se souostroví jmenuje Liou-tiou (= český přepis, Liu Jiu v pinyinu, Liu Chiu v anglickém přepisu), Rjúkjú je japonské čtení čínských znaků pro Liou-tiou.

¹² součástí smlouvy byla dohoda o otevření dvou přístavů Šimoda na poloostrově Izu na Honšú a Hakodate na Hokkaidu a doložka nejvyšších výhod. Japonsko uzavřelo podobné smlouvy i s Brity, Nizozemci a Rusy, přičemž ve smlouvě z r. 1855 s Ruskem bylo slíbeno také otevření přístavu Nagasaki a právo exteritoriality,

tj. právo soudit cizince dle práva v zemi jeho původu. in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 119 – 124.

¹³ in: Fairbank: Dějiny Číny, NLN 1998, str. 254.

¹⁴ in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, NLN 2003, str. 126.

¹⁵ srovnej Fairbank J.F.: Dějiny Číny, NLN 1998, str. 251 a kapitola „Sebeuposilování a jeho selhání“ str. 251-255. „...chyba očividně spočívala v samotné císařské monarchii, v její inherentní neschopnosti fungovat jako moderní ústřední vláda. Dynastie Čching odolala povstáním čínského lidu, ale z rukou se jí teď vymkly zahraniční vztahy.“ in: Fairbank J.F.: Dějiny Číny, str. 254-255.

¹⁶ in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 135.

¹⁷ od r. 1868 byl zaveden systém do vyhlášení éry. Éra představuje od tohoto roku období vlády jednoho císaře. in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 18.

¹⁸ Korea se stala v minulosti cílem japonské invaze už v roce 1592 (nepočítaje snahy udržet svou moc v Koreji v 6. století n.l.), kdy Hidejoši Tojotomi ve snaze dobýt Čínu chtěl projít přes korejské území, což bylo ale Koreou (dynastie Čoson) odmítnuto a vedlo to k japonsko-korejské válce v letech 1592 – 1598 (Sedmiletá válka). Hidejoši rychle Koreu obsadil, avšak před hrozbou čínské armády a formující se korejskou obranou se zase rychle stáhl na jih poloostrova a nakonec i do Japonska bez územních zisků. Toto byla poslední japonská válečná prohra do 2. světové války. in: Dějiny Japonska, str. 79; a Dějiny Koreje.

¹⁹ v srpnu 1871 proběhla změna státního uspořádání: veškerá půda včetně půdy na souostroví Rjúkjú kontrolovaným Cušimou byla „navrácena“ císaři a vytvořen systém prefektur. Rjúkjú bylo tehdy přejmenováno na Okinawu a od roku 1879 zde byla vyhlášena prefektura Okinawa.

²⁰ in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 140, 144-145.

²¹ Čína přiznala Japonsku Taiwan, Pescadorské ostrovy a Liaotungský poloostrov. Musela uznat „nezávislost“ Koreje (resp. ponechat Japonsku v Koreji volné ruce), zaplatit vysoké válečné reparace, otevřít další přístavy a uzavřít obchodní smlouvu s Japonskem, jíž Japonsko získalo stejná obchodní práva, jako západní mocnosti. in: Dějiny Japonska, str. 185. Na Taiwanu samotném je tento krok Japonska vykládán jako anexe a následná okupace ostrova. in: Liščák: Taiwan (Stručná historie států), str. 69-72. O vnímání šimonosecké smlouvy Čínou viz Fairbanks: Dějiny Číny, str. 237, 254-255, ale i 277-278.

²² Jihomandžuskou železnici jako odbočku Transsibiřské magistrály s dovolením Číny stavělo v Mandžusku Rusko. Železnice měla spojit Východočínskou dráhu (která vedla mezi městy Čita a Vladivostok přes mandžuský Charbin) s přístavy na pobřeží Liaotungského poloostrova Port Arthurem a Dairenem. Japonci získali odbočku k užívání až po město Čchang-čchun. in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 187. Mapa železnic v oblasti Mandžuska viz Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 241. Náčrt částí Transsibiřské magistrály viz též <http://www.travelcentre.com.au/travel/russia/Images/Trans-Sib-map-V3.jpg>

²³ in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 187-188. Japonsko si připravovalo volné ruce ke konání v Koreji již v předchozích letech: 1905 (portsmouthská smlouva), 1907 (smlouva Motono-Iswalsky – zde byla definována demarkační čára mezi Ruskem a Japonskem v Mandžusku a sjednána svoboda jednání ve svých sférách) a v červenci 1910 (Druhá smlouva Motono-Iswalsky) s Ruskem, 1905 2. Anglo-japonskou aliancí (o jejím obsahu bylo předem informováno Německo i Francie, bez námitek z jejich strany; ustanovení týkající se uznání speciálních

zájmů Japonska v Koreji Británií byla vyňata až 1911 ve 3. Anglo-japonské alianci), francouzsko-japonskou smlouvou z roku 1907 a Kajima zmiňuje také „Katsura-Roosevelt Understanding“ ze srpna 1905. in: Kajima: A Brief Diplomatic History of Modern Japan, kapitola 8-11; nebo Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 228.

²⁴ in: Kajima: A Brief Diplomatic History of Modern Japan, kapitola 12; Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 188.

²⁵ in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 227; Pečenka, Luňák a kol.: Encyklopedie moderní historie, str. 130-131. Požadavky vyvolaly v Číně nepokoje a vedly k bojkotu japonského zboží. in: Bakešová: Čína ve XX. století, 1. díl. Detailně o požadavcích viz Kajima: A Brief Diplomatic History of Modern Japan, kapitola 12. Požadavky byly západními mocnostmi odsouzeny (viz tamtéž), jelikož byly pokusem Japonska „předejnat ostatní imperialisty“. in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 278.

²⁶ nacionalismus v Číně rostl se šířením gramotnosti a vznikem veřejného mínění. Rostoucí moc cizinců v některých oblastech podněcovala národní vědomí a růst nacionalismu proti cizí nadvládě. in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 280, 295.

²⁷ Mandžusko bylo pro Japonsko zdrojem surovin i levné pracovní síly, od rusko-japonské války bylo ale také chápáno jako nárazníková zóna proti ruskému vlivu a po roce 1918 i proti šíření komunismu. Komise SN vyšetřující incident označila v roce 1932 Japonsko za agresora, načež Japonsko v roce 1933 ze SN vystoupilo. in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 242-243; Kajima: A Brief Diplomatic History of Modern Japan, kapitola 15.

²⁸ in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 248-249.

²⁹ in: Fairbank: Dějiny Číny, str. 353; Bakešová: Čína ve XX. století, 1. díl. Velmi podrobný popis incidentu viz http://en.wikipedia.org/wiki/Mar_o_Polo_Bridge_Incident (staženo 4/2006).

³⁰ in: Pečenka, Luňák a kol.: Encyklopedie moderní historie, str. 95. Situace v Číně byla komplikována vztahy mezi Kuomintangem a Komunistickou stranou. K bojům o vnitrozemí se Japonci vrátili až v roce 1944, kdy dobývali základny vybudované Kuomintangem za pomoci Spojenců. in: tamtéž.

³¹ na Washingtonské konferenci v roce 1921 byl přijat poměr tonáže bitevních lodí USA, VB, Japonska, Francie a Itálie 5:5:3:1,75:1,75. Tonáž lehkých křižníků byla stanovena na konferenci v Londýně v r. 1930 pro USA, VB a Japonsko 10:10:7. Po odmítnutí vyrovnaného zbrojení velmocemi Japonsko konferenci v r. 1935 opustilo, přičemž již dříve také porušilo závazek konference vytvořit v Tichém oceánu demilitarizované pásmo, neboť zbrojilo na Kurilách, které měly být součástí demilitarizované zóny. in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 229, 236, 250.

³² Pakt tří byl však podepsán až 27. září 1940, čímž vznikla Osa Berlín-Řím-Tokio. in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 252.

³³ in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 251-254.

³⁴ in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 253; Podle Moravcová, Bělina: Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914 – 1941, str. 171, Japonci ovládli strategické body ve Francouzské Indočíně po dohodě s vládou ve Vichy „aby se toto území nedostalo do rukou vietnamských povstalců“ během okupace Francie Německem.

³⁵ in: Moravcová, Bělina: Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914 – 1941, str. 171.

³⁶ Poznámka k překladu názvů postů: u názvů vládních postů používám zavedené výrazy pro vládní posty v kontinentální Evropě (US Secretary of Defense = Ministr obrany USA).

³⁷ in: Bakešová: Čína ve XX. století, 1. díl.

³⁸ in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 267-268; znění Postupimské deklarace viz na <http://www.isop.ucla.edu/eas/documents/potsdam.htm> (stránky East Asian Studies Documents, staženo 12/2005).

³⁹ in: Cohen: Geography and Politics in a World Divided, kapitola 2, str. 38/39.

⁴⁰ in: Saul B. Cohen: Geography and Politics in a World Divided, 2nd edition. 1973.

⁴¹ Mahan byl námořním historikem a během své kariéry se stal admirálem US námořnictva. Žil v letech 1840 – 1914. in: M.I. Glassner: Systematic Political Geography, str. 225.

⁴² in: M.I. Glassner: Systematic Political Geography, str. 225.

⁴³ in: M.I. Glassner: Systematic Political Geography, str. 225.

Mahan také předpověděl, že aliance USA-VB-Německo-Japonsko budou v budoucnu působit na zdržování Ruska a Číny. in: M.I. Glassner: Systematic Political Geography, str. 225, 226.

⁴⁴ H.J.Mackinder (1861 – 1947) byl profesorem geografie na Oxfordu, ředitelem London School of Economics a krátce také členem parlamentu (1910 – 1922). in: M.I. Glassner: Systematic Political Geography, str. 227; a H.J. Mackinder: Democratic Ideals and Reality, 2nd edition, 1944, předmluva.

⁴⁵ in: M.I. Glassner: Systematic Political Geography, str. 228.

⁴⁶ Spykman žil v letech 1893 – 1943, původem Holanďan začal později učit mezinárodní vztahy na univerzitě v Yale a v USA také publikoval. In: M.I. Glassner: Systematic Political Geography, str. 228.

⁴⁷ in: M.I. Glassner: Systematic Political Geography, str. 228.

⁴⁸ cit. dle: Saul B. Cohen: Geography and Politics in a World Divided, 2nd edition. 1973. in: N. Spykman: The Geography of the Peace. Harcourt, Brace & Co.: New York, 1944.

⁴⁹ Haushofer (1869 – 1946) se stal během 1. světové války generál-majorem německé armády a po válce se naplno začal věnovat geopolitice, jejíž jméno přebíral od Rudolfa Kjelléna. in: M.I. Glassner: Systematic Political Geography, str. 228.

⁵⁰ např. Haushofer, Karl: Dai Nihon; Betrachtungen über Gross-Japans Wehrkraft, Weltstellung und Zukunft. Berlin: E.S.Mittler und Sohn, 1913; Haushofer, Karl: Das Japanische Reich in seiner geographischen Entwicklung. Wien: L.W. Seidel & Sohn, 1921; Haushofer, Karl: Geopolitik des Pazifischen Ozeans. Berlin-Grunewald: K. Vowinkel, 1927; Haushofer, Karl: Japans Reichserneuerung; Strukturwandlungen von der Meiji-Ära bis heute. Berlin, Leipzig: W. de Gruyter & Co., 1930; Haushofer, Karl: Japan und die Japaner: eine Landes- und Volkskunde, Leipzig, Berlin: B.G. Teubner, 1933; Haushofer, Karl: Mutsuhito, Kaiser von Japan. Lübeck: C. Coleman, 1933; Haushofer, Karl: Alt-Japan: Werdegang von der Urzeit bis zur Grossmacht-Schwelle (1868-Meiji), Leipzig: de Gruyter, 1938; Haushofer, Karl: Der Kontinentalblock, Mitteleuropa, Eurasien, Japan. München: F.Eher Nachf., 1941; Haushofer, Karl: Japan baut sein Reich. Berlin: Zeitgeschichte-verlag, 1941; Haushofer, Karl: Japans Kulturpolitik, 194?;

⁵¹ první japonsko-ruská smlouva byla podepsána po Portsmouthské mírové smlouvě již v roce 1907 s cílem odstranit v budoucnu každé nedorozumění ve vztazích obou

říší a udržet a obhájit status quo na Dálném východě. V tajné konvenci si tehdy také státy dohodly demarkační čáru mezi svými zájmy v Mandžusku a uznaly si svobodu pro Japonsko v Koreji a pro Rusko ve Vnějších Mongolsku. Následovaly smlouvy v letech 1910, 1912 a 1916, poslední byla o rok později zveřejněna ruskou revoluční vládou. Další smlouva následovala až v roce 1941 a v ní obě strany potvrdily vzájemnou neutralitu, kterou později SSSR porušil. In: M. Kajima: *A Brief Diplomatic History of Modern Japan*. 3rd edition, 1969.

⁵² in: S.B. Cohen: *Geography and Politics in a World Divided*, 2nd edition, 1973.

⁵³ Major A.P. de Seversky (1894 – 1974) pocházel původně z Ruska, kde bojoval v 1. světové válce v námořnictvu a později byl převelen do USA. Po odstoupení Ruska z války nabídl své služby USA, kde už potom zůstal a později začal i podnikat v leteckém průmyslu. Jeho první kniha „*Victory Through Air Power*“ vyšla v r. 1942. In: M.I. Glassner: *Systematic Political Geography*, str. 231.

⁵⁴ in: Donald W. Meinig: *Heartland and Rimland in Eurasian History*, publikováno v časopise *The Western Political Quarterly* 9, 1956, str. 553-569; dle: Kupka: *Moderní geopolitické teorie v USA, Mezinárodní vztahy*, 2/2001, str. 87.

⁵⁵ in: Kupka: *Moderní geopolitické teorie v USA, Mezinárodní vztahy*, 2/2001, str. 87.

⁵⁶ in: Kupka: *Moderní geopolitické teorie v USA, Mezinárodní vztahy*, 2/2001, str. 88.

⁵⁷ in: Kupka: *Moderní geopolitické teorie v USA, Mezinárodní vztahy*, 2/2001, str. 88.

⁵⁸ in: M.I. Glassner: *Systematic Political Geography*, str. 233 a Martin Kupka: *Moderní geopolitické teorie v USA, Mezinárodní vztahy*, 2/2001.

⁵⁹ jeho práce „*Geography and Politics in a World Divided*“ poprvé vyšla v roce 1964.

⁶⁰ Dva geostrategické regiony jsou od sebe odděleny na severu Arktidou a na jihu horami a pouštěmi. „Na obchodě závislý přímořský svět“ sestává z 5 geopolitických regionů: Angloameriky a Karibiku, Jižní Ameriky, Přímořské Evropy a Maghrebu, Subsaharské Afriky a z ostrovní Asie a Oceánie (včetně Japonska, Tajvanu a Filipín). V Asii hranice mezi geostrategickými regiony běží Japonským, Východočínským a Jihočínským mořem. Na severu končí Aljaškou a na jihu Austrálií. in: Cohen: *Geography and Politics in a World Divided*. str. 75

„Euroasijský kontinentální svět“ se skládá ze 2 geopolitických regionů: klasického (Heartland a Východní Evropa) a východoasijského (Čína a Korea, přičemž jih Korey je považován za přímořskou oblast).

V budoucnu zřejmě vznikne třetí geostrategický region – Oblast Indického oceánu, ačkoli nebude mít všechny kvality předchozích geostrategických regionů. In: Cohen: *Geography and Politics in a World Divided*, 2nd edition. 1973, str. 65.

⁶¹ ve vydání „*Geography and Politics in a World Divided*“ z roku 1982 ještě přibýlo 3. pásmo otřesu: Subsaharská Afrika.

⁶² in: S.B. Cohen: *Geography and Politics in a World Divided*, 2nd edition. 1973, str. 75.

⁶³ in: S.B. Cohen: *Geography and Politics in a World Divided*, 2nd edition. 1973, str. 76.

⁶⁴ George Kennan (†2005) byl americkým diplomatem a velvyslancem v bývalém SSSR, byl autorem „Dlouhého telegramu“ z roku 1946, ale i mnoha článků a publikací týkajících se aktuální mezinárodně-politické situace. V posledních letech

svého života byl profesorem na Institute of Advanced Study v USA. in: George Kennan: Japanese Security and American Policy, Foreign Affairs, October 1964.

⁶⁵ in: S.B. Cohen: Geography and Politics in a World Divided, 2nd edition. 1973, str. 55.

⁶⁶ in: Geopolitical Theory, <http://www.list.org/~mdoyle/theory.html>. Autor neznámý.

⁶⁷ Immanuel Wallerstein: The End of the World As We Know It. 1999.

⁶⁸ in: Zbigniew Brzezinski, "A Geostrategy for Eurasia," Foreign Affairs, 76:5, September/October 1997, kapitola China as the Eastern Anchor. www.comw.org.

⁶⁹ in: Zbigniew Brzezinski, "A Geostrategy for Eurasia," Foreign Affairs, 76:5, September/October 1997, kapitola Refocusing Japan's Role. www.comw.org

⁷⁰ in: Zbigniew Brzezinski, "A Geostrategy for Eurasia," Foreign Affairs, 76:5, September/October 1997. www.comw.org

⁷¹ Východní Asie, tj. Čína, Japonsko, Korejský poloostrov a dálnévýchodníčást Ruska. Rozdíly mezi obyvatelstvy těchto zemí jsou hlavně etnické a jazykové. Pojí je naopak velmi podobná politická kultura (vyjma Ruska), založená převážně na konfucianismu a konfuciánské etice. (viz definice politické kultury in: D. Berg-Schlosser, T. Stammen, Úvod do politické vědy, Praha 2000.

⁷² in: „Treaty of Peace with Japan, Signed at San Francisco, 8 September 1951, Initial entry into force: 28 April 1952.“ kapitola II, článek 2, odstavec (a). <http://www.gainfo.org/SFPT/SanFranciscoPeaceTreaty1951.htm>.

⁷³ v čínských zdrojích jsou ostrovy označovány jako osm ostrovů.

⁷⁴ 2 ostrovy se nacházejí ve větší vzdálenosti: 31 km od největšího ostrova leží Kobi-šo/Huangwei Yu (Chuang-wej-jü) a 108 km je vzdálený Akao-šo/Chiwei Yu (Či-wej-jü). in: Daniel Dzurek: The Senkaku/Diaoyu Islands Dispute, 18.10. 1996.

⁷⁵ in: Mack: Island Disputes in Northeast Asia, 9/1997, str. 2.

⁷⁶ Souostroví Rjúkjú „bylo a je obýváno lidmi, jejichž jazyk i kultura je do určité míry odlišná od japonské, měli vlastní královskou linii, jež se po staletí cítila mít tributární vztahy k Číně, avšak od roku 1609 byla v područí knížectví Sacuma“. Roku 1872 kontrolu nad souostrovím převzalo za nesouhlasu Číny Japonsko, přičemž Čína nakonec japonské nároky na Rjúkjú po diplomatické roztržce v r. 1974 uznala a r. 1879 zde byla vyhlášena prefektura Okinawa. in: Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 144-145.

⁷⁷ in: Senkaku/Diaoyutai Islands, zdroj:

www.globalsecurity.org/military/world/war/senkaku.htm.

Nansei-šoto je také známé jako souostroví Rjúkjú (což je japonské čtení čínského názvu souostroví, Liou-ťiou). Souostroví Rjúkjú se skládá ze tří ostrovních skupin, od severu: Sacunan, Okinawa, Sakišima.

⁷⁸ Tiao Jü-tao (Diaoyu Dao), Chuang Wej-jü (Huangwei Yu) a Ťi Wej-jü (Chi[wei] Yu). in: D. Dzurek: The Senkaku/Diaoyu Islands Dispute.

⁷⁹ uvádím i poevropštělý název Taiwanu, neboť pod tímto názvem je Taiwan uváděn v šimonosecké i sanfranciské smlouvě. in: D. Dzurek a Treaty of Peace with Japan z 8. září 1951, zdroj:

<http://www.gainfo.org/SFPT/SanFranciscoPeaceTreaty1951.htm>.

⁸⁰ Šimonosecká smlouva zmiňuje „Ostrov Formosu spolu se všemi ostrovy náležícími, či patřícími řečenému ostrovu Formosa.“ in: D. Dzurek: The Senkaku/Diaoyu Islands Dispute.

⁸¹ in: D. Dzurek: The Senkaku/Diaoyu Islands Dispute.

⁸² in: D. Dzurek: The Senkaku/Diaoyu Islands Dispute, nebo Cheng-China Huang.

⁸³ Článek 8 Postupimské deklarace: „Podmínky Káhirské deklarace budou dodrženy a japonská suverenita bude omezena na ostrovy Honšú, Hokkaidó, Kjúšú, Šikoku a menší ostrovy, které určíme.“ zdroj: Potsdam Declaration z 26. července 1945, East Asian Studies Documents, <http://www.isop.ucla.edu/eas/documents/potsdam.htm>.

⁸⁴ in: D. Dzurek: The Senkaku/Diaoyu Islands Dispute; Reischauer, Craig: Dějiny Japonska, str. 308.

⁸⁵ Ve stejné době, kdy bylo souostroví Rjúkjú navráceno Japonsku (definitivně 1972), které se začalo angažovat ve sporu o ostrovy Senkaku, ale Japonsko řešilo rovněž požadavek nezávislosti od obyvatel souostroví Rjúkjú a potýkalo se v prefektuře Okinawa s rostoucím nacionalismem. Ve spojitosti s problematikou Okinawy/Rjúkjú je japonský nárok na Senkaku popřen, neboť historicky Okinawa/Rjúkjú nebyla součástí Japonska. (Japonsko se však v tomto místě odvolává proti čínským nárokům na dohodu z r. 1874, která ale pro Okinawany potvrdila neprávoplatné jednostranné obsazení jejich území Japonskem, které jim mělo být navráceno v souladu se zněním Káhirské konference.)

⁸⁶ Úmluva OSN o mořském právu (UNCLOS) z roku 1982 ustavuje Exclusive economic zone (EEZ)/Výlučnou ekonomickou zónu a definuje vlastnictví pobřežních vod států a právní úpravu, která se na ně vztahuje: 1. pás pobřežního moře (12 námořních mil od pobřeží, v této zóně platí jurisdikce daného státu), 2. přílehlá zóna (12 námořních mil, max. 24 nám. mil od pobřeží, stát zde může vykonávat celní, finanční, přistěhovaleckou kontrolu a kontrolovat dodržování zdravotních předpisů), 3. výlučná ekonomická zóna (nesmí sahat dál než 200 námořních mil od pobřeží. Stát zde má svrchované právo pro výzkum a užívání přírodních zdrojů (živých i neživých), ostatní státy zde k čerpání surovin potřebují souhlas původního státu, avšak mají v této zóně zajištěnu svobodu plavby, přeletu atp.) a 4. volné moře, které je otevřeno pro všechny státy s ohledem na zájmy jiných států a je určeno pro mírové účely. in: Ondřej: Základy mezinárodního práva, 1998, kapitola 13, Mezinárodně právní režim moře.

⁸⁷ in: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy. str. 31.

⁸⁸ citace přebrána z Cheng-China Huang, vlastní překlad, původně v Chi-kin Lo: China's Policy Toward Territorial Disputes: The Case of the South China Sea Islands, London: Routledge, 1989, str. 171-2.

⁸⁹ in: in: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy, str. 119.

⁹⁰ in: Senkaku/Diaoyutai Islands - Chronology, zdroj:

www.globalsecurity.org/military/world/war/senkaku.htm

⁹¹ čínská (ČLR) těžební oblast se nazývá Chunxiao a leží pouhých 5 km od navrhované „střední linie“. Očekává se, že obsahuje cca 339 mld barelů ropy (z celkových 9,5 bilionů barelů ropy ve všech čínských nalezištích).

in: Senkaku/Diaoyutai Islands – Competing Claims, zdroj: www.globalsecurity.org/military/world/war/senkaku.htm

⁹² in: Ministerstvo zahraničních věcí Japonska: Diplomatic Blue Book. 2004. Chapter 2: Regional Policy.

⁹³ in: Hogg, Ch.: New Japan-China Spat over Gas. BBC. 18.4.2006. (vysvětlení do data dokončení této práce nebylo k dispozici).

⁹⁴ in: Senkaku/Diaoyutai Islands – Escalation Potential, zdroj: www.globalsecurity.org/military/world/war/senkaku.htm

- ⁹⁵ in: Senkaku/Diaoyutai Islands – Competing Claims, zdroj: www.globalsecurity.org/military/world/war/senkaku.htm
- ⁹⁶ in: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy, str. 96.
- ⁹⁷ in: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy, str. 97.
- ⁹⁸ in: Cheng-China Huang: Diaoyu Islands Dispute, kapitola 1, ICE Case Studies, 6/1997, z: <http://gurukul.ucc.american.edu/ted/ice/diaoyu.htm>, staženo 8/2005;
- ⁹⁹ Mnohem důležitější než Senkaku jsou pro ČLR právě sporné ostrovy v Jihočínském moři, kde je ČLR také mnohem aktivnější a jen vojenská cvičení zde vykonává mnohem častěji.
- ¹⁰⁰ in: Cheng-China Huang, kapitola 6.
- ¹⁰¹ in: in: Cheng-China Huang, kapitola 12.
- ¹⁰² srovnej Katsushi Okazaki, kapitola 2, Východočínské moře.
- ¹⁰³ jméno Liancourt Rocks dostaly ostrovy od francouzských velrybářů v roce 1849 dle jejich lodi – Liancourt. in: Liancourt Rocks/Takeshima/Dokdo/Tokto, www.globalsecurity.org/military/world/war/liancourt.htm. Avšak nebylo první, které ostrovy od Evropanů dostaly. Poprvé byly zaznamenány do evropských map v r. 1787, kdy se plavil kolem Francouz Jean F.G. Perouse, který nazval Ullüng-do Dageletem a Tokto Boussole rovněž dle jména své lodi. in: Mark S. Lovmo: The Territorial Dispute Over Dokdo. www.geocities.com/mlovmo/page4.html. Jako „Hornet Rocks“ pojmenovali skaliska Britové dle své lodi (Sršeň) v roce 1855, Rusové v 19. století ostrůvky rovněž pojmenovali – Manalajské, či Olivutské skály. V Koreji byly ostrovy v minulosti známy jako Kajido (ostrovy Lachtanů), Sambongdo (ostrov Tří skal), nebo Sokdo, ale cca od roku 1881 se názvy sjednotili na Tokto/Dokdo, v různém přepisu do latinky, což znamená Osamělý ostrov, nebo také Kamenný ostrov (podle sino-korejského znaku použitého ve slově „Dok“). V Japonsku byly cca do roku 1905 ostrovy známy jako Macušima, či ostrůvky Rykano, následně ale převážilo označení Takešima. in: Mark S. Lovmo: The Territorial Dispute Over Dokdo. zdroj: www.geocities.com/mlovmo/page4.html.
- ¹⁰⁴ Spor o ostrovy Takešima v oblasti není jediným sporem mezi Japonskem a Koreou. Spory se vedou také ohledně jména moře, v němž se ostrovy nacházejí. Japonsko trvá na Japonském moři, Korea z pochopitelných důvodů žádá přijetí názvu Východní moře (Donghae). zdroj např.: Liancourt Rocks/Takeshima/Dokdo/Tokto, www.globalsecurity.org/military/world/war/liancourt.htm
- ¹⁰⁵ údaje se liší, např. dle www.globalsecurity.org/military/world/war/liancourt.htm je Tokto vzdáleno od Ullüng-do 87 km a 157 od severozápadně od nejbližšího japonského ostrova Oki.
- ¹⁰⁶ Ostrovy Tokto jsou v Koreji administrativně součástí Ullüng-do, provincie Kjongsang pukto a oficiálně pod kontrolou Úřadu pro oceán a rybolov. in: Mark S. Lovmo: The Territorial Dispute Over Dokdo. www.geocities.com/mlovmo/page4.html.
- ¹⁰⁷ in: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy. str. 29.
- ¹⁰⁸ viz přílohy a porovnání úlovku v Japonském a Východočínském moři.
- ¹⁰⁹ in: Jon Herskovitz: Korean poets deployed in fuss with Japan over isles. Reuters, 4.4.2005.
- ¹¹⁰ in: Jon Herkovitz: Island dispute could slow Japanese automakers' drive into South Korea. Reuters, 18.3.2005.
- ¹¹¹ in: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy, str. 81 a 83.

¹¹² in: Mark S. Lovmo: The Territorial Dispute Over Dokdo, nedatováno, z roku 2005. Kapitola The Korean Claim. www.geocities.com/mlovmo/page4.html.

¹¹³ in: Mark S. Lovmo: The Territorial Dispute Over Dokdo, nedatováno, z roku 2005. Kapitola The Korean Claim. www.geocities.com/mlovmo/page4.html.

¹¹⁴ in: Jon Herskovitz: Korean poets deployed in fuss with Japan over isles. Reuters, 4.4.2005

¹¹⁵ Japonsko Koreu neinformovalo o zabrání ostrovů Takešima, nepřímo se to Korea dozvěděla až v roce 1906 a tvrdilo, že to není jeho povinností, ačkoli když obsazovalo Boninské ostrovy, informovalo o tom Velkou Británii i Spojené státy a dalších 12 evropských států. Navíc v této době se Korea nenacházela v situaci, kdy by proti postupu Japonska mohla vystoupit, ačkoli uznala tento krok jako porušení své suverenity, jako protektorát Japonska neměla vlastní politické zastoupení v cizině a nemohla tedy požádat nezúčastněné státy o pomoc. in: Mark S. Lovmo: The Territorial Dispute Over Dokdo, nedatováno, z roku 2005. www.geocities.com/mlovmo/page4.html.

¹¹⁶ Podle převážně korejských zdrojů byly tyto ostrovy první částí korejského území, kterou Japonci anektovali. in: Liancourt Rocks/Takeshima/Dokdo/Tokto, www.globalsecurity.org/military/world/war/liancourt.htm.

¹¹⁷ in: Mark S. Lovmo: The Territorial Dispute Over Dokdo, nedatováno, z roku 2005. www.geocities.com/mlovmo/page4.html.

¹¹⁸ in: Mark S. Lovmo: The Territorial Dispute Over Dokdo, nedatováno, z roku 2005. www.geocities.com/mlovmo/page4.html.

¹¹⁹ in: Mark S. Lovmo: The Territorial Dispute Over Dokdo, nedatováno, z roku 2005. www.geocities.com/mlovmo/page4.html.

¹²⁰ mezi lety 1947 a 1952 ostrovy užívaly USA jako terč pro vojenská cvičení během okupace Japonska. in: Liancourt Rocks/Takeshima/Dokdo/Tokto, www.globalsecurity.org/military/world/war/liancourt.htm

¹²¹ William Sebald působil v Japonsku jako politický poradce a aktivně fungoval jako ministr zahraničí MacArthura, Vrchního velitele Spojeneckých sil (Supreme Commander of the Allied Powers, SCAP). in: Mark S. Lovmo: The Territorial Dispute Over Dokdo, nedatováno, z roku 2005. www.geocities.com/mlovmo/page4.html.

¹²² in: velmi obsáhlá historie ostrovů Tokto včetně citací: Kalani O'Sullivan: How it was, Tokto dispute history. zdroj: <http://kalaniosullivan.com/KunsanAB/8thFW/Howitwasb11tokdo.html>

¹²³ „Rhee Line“ byla vyhlášena ještě před ratifikací sanfranciské mírové smlouvy a vyústila v množství konfliktů mezi japonskými rybáři a korejskými vojenskými hlídkami. Japonsko-korejské dohody bylo dosaženo až po několikaletém vyjednávání, v roce 1964. Na základě této smlouvy bylo japonským rybářským lodím umožněno vplout za „Rhee Line“, avšak ne blíže než 12 námořních mil od jihokorejského pobřeží, a na jejich úlovek se vztahovaly kvóty. Smlouvou byla také vytvořena společná zóna mimo jihokorejské teritoriální vody. in: Swartz, W. ken: Global map of growth of Japanese marine fisheries and fish consumption. 2000.

¹²⁴ Krok I Sung-mana vycházel z precedentu, který původně vytvořily Spojené státy, které v roce 1945 v Trumanově deklaraci popsaly možnost zabrat moře, kde rybaří pouze, či převážně, občané daného státu pro svou potřebu. V případě, že dojde ke konfliktu s jiným státem o rybářskou oblast, umožňovala deklarace uzavřít mezi státy dvoustrannou smlouvu. Tohoto příkladu využily jihoamerické státy, které si moře zabraly jen z důvodu uchování přírodního bohatství a z jejich příkladu

vycházel i I Sung-man. V 60. letech 20. století bylo na Ženevské konferenci o Mořském právu dosaženo shody, že Trumanova deklarace byla jihoamerickými státy špatně vyložena, tudíž má špatný základ i „Rhee Line“. In: Mary Velpel: Materiály k simulaci zasedání Mezinárodního soudního tribunálu – kapitola Geography of Tokto Island and the Sea of Japan. University of Western Ontario. 20.8.1997.

¹²⁵ kupř. v červenci 1953, či v srpnu r. 1954. V roce 1954 Korejská republika postavila na Východním ostrově betonový maják a přistávací plochu pro helikoptéry, čímž započala své strážení ostrovů Tokto. in: Mark S. Lovmo: The Territorial Dispute Over Dokdo, nedatováno, z roku 2005. www.geocities.com/mlovmo/page4.html.

¹²⁶ v roce 1965 byly mezi Japonskem a Korejskou republikou podepsány následující smlouvy: Smlouva o základních vztazích, Japonsko-korejská dohoda o rybaření, Dohoda o navrácení majetku, Dohoda o ekonomické spolupráci, Dohoda o právním statutu a zacházení s Korejci žijícími v Japonsku, Dohoda o kulturním vlastnictví a kulturní spolupráci. in: Mary Velpel: Materiály k simulaci zasedání Mezinárodního soudního tribunálu – kapitola Geography of Tokto Island and the Sea of Japan. University of Western Ontario. 20.8.1997.

¹²⁷ in: Mary Velpel: Materiály k simulaci zasedání Mezinárodního soudního tribunálu – kapitola Geography of Tokto Island and the Sea of Japan. University of Western Ontario. 20.8.1997.

Ve stejné době si japonské ministerstvo zahraničí opět nechalo vypracovat rozsáhlou zprávu o historii ostrovů Takešima. Tentokrát byl autorem Kawakami Kenzo, který ve správě mj. tvrdil, že ostrovy nemohly být korejské, neboť Korejci o nich nevěděli a nebyly by schopni se k nim dostat vzhledem ke svým omezeným námořnickým schopnostem. Z fotografií na internetu lze soudit, že Tokto, vzdálené od Ullüng-do 90 km, jsou za dobré viditelnosti spatřitelné z nadmořské výšky 120 m n.m. a výše (nejvyšší bod na Ullüng-do se nachází ve výšce 985 m n.m.) a uvážíme-li, že mezi královstvím Ullüng-do a Koreou již od dávných dob panoval čilý obchodní ruch, což je podloženo v historických pramenech, dopravit se na mnohem bližší Tokto tedy jistě nebylo tak problematické, můžeme vyvrátit i tuto domněnku. Naopak spojení s Japonskem by se dokládalo mnohem složitěji. in: Mark S. Lovmo: The Territorial Dispute Over Dokdo. www.geocities.com/mlovmo/page4.html.

¹²⁸ např. při vyjednávání půjčky pro Koreu v r. 1981. Japonsko trvalo na splacení předchozích úvěrů, na něž ale Koreji nezbyvaly finance a potřebovala k jejich krytí právě nový úvěr. Tehdy Korea účinně pohrozila Japonsku obnovením sporu o ostrovy Tokto.

V 2. polovině 90. let to pak byl případ vysokých dovozních kvót Japonska pro korejské zboží, čímž Japonsko vyrovnávalo předchozí kritickou recesi své ekonomiky. V Koreji ve stejné době byla zvolena nová vláda a odhaleno korupční jednání prezidentova syna, opětovným zdůrazněním sporu o ostrovy Tokto korejská vláda chtěla odvést pozornost od vnitropolitických konfliktů. In: Mary Velpel: Materiály k simulaci zasedání Mezinárodního soudního tribunálu – kapitola Geography of Tokto Island and the Sea of Japan. University of Western Ontario. 20.8.1997.

¹²⁹ in: Mark S. Lovmo: The Territorial Dispute Over Dokdo, nedatováno, z roku 2005. www.geocities.com/mlovmo/page4.html.

¹³⁰ poprvé byl tento problém nadnesen v r. 1982, od té doby se téma neustále opakuje.

¹³¹ In: Liancourt Rocks/Takeshima/Dokdo/Tokto, www.globalsecurity.org/military/world/war/liancourt.htm

¹³² Tento den byl zvolen proto, že připomíná stoleté výročí ode dne, kdy Guvernér prefektury Šimane prohlásil ostrovy za administrativní součást ostrovů Oki a šimanské prefektury. Situace byla vyvolána žádostí rybáře z ostrova Oki, Jozabura Nakaje, v září 1904, který žádal o udělení exkluzivních rybářských práv na lov ryb a lachtanů v oblasti ostrovů Takešima. Nakaj později přiznal, že se domníval, že jde o korejské území, avšak byl odrazen od snahy podat žádost v Koreji ředitelem Japonského úřadu pro rybolov. Úředníci využili žádosti Nakaje a rovnou požádali o formální začlenění ostrova pod japonskou správu, což se stalo mj. také díky klasifikaci ostrova jako „terra nullius“ a již v květnu 1905 bylo území zaevidováno do Státní pozemkové knihy. in: Mark S. Lovmo: The Territorial Dispute Over Dokdo, nedatováno, z roku 2005. www.geocities.com/mllovmo/page4.html.

Dle slov zástupce korejského Ministra zahraničí Li Te-šika (Lee Tae-shik) je „tato žádost (...) nyní citována Japonskem jako právní základ územních požadavků na ostrovy. [Podobné] Japonské činy se mohly udát jen v předešlých koloniálních časech.“ Avšak požadavek prefektury byl vznesen 22.2.1905, kdežto formálně byla smlouva o protektorátu podepsána až v listopadu 1905. in: Brian Lee: Tokyo ties called „seriously hurt“, 18.3.2005.

¹³³ in: Brian Lee: Tokto dispute flares up after envoy's remark. 24.2.2005.

¹³⁴ in: Kim Tae-gyu: Korea Dominates Online Tokto War, 20.3.2005.

¹³⁵ in: in: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy, str. 102.

¹³⁶ Kurily se táhnou 1200 km od Kamčatky po japonské Hokkaido. Jižní Kurily se od severních liší mírným klimatem a bohatou vegetací, téměř jako na Hokkaidu. Již v r. 1933 vědec univerzity na Hokkaidu prohlásil, že hranice mezi sibiřskou a japonskou florou běží mezi Uruppu a Etorofu. U jižních Kuril se setkává teplý a studený oceánský proud a proto jsou okolní vody bohatými lovišti ryb. Nehledě na rybolov je důležitější jejich strategická hodnota, Kurily oddělují Ochotské moře od Pacifiku, což je činí velmi důležitými v námořních strategiích dnešního Ruska (Sovětského svazu), Japonska i USA. Správa ostrovů Japonskem by znamenala omezování přístupu ruským/sovětským lodím k Vladivostoku, kde se nachází ruská/sovětská tichomořská námořní základna, ale i ohrožení USA a území Aleut v tichomořské válce. in: Hasegawa: str. 7.

¹³⁷ Ruský zájem o Sachalin vzrostl v polovině 19. století, kdy si Rusko uvědomilo důležitost ostrova v estuárii řeky Amur jako strategického místa pro ochranu nově nabitého území na pobřeží Tatarského průlivu zvláště po uzavření Pekingské smlouvy z r. 1860.

¹³⁸ Japonsko tedy získalo ostrovy Kunaširi a Etorofu, dál pokračovalo společné užívání Sachalinu. V návaznosti na smlouvu mezi Japonskem a USA z r. 1854, byly Rusku otevřeny také 3 přístavy (vedle Šimody a Hakodate i Nagasaki), poprvé se v této smlouvě zmiňovala exteritorialita.

Situace na Sachalinu se však zkomplikovala s Krymskou válkou. Poprvé od něčinské smlouvy z roku 1689, již Rusko získalo Dálněvýchodní oblast od Číny, se ruská vojska vydala po Amuru do jeho ústí, aby ochránila svou námořní základnu před útokem Francouzů, či Britů. V roce 1858 využilo Rusko oslabení Číny během opiových válek a donutilo Čchingy k uznání levého břehu Amuru jako ruského

území s tím, že oblast Přímoří budou obě země spravovat společně. V roce 1860 ruský velvyslanec v Číně zašel ještě dál, když Pekingskou smlouvou získal pro Rusko Přímoří. Tím se stal Sachalin velmi strategickým bodem a Rusko jej začalo osidlovat, proti přesvědčení Japonska o rozdělení ostrova na polovinu šimodskou smlouvou (různý výklad smlouvy). V roce 1867 Rusko tentokrát využilo oslabeného Japonska a podepsalo s ním „Provizorní smlouvu o Společném osídlení“, čímž oficiálně získalo právo zakládat osady i na jihu ostrova a zaměstnávat obyvatele Ainu. in: Hasegawa.

¹³⁹ Japonsko smlouvou také získalo výhradní vliv v Koreji, pronájem Liaotungského poloostrova a rybářská práva podél pobřeží Kamčatky. Okamžitě také obsadilo jihomandžuskou železnici.

Smlouvu brzy následoval podpis dvou dohod, jimiž se obě země ujišťovaly o rozdělení sfér vlivu v Mandžusku (1907), Koreji a Vnější Mongolsku (1910) a ve Vnitřním Mongolsku (1912), čímž se, přes vzájemné nepřátelství, společně postavily do opozice proti USA.

Severní Sachalin Japonsko okupovalo po roce 1920, po intervenci na Sibiř, a jednotky stáhlo na základě Dohody o základních principech z roku 1925, kdy mu za odsun jednotek ze severního Sachalinu a odpuštění carských dluhů byly přislíbeny koncese na těžbu nerostů, dřeva a ropy na severním Sachalinu po následujících 45 let. in: Hasegawa.

¹⁴⁰ kupř. Jonathan Haslam, in: Hasegawa, str. 29 a poznámka 41

¹⁴¹ Součástí Káhirske deklarace bylo pouze prohlášení o nerozšiřování území a budoucím odebrání Japonsku všech území, kterých nabylo silou, či hrabivostí (force and greed). in: Hasegawa, str. 46.

¹⁴² stejně tak předání severní části souostroví nebude pro Japonsko znamenat významnou ztrátu obyvatel, ani ekonomických zdrojů. in: Hasegawa: str. 47.

¹⁴³ Mezi ostatní požadavky (v 1. a 2. článku) patřilo obnovení statu quo ve Vnější Mongolsku a obnovení práv, o které bylo Rusko připraveno po zrádném útoku v roce 1904: jižní část Sachalinu a přilehlé ostrovy, zmezinárodnění přístavu Dairen, pronájem Port Arthuru, obnovení rusko-čínské správy nad Východočínskou a Jihomandžuskou železnicí. 3. článek, týkající se Kuril byl obezřetně postaven samostatně, bez návaznosti na rusko-japonskou válku. in: Hasegawa: str. 49.

¹⁴⁴ Po roce 1945 Sovětský svaz nejprve vysídlil z ostrovů cca 16.000 Japonců/Ainuů a následně zahájil vlastní osídlovací plán: v roce 1991 zde žilo 24.600 obyvatel a kolem 7.000 členů vojenské posádky, avšak již v roce 1994 zde bydlelo již jen 14.000 lidí včetně 3.500 vojáků. V polovině roku 1997 byly odveleny další dvě jednotky.

Sachalin jako administrativní jednotka Ruska viz Ústava Ruské federace, článek 65, kapitola 3 Federální struktura. www.constitution.ru

¹⁴⁵ USA skutečně neplánovaly k jednáním přizvat ČLR, neboť by se musely rozhodnout pro jednu ze dvou Čín;

¹⁴⁶ in: Hasegawa: str. 102;

¹⁴⁷ in: Hasegawa, str. 112

¹⁴⁸ in: Hasegawa: str. 112-113

¹⁴⁹ in: Hasegawa, str. 117

¹⁵⁰ in: Hasegawa: str. 119

¹⁵¹ Bulganinova linie byla jednostranně vyhlášena Sovětským svazem v roce 1956 z důvodu zvyšujícího se úlovku lososa japonskými rybářskými loděmi. Z obavy

z vytěžení lososa byla vyhlášena mořská hranice, která uzavírala Ochotské moře a východnímu pobřeží Kamčatky a Kurilám. Sovětský svaz začal po japonských lodích požadovat předchozí souhlas sovětských úřadů. Nařízení velmi omezilo japonské aktivity v oblasti, proto byla urychleně sepsána sovětsko-japonská smlouva (1956), která regulovala množství úlovku jednotlivých druhů ryb. Každoročně byly vyjednávány změny a ačkoli kvóty na úlovky se prakticky neměnily, byla zvětšována zakázaná zóna: v roce 1961 to bylo celé Ochotské moře, část Japonského moře a západní část Beringova moře. V roce 1977 potom SSSR vyhlásil EEZ ve vzdálenosti do 200 námořních mil od pobřeží. in: Swartz, W. ken: Global map of growth of Japanese marine fisheries and fish consumption. 2000.

¹⁵² Na nátlak rybářského průmyslu se skutečně Japonsko brzy vrátilo k jednacímu stolu, přičemž navrhlo oddělit jednání o rybolovu a ostatních otázkách, na což Sovětský svaz přistoupil. Úspěšná jednání se uskutečnila v dubnu a květnu 1956 v Moskvě.

in: Hasegawa, str. 122

¹⁵³ Šigemicu na toto řešení již téměř přistoupil v létě 1956, nebyť konzultace s Macumotem.

¹⁵⁴ in: Hasegawa, str. 126-127, viz také pozn. 58 na str. 127.

¹⁵⁵ in: Hasegawa, str. 132-133

¹⁵⁶ in: Hasegawa: str. 136-137, Japonsko sice odpovědělo, že suverénní stát má právo sám si určovat svou bezpečnostní politiku, a že bezpečnostní smlouva je pouze obranného charakteru a navíc v době podpisu společné japonsko-ruské deklarace již existovala.

¹⁵⁷ in: Hasegawa: str. 140-141.

¹⁵⁸ in: Hasegawa: str. 140-141. Na druhou stranu dle japonského pojetí bylo navrácení ostrovů morální otázkou a známkou napravení všeho špatného, co jim Sovětský svaz způsobil v létě r. 1945. Právě z důvodu moralizování celé otázky ze strany Japonska Sovětský svaz ostrovy odmítal vrátit.

¹⁵⁹ in: Hasegawa: str. 147

¹⁶⁰ in: Hasegawa, str. 153.

¹⁶¹ Kim Te-džung byl vůdcem opozice v Korejské republice a po únosu byl uvězněn v Soulu. Tento incident vedl k politickému napětí mezi Japonskem a Korejskou republikou. in: Hasegawa: str. 155 + poznámka 31. Kim Te-džung se později stal prezidentem Korejské republiky.

¹⁶² in: Hasegawa: str. 156.

¹⁶³ např. tlak na ministra zahraničí Andreje Grečka, který původně kladnému vyřešení nakloněn byl, avšak vlivem všeobecného tlaku z ministerstva nakonec komuniké pozitivní nebylo. in: Hasegawa: 156.

¹⁶⁴ in: Hasegawa: str. 157. Po ropné krizi to byly projekty zaměřené hlavně na alternativní zdroje energie pro Japonsko: jihojakutský projekt na koksově uhlí, Jakutský projekt těžby zemního plynu, a těžba ropy a zemního plynu v kontinentálním šelfu Sachalinu;

¹⁶⁵ 9.9.1976 přistál Belenko v Hakodate se svým MiGem 25 a požádal zde o azyl. Japonská strana okamžitě záležitost zveřejnila, letoun poslala k expertíze do USA a stejně tak Belenko našel svůj azyl v USA. Místo neveřejného vyjednávání o navrácení letadla Japonsko učinilo v očích Sovětského svazu přesně to, co žádaly USA. in: Hasegawa: 159.

- ¹⁶⁶ in: Hasegawa: str. 160-161. Japonsko si do smlouvy prosadilo větu, že tato smlouva neovlivní postoj žádné ze stran vzhledem ke vztahům s třetími zeměmi.
- ¹⁶⁷ in: Hasegawa, str. 161.
- ¹⁶⁸ in: Hasegawa, str.164.
- ¹⁶⁹ in: Hasegawa: str.165
- ¹⁷⁰ in: Hasegawa, str. 166.
- ¹⁷¹ in: Hasegawa, str. 169.
- ¹⁷² in: Relations with Russia. Autor neznámý, ze zdrojů kongresové knihovny USA. <http://countrystudies.us/japan/135.htm>
- ¹⁷³ in: Andrew Andersen: South Kuriles/Northern Territories: A stumbling-block in Russia-Japan Relations. Květen 2001.
- ¹⁷⁴ in: Andrew Andersen: South Kuriles/Northern Territories: A stumbling-block in Russia-Japan Relations. Květen 2001.
- ¹⁷⁵ in: Relations with Russia, autor neznámý, ze zdrojů kongresové knihovny USA. <http://countrystudies.us/japan/135.htm>
Jelcin zprvu plánoval navštívit Tokio, avšak kvůli mnohým negativním reakcím občanů Ruska schůzku zrušil. in: Andrew Andersen: South Kuriles/Northern Territories: A stumbling-block in Russia-Japan Relations. Květen 2001.
- ¹⁷⁶ in: Ministerstvo zahraničních věcí Japonska: Diplomatic Blue Book. 2004. Chapter 2 Regional Diplomacy: The Russian Federation, Central Asia and the Caucasus, poznámka 3;
- ¹⁷⁷ hlavní prvky plánu byly: podpora japonských investic v Ruské federaci, účast japonských společností na modernizaci transsibiřské dráhy, letišť a přístavů na ruském Dálném východě atp. a nejdůležitější ze všech: dohoda, že mírová smlouva bude uzavřena do roku 2000 (přičemž napravení územních sporů nebylo zmíněno přímo vůbec, avšak předpokládá se – alespoň japonskou stranou – jako podmínka uzavření smlouvy). in: Andrew Andersen: South Kuriles/Northern Territories: A stumbling-block in Russia-Japan Relations. Květen 2001.
- ¹⁷⁸ Důležitými body v této dohodě byly: (1) převedení 1. části japonského úvěru Rusku ve výši 600mil USD z celkové dohodnuté sumy 1,5 mld USD, (2) společné vytvoření společnosti, která bude podporovat rozvoj japonských investic v Rusku, (3) výstavba japonské automobilky v blízkosti Moskvy a japonské továrny na zpracování ryb na Kurilách a (4) společná námořní cvičení v létě 1998 zaměřená na záchranářství. Jelcin také přivezl Japonsku část tajné dokumentace z archivů KGB týkající se japonských válečných zajatců, kteří byli násilně drženi v Sovětském svazu po roce 1945. in: Andrew Andersen: South Kuriles/Northern Territories: A stumbling-block in Russia-Japan Relations. Květen 2001.
- ¹⁷⁹ in: Andrew Andersen: South Kuriles/Northern Territories: A stumbling-block in Russia-Japan Relations. Květen 2001.
- ¹⁸⁰ in: Andrew Andersen: South Kuriles/Northern Territories: A stumbling-block in Russia-Japan Relations. Květen 2001.
- ¹⁸¹ dle sčítání lidu v roce 1992 zde žilo 25 000 obyvatel: 11 000 na Etorofu, 7 700 na Kunaširi, 6 200 na Šikotanu, ostrovní skupina Habomaj byla neobydlená až na 200 členů hraniční stráže a cca 30 sezónních dělníků na farmě na mořské řasy na ostrově Šibotsu; V říjnu 1994 otráslo jihokurilskými ostrovy devastující zemětřesení a navíc omezení počtu posádek ve stejné době znamenalo prakticky depopulaci, následně se odhaduje počet obyvatel na Kurilách na cca 13 000, což je mnohem

méně, než počet obyvatel po konci 2. světové války, v následujících letech se počet obyvatel dále snížil; in: Hasegawa: str. 6.

¹⁸² proti vrácení ostrovů Japonsku se staví mnozí: jedním z argumentů je nadále strategická poloha, nevyčísitelné přírodní zdroje, Japonsko se nenasytí a bude chtít i Jižní Sachalin... proti Japonsku mluví i porušení Washingtonské deklarace z r. 1922 o omezení námořního zbrojení, kde byla vymezena demilitarizovaná pásma v Pacifiku vč. Kuril, 1934 zde ale Japonsko začalo budovat vojenské základny

¹⁸³ Např. v dubnu 1991 Japonsko navrhlo za ostrovy Rusku 28 mld USD v hospodářské pomoci, ale Gorbačov se příliš obával narůstajících nacionalistických sil a proto odmítl, nadále se nacionalisté na obou stranách staví proti prodeji „posvátné půdy“ jejich národů.

¹⁸⁴ Rusko dnes vychází při pokračujícím okupování Kurilských ostrovů z Jaltské dohody, kterou však již v roce 1952 odmítly jako zdroj právního základu územního sporu USA

Platnost znění Jaltské dohody dle vyjádření USA nahradila sanfranciská mírová smlouva. Co se ale týče termínu Kurilských ostrovů, USA nadále zastávaly dvoustranný přístup, když tvrdily, že ostrovy Habomaj a Šikotan určitě do Kuril nepatřily, avšak Etorofu a Kunaširi ano. in: Hasegawa T.: The Northern Territories dispute and Russo-Japanese relations, str. 114.

¹⁸⁵ První politické strany, či jejich předchůdci, vznikaly v Japonsku již na konci 19. století. Některé strany vzniklé po 2. světové válce se odvolávaly na své předchůdce právě z tohoto období, např. Liberální strana, Demokratická strana a Japonská socialistická strana. in: Reischauer, Craig. Dějiny Japonska, str. 168-172, 276.

¹⁸⁶ Japonská Liberálně-demokratická strana (LDS) vládla po sloučení Liberální a Demokratické strany v roce 1955 nepřetržitě do roku 1993, tehdy se od strany oddělilo několik frakcí a strana nedosáhla na potřebnou většinu. V koalici se Sociálně-demokratickou stranou a Novou stranou Sakigake se LDS dostala k moci opět v roce 1994 a většinu získala opět ve volbách v roce 1996. in: Autor neznámý: Political Parties in Japan: 1874-1998.

¹⁸⁷ in: Sartori, G.: Srovnávací ústavní inženýrství. str. 70 + pozn. 6.

¹⁸⁸ in: J.H.Miller: Russia-Japan Relations: Prisoners of History? Říjen 2004

¹⁸⁹ za vše může hovořit esej „Japonsko, které může říci ne“ dvou autorů Akio Morita a Shintaro Ishihara, kde odmítají slepé následování americké zahraniční politiky. viz www.totse.com/en/politics/the_world_beyond_the_usa/japan.html.

¹⁹⁰ in např.: Fürst, R.: Japonsko-čínské dusno, Mezinárodní politika 3/2006, str. 12-14.

¹⁹¹ in: Hasegawa.

¹⁹² in: Takahashi, Kosuke: Ending the Russia-Japan Impasse: fresh thinking on the Kurils. Japan Focus. 27.4.2005.

¹⁹³ in: Hasegawa, str. 173

¹⁹⁴ in: Country Studies, ze zdrojů kongresové knihovny USA. <http://countrystudies.us/japan>.

¹⁹⁵ viz internetové stránky např. LDS www.jimin.jp/jimin/english/index.html; Šinkómeitó: <http://www.komei.or.jp/en/index.html>; Demokratická strana (od r. 1998): <http://www.dpj.or.jp/english/>.

¹⁹⁶ in: Keidanren (Japan Federation of Economic Organizations): Japan-China Relations in the 21st Century, I. část, kapitola 2, 2. China and the world.

- ¹⁹⁷ in: Fan Yongming: Frozen China-Japan relations hold hopes, článek z 29.12.2005. Zdroj: http://english.peopledaily.com.cn/200512/31/eng20051231_232077.html (staženo leden 2006)
- ¹⁹⁸ in: Kitano, M.: The Myth of Rising Japanese Nationalism. International Herald Tribune, Jan. 12, 2006, staženo z www.taiwansecurity.org 4/2006.
- ¹⁹⁹ in: Strand z 18.4.2005: www.strandx.com/archives/2005/04/index.html (staženo 10/2005).
- ²⁰⁰ Fürst, R.: Japonsko-čínské dusno. Mezinárodní politika 3/2006. str. 12-14.
- ²⁰¹ in: Kitano, M.: The Myth of Rising Japanese Nationalism. International Herald Tribune, Jan. 12, 2006, staženo z www.taiwansecurity.org 4/2006.
- ²⁰² in: Fan Yongming: Frozen China-Japan relations hold hopes, http://english.peopledaily.com.cn/200512/31/eng20051231_232077.html. Průzkum proběhl 21.12.2005.
- ²⁰³ in: Japan-China Relations in the 21st Century, Keidanren
- ²⁰⁴ in: Japan-China Relations in the 21st Century, Keidanren
- ²⁰⁵ in: Robert Marquand.
- ²⁰⁶ V Jihočínském moři jsou hlavními územními spory ostrovy Spratly, nárokové 6 státy. Vyskytují se zde časté případy pirátství, značné zásoby ropy a zemního plynu a také bohaté zdroje ryb. In: Katsushi Okazaki, kapitola 2.
- ²⁰⁷ in: Katsushi Okazaki, kapitola 2.
- ²⁰⁸ in: Katsushi Okazaki, kapitola 2.
- ²⁰⁹ in: Katsushi Okazaki, kapitola 2, Východočínské moře.
- ²¹⁰ celkem slouží v Japonsku na 40.000 amerických vojáků, z nichž 8.000 bude přesunuto na základě jednání mezi Japonskem a USA, která probíhala již od října 2005, na základnu na ostrově Guam. Na tomto přesunu se bude finančně podílet japonská vláda a to cca 1/2 - 3/4 nákladů. in: Taiwan Security Research: USA and Japan agree on deal to relocate marines. 14.4.2006.
- ²¹¹ in: Katsushi Okazaki, kapitola 2, from Roxane D.V. Sismanidis: Chinese Security as Asia Evolves: Constraints and Ambiguities. The Journal of Northeast Asian Studies. Summer 1996, 64.
- ²¹² in: Katsushi Okazaki, kapitola 2.
- ²¹³ in: Senkaku/Diaoyutai Islands - Escalation Potential, zdroj: www.globalsecurity.org/military/world/war/senkaku.htm
- ²¹⁴ in: Katsushi Okazaki, kapitola 2, Východočínské moře. V současnosti převládá názor, že čínská expanze bude směřovat na sever, či severozápad, na Sibiř a do Ruska.
- ²¹⁵ in: China Japan Relations as the Crossroads by Xinhua News Agency. 16.4.2005. Zdroj: www.china.org.cn/english/2005/Apr/126003.htm (staženo leden 2006)
- ²¹⁶ in: Robert Marquand: Nationalism drives China, Japan apart. Christian Science Monitor, 29-12-2005. Zdroj: www.csmonitor.com/2005/1229/p01s02a-woap.htm (staženo leden 2006)
- ²¹⁷ in: Katsushi Okazaki, kapitola 3, Strategie vůči Číně.
- ²¹⁸ in: Katsushi Okazaki, kapitola 3, Strategie vůči Číně, toto prohlásil William Perry, bývalý ministr obrany USA. from: Sekaishuho, December 31, 1996, 28-29.
- ²¹⁹ in: Katsushi Okazaki, kapitola 3, Strategie vůči Číně.
- ²²⁰ in: Katsushi Okazaki, kapitola 3, Strategie vůči Číně.

²²¹ v květnu 2000 zvítězil na Taiwanu Chen Shui Bian s Dem. stranou pokroku (DPP) a nahradil tak po 50 letech vládu Kuomintangu. Svou volbu potvrdil v r. 2004. V roce 2003 se zhoršily vztahy přes taiwanskou úžinu, když prezident Chen prohlásil, že Čína a Taiwan jsou odlišné země a navrhl uspořádání referenda a sepsání vlastní nové ústavy. Jeho cílem bylo také potvrzení názvu Taiwan jako oficiálního názvu republiky.

²²² in: Taiwan-Japan Ties Face Critical Era. Editorial, Taiwan News, Mar. 15, 2006, <http://taiwansecurity.org/TN/2006/TN-150306-1.htm>

²²³ K rozvoji obchodu mezi oběma zeměmi došlo hlavně v posledních 5 letech, kdy Korea uvolňovala některé regulace namířené hlavně proti japonským společnostem, což mělo kořeny ještě v nepřátelství po japonské okupaci. V automobilovém průmyslu byla nejúspěšnější na korejském trhu Toyota, která na konci roku 2004 dokonce překročila prodeje svého největšího soupeře na korejském trhu, BMW. In: Jon Herkovitz: Island dispute could slow Japanese automakers' drive into South Korea. Reuters, 18.3.2005.

Nárůst obchodů souvisel mj. i s přátelskou atmosférou mezi oběma zeměmi, která následovala po společně uspořádaném Světovém poháru ve fotbale. In: Na Jeong-ju: Tokto dispute pulls down sales of Japanese cars. Korea Times, 31.3.2005.

²²⁴ jaderné zbraně nejsou jediným problémem, který se Japonsko s KLDK snaží vyřešit. Velmi závažným tématem jsou také únosy Japonců do KLDK a navracení jejich rodin. in: Ministerstvo zahraničních věcí Japonska: Diplomatic Blue Book. 2004. Chapter 2: Regional Policy, (b) Japan-North Korea Relations.

²²⁵ in: Ministerstvo zahraničních věcí Japonska: Diplomatic Blue Book. 2004. Chapter 2: Regional Diplomacy: (f) Japan-ROK Relations, str. 43.

²²⁶ viz stránky UPU www.upu.int. Přesné znění ústavy organizace se autorce nepodařilo najít.

²²⁷ in: Ministerstvo zahraničních věcí Japonska: Diplomatic Blue Book. 2004. Chapter 2: Regional Diplomacy, kap. (h) The Situation in the ROK, str. 45.

²²⁸ Rusko-japonská válka 1904-05, japonská intervence na Sibiř v letech 1918-22, příhraniční válka u jezera Khasan, nomonhanská válka v roce 1939 a válka v závěru 2. světové války v r. 1945.

²²⁹ in: Hasegawa, Road to the San Francisco Peace Treaty, 1945-51, str. 74-105;

²³⁰ in: Keiichi Nishimoto: Recent Development in the Russia-Japan Relationship. www.iips.org/lecture%20Panov.pdf. Staženo v únoru 2006.

²³¹ in: Ministerstvo zahraničních věcí Japonska: Diplomatic Blue Book. 2004. Chapter 2: Regional Diplomacy: The Russian Federation, Central Asia and the Caucasus, kapitola a) Japan-Russia Relations.

²³² od roku 2003 probíhají jednání a výzkum oblasti, odkud by měla ropa proudit (východní Sibiř), připravuje se také realizační studie celého projektu a dohoda o způsobu financování projektu. Napětí mezi oběma zeměmi se opět vystupňovalo, když Koizumi v září 2004 obeplul sporné území. Rusko-japonské rozpory téměř donutily Rusko hledat pro plánovaný ropovod náhradní cestu a vystavět odbočku ropovodu do Číny, vše se však nakonec urovnalo. in: Ch. Bajpae: The Price of Asian Conflict.

²³³ in: J.H.Miller: Russia-Japan Relations: Prisoners of History? Říjen 2004.

²³⁴ in: J.H.Miller: Russia-Japan Relations: Prisoners of History? Říjen 2004.

²³⁵ In: James Brooke: Japan and Russia, With an Eye on China, Bury the Sword. (staženo v únoru 2006)

- ²³⁶ úmyslně v této kapitole nezmiňuji vztahy s KLDL, jelikož její námořní režim i rozsah EEZ je specifický. Navíc se ve vztazích v regionu na bázi spolupráce neangažuje. Z pohledu Japonska je spolupráce s KLDL ve většině z dále zmiňovaných otázek možná jen na ad hoc bázi, či v případě, že by Japonsko získalo pod svou kontrolu ostrovy Takešima, tehdy by muselo řešit námořní hranice s KLDL. in: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy. str. 29.
- ²³⁷ in: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy. str. 102.
- ²³⁸ in: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy. str. 120.
- ²³⁹ in: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy. str. 122.
- ²⁴⁰ viz in: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy. str. 121. Navíc obě dvojice zemí spolupracují v oblasti na společných projektech: průzkum a těžba nerostných surovin při pobřeží Japonska (spolup. s Korejskou republikou), těžba ropy při pobřeží Sachalinu (spolup. Japonska se SSSR/Ruskem). in: tamtéž.
- ²⁴¹ in: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy. str. 119.
- ²⁴² in: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy. str. 120.
- ²⁴³ in: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy, str. 120.
- ²⁴⁴ viz mapa v in: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy. str. 121.
- ²⁴⁵ viz Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy, str. 148.
- ²⁴⁶ viz Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy, str. 78.
- ²⁴⁷ viz Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy, str. 98.
- ²⁴⁸ viz Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy, str. 31.
- ²⁴⁹ in: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy, str. 97. Japonsko poskytlo do společného projektu vybavení a finanční investici, což mu Sovětský svaz splácí ropou a po splacení dluhu bude Japonsko několik let moci sachalinskou ropu nakupovat za zvýhodněnou cenu. in: tamtéž.
- ²⁵⁰ viz Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy. Mapa rozsahu EEZ nárokové Japonskem v okolí Severních území (str. 33), oproti vodám, v nichž na základě japonsko-sovětských smluv mohlo Japonsko lovit (str. 121 atlasu).
- ²⁵¹ in: Takahashi, K.: Ending the Russia-Japan Impasse: fresh thinking on the Kurils. Japan Focus. 27.4.2005.
- ²⁵² in: Takahashi, K.: Ending the Russia-Japan Impasse: fresh thinking on the Kurils. Japan Focus. 27.4.2005.
- ²⁵³ tří-ostrovní řešení znamená navrácení Japonsku 37% Severních území. in: Takahashi, K.: Ending the Russia-Japan Impasse: fresh thinking on the Kurils. Japan Focus. 27.4.2005.
- ²⁵⁴ kupř.: Fürst, R.: Japonsko-čínské dusno. Mezinárodní politika 3/2006. str. 13.
- ²⁵⁵ příklady takových výroků k japonsko-čínským vztahům viz Xinhua News Agency: China-Japan Relations at the Crossroads. 16.4.2005. www.china.org.cn/english/2005/Apr/126003.htm
- ²⁵⁶ USA a Japonsko jsou nejvýznamnějšími obchodními partnery: USA 21,0%, Japonsko 20,2% (údaje z roku 2001), ASEAN je po USA 2. nejvýznamnějším partnerem Japonska: USA 23,4%, ASEAN 14,2% (údaje z roku 2002), Japonsko je pro ASEAN největším zdrojem investic: v letech 1995-2001 plynulo z Japonska do regionu 21,6% investic (16,8% přišlo z EU, 14,5% z USA), Japonsko je také nejvýznamnějším poskytovatelem bilaterální rozvojové pomoci: 60% v roce 2001, zatímco 8% z USA (do zemí ASEAN plynulo celkem 28,3% rozvojové pomoci, kterou celkově Japonsko poskytlo v roce 2001). in: Ministerstvo zahraničních věcí Japonska: Diplomatic Blue Book. 2004. Regional Diplomacy, Chapter 2, str. 55;

- ²⁵⁷ in: Ministerstvo zahraničních věcí Japonska: Diplomatic Blue Book 2004.
- ²⁵⁸ in: Ministerstvo zahraničních věcí Japonska: Diplomatic Blue Book 2004. Regional Diplomacy, kapitola 2: Regional Diplomacy, kap. (1)(b) Japan-China Relations.
- ²⁵⁹ in: Ministerstvo zahraničních věcí Japonska: Diplomatic Blue Book 2004. Regional Diplomacy, kapitola 2: Regional Diplomacy, kap. (1)(b) Japan-China Relations, str. 47.
- ²⁶⁰ Japonsko, Nový Zéland a Austrálie poskytují oceánským státům 60% veškeré pomoci, kterou dostávají. in: Ministerstvo zahraničních věcí Japonska: Diplomatic Blue Book 2004. Regional Diplomacy, str. 73.
- ²⁶¹ in: Ministerstvo zahraničních věcí Japonska: Diplomatic Blue Book 2004. Regional Diplomacy, str. 70-72.
- ²⁶² in: Ministerstvo zahraničních věcí Japonska: Diplomatic Blue Book 2004. Regional Diplomacy, str. 75.
- ²⁶³ in: Ministerstvo zahraničních věcí Japonska: Diplomatic Blue Book 2004. Regional Diplomacy, str. 79.
- ²⁶⁴ in: Katsushi Okazaki, kapitola 3, Nové možnosti aliance mezi Japonskem a USA. Přes důležitost ostrovů obyvatelé Okinawy protestují proti přítomnosti US námořních sil. V 90. letech rozpoutal vlnu nevole případ znásilněného děvčete, načež bylo sjednáno přesunutí části základny na hlavní ostrov Japonska Honšú a nově také přesunutí 8.000 amerických vojáků na ostrov Guam (za finanční asistence Japonska, viz výše). in: Taiwan Security Research: USA and Japan agree on deal to relocate marines. 15.4.2006.
- ²⁶⁵ in: Katsushi Okazaki, kapitola 3, Strategie vůči Číně.
- ²⁶⁶ in: Ch. Bajpae: The Price of Asian Conflict.
- ²⁶⁷ in: Ch. Bajpae: The Price of Asian Conflict.
- ²⁶⁸ in: Ministerstvo zahraničních věcí Japonska: Diplomatic Blue Book. 2004. Chapter 2: Regional Diplomacy: Overview.
- ²⁶⁹ in: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy, str. 29.

Tab. 1 Seznam sporných ostrovů a souostroví v anglickém přepisu, resp. pinyinu

	Japonský název	Čínský/korejský/ruský název	Alternativní název	Rozloha	Poloha
souostroví	Senkaku Retto/ Sento Shosho	Diaoyu Tai	Tiao Yu T'ai (užíváno v ROC)	7 km2	Východočínské moře
ostrov	Kuba-shima/ Kobi-sho	Huangwei Yu			
	Taisho-jima/ Akao-sho	Chiwei Yu			
	Uotshuri-shima	Daoyu Dao		8 ha	
	Kita Kojima	Beixiao Dao			
	Minami Kojima/ Minami-ko-shima	Nanxiao Dao			
skály	Okino Kitaiwa	Dabeixiao Dao			
	Okino Minamiwa	Danaxiao Dao			
	Tobise	Feilai Dao			
souostroví	Takeshima	Dokdo	Tokto, Liancourt Rocks, Hornet Rocks	0,186 km2 (= 56akrů)	Japonské moře
ostrov		Dongdo	Východní ostrůvek		
		Suhdo	Západní ostrůvek		
souostroví	Severní území	Kurilské ostrovy		4996 km2	Ochotské moře
ostrov	Etorofu	Iturup		3139 km2	
	Kunashiri	Kunashir		1500 km2	
	Shikotan	Shikotan		255 km2	
	Habomai	Malaja Kurilskaja Gryada		120 km2	
	- Taraku	Zelennyi		20 km2	
	- Shibotsu	Polonskii		45 km2	
	- Yuri	Iurii		10 km2	
	- Akiyuri	Anuchin		5 km2	
	- Suishō	Tanfil'ev		20 km2	
	+ menší ostrůvky, kupř. Kaigara	Signal'nyi			

Tab. 2 Počet obyvatel v zemích Asie (z největších 50 zemí světa, v milionech obyvatel):

1	Čína	1.261,8	14	Vietnam	78,8
2	Indie	1.014,0	19	Thajsko	61,2
4	Indonésie	224,8	25	Jižní Korea	47,5
6	Rusko	146,0	46	Taiwan	22,0
8	Bangladéš	129,0	48	Malajsie	21,8
9	Japonsko	126,5	49	Severní Korea	21,7
13	Filipíny	81,0			

Zdroj: Time Almanac, 2001; data z r. 2000

Tab. 3 Japonsko a sousední státy

Příjemci Japonských investic (v %)

země ASEAN	57,1
ČLR	21,5
Hongkong	10,1
Jižní Korea	6,6
Taiwan	4,6
celkem	99,9

Obchodní partneři zemí ASEAN (v %)

USA	21,0
Taiwan	5,9
Jižní Korea	5,6
jiné státy	17,5
Japonsko	20,2
Hongkong	5,3
EU	17,5
ČLR	6,9
celkem	99,9

Hlavní cíle japonských turistů (v %)

USA	28,5
země ASEAN	14,9
Jižní Korea	13,4
Evropa	13,3
ČLR	8,2
Oceánie	7,1
jiné země	5,3
Taiwan	4,7
Hongkong	4,5
celkem	99,9

Investoři do zemí ASEAN (v %)

jiné země	34,9
Japonsko	21,6
EU	16,8
USA	14,5
Taiwan	6,3
Jižní Korea	3,4
ČLR	0,9
Indie	0,3
celkem	98,7

Příjemci japonské oficiální rozvojové pomoci (ODA, v %)

ASEAN	28,3
jiné země	22,0
jiné asijské země	19,1
Afrika	11,4
Latinská Amerika	9,9
ČLR	9,2
celkem	99,9

Hlavní obchodní partneři Japonska (v %)

USA	23,4
jiné země	20,2
EU	13,9
ČLR	13,5
Jižní Korea	5,8
Taiwan	5,3
Hongkong	3,6
celkem	85,7

* údaje z roku 2001, zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí Japonska: Diplomatic Blue Book 2004, Chapter 2, str. 58

Tab. 4 Počet obyvatel Japonska (1875 - 2002)

(v tisících osob)

Rok	Celkem	Přírůstek	Přírůstek v % (na 1,000 osob)	Hustota zalidnění (v km ²) 3)
1875	35.316	239	6,8	92,5
1880	36.649	316	8,6	96,0
1890	39.902	349	8,7	104,5
1900	43.847	512	11,7	114,8
1910	49.184	668	13,6	128,8
1920	55.473	628	11,3	145,3
1930	64.450	989	15,6	168,6
1940	71.933	553	7,8	188,0
1950	*84.115	1.419	17,4	225,9
1960	*94.302	777	8,4	252,7
1970	*104.665	1.184	11,5	280,3
1980	117.060	906	7,8	314,1
1990	123.611	406	3,3	331,6
1995	125.570	305	2,4	336,8
1996	125.864	294	2,3	337,6
1997	126.166	302	2,4	338,4
1998	126.486	320	2,5	339,3
1999	126.686	200	1,5	339,8
2000	126.926	264	2,0	340,4
2001	127.291	365	2,9	341,4
2002	127.435	145	1,1	**341,8

1) V letech 1945 - 1969 bez údajů za prefekturu Okinawa.

2) V letech 1872 - 1920 počet obyvatel pouze na území Japonska včetně vojáků mimo území Japonska, od roku 1945 obyvatelstvo na územích pod japonskou jurisdikcí.

3) Od roku 1945 bez území Severních území a Takešimy.

* včetně obyvatel prefektury Okinawa.

** území použité pro výpočet je území Japonska z roku 2001.

Zdroj: Statistical Survey Department, Statistics Bureau, Ministry of Internal Affairs and Communications.

Tab. 5 Export Japonska do vybraných zemí (1946 - 2003)

(V miliardách japonských jenů ¥, d do roku 1985 v milionech ¥)

Rok	Celkový objem exportu	Severní Amerika			Jižní Amerika		Oceánie		Evropa				Afrika		
		USA	Kanada	Mexiko	Brazílie	Austrálie	8)	9)	Velká Británie	Nizozemí	Rusko	10)			
1946	2,260	1,472	-	-	-	14	13	28	-	28	-	-	-		
1950	298,021	75,688	64,547	5,289	1,246	10,789	8,412	35,942	3,692	9,352	2,682	-	26,555		
1955	723,816	191,536	161,722	16,254	2,656	53,333	12,032	27,181	19,842	75,173	9,058	21,876	185	74,009	
1960	1,459,633	477,977	389,837	42,924	6,602	64,657	16,465	71,763	51,884	174,117	23,868	43,396	14,105	126,637	
1965	3,042,627	1,055,983	892,524	77,197	14,634	89,337	9,560	145,586	112,779	410,501	77,406	73,840	42,793	60,609	294,320
1970	6,954,367	2,554,033	2,138,335	202,776	33,822	214,598	60,023	288,705	212,054	1,088,103	198,054	172,753	99,886	122,736	512,397
1975	16,545,314	4,364,685	3,312,128	341,670	103,039	702,253	274,652	681,647	516,473	2,586,972	492,318	436,662	215,413	482,284	1,648,354
1980	29,382,472	8,609,761	7,118,068	549,837	275,393	1,066,817	252,654	1,006,420	761,727	5,075,013	1,300,631	857,892	465,527	628,748	1,803,993
1985	41,955,659	18,152,351	15,582,715	1,078,423	234,761	529,759	146,116	1,669,609	1,281,736	6,167,350	1,646,278	1,131,670	490,555	661,267	1,116,746
1990	41,457	15,065	13,057	976	327	448	176	1,296	998	9,683	2,566	1,563	890	371	822
1991	42,360	14,481	12,324	977	379	541	165	1,125	874	9,720	2,777	1,487	971	285	813
1992	43,012	14,369	12,121	898	482	654	144	1,123	892	9,404	2,575	1,558	1,027	136	858
1993	40,202	13,691	11,735	705	441	633	180	1,089	858	7,545	2,021	1,342	830	167	832
1994	40,498	13,950	12,036	605	430	614	192	1,115	890	6,932	1,824	1,305	858	120	716
1995	41,531	13,107	11,333	546	335	616	242	979	759	7,214	1,908	1,323	932	108	704
1996	44,731	14,081	12,177	557	398	604	241	1,087	806	7,565	1,981	1,358	1,007	111	638
1997	50,938	16,555	14,169	738	469	910	354	1,247	962	8,905	2,178	1,659	1,186	123	667
1998	50,645	18,070	15,470	828	550	960	342	1,273	1,049	10,374	2,489	1,905	1,417	128	766
1999	47,548	17,061	14,605	789	500	550	233	1,206	962	9,274	2,122	1,616	1,367	55	626
2000	51,654	17,809	15,356	806	562	619	272	1,110	924	9,254	2,155	1,598	1,357	61	544
2001	48,979	16,990	14,711	797	497	688	300	1,131	933	8,599	1,897	1,475	1,393	87	538
2002	52,109	17,295	14,873	918	472	532	227	1,278	1,039	8,508	1,766	1,498	1,323	118	614
2003	54,548	15,718	13,412	855	421	478	217	1,416	1,147	9,452	1,898	1,529	1,361	204	645

1) Pro rok 1946 hodnota platí pro "Britskou Indii".

2) Pro rok 1946 platí pro Sumatru, Jávu, nizozemské Borneo, Celebes a nizozemskou Východní Indii.

3) Pro rok 1946 včetně Severní Korey.

4) Pro rok 1946 platí pro britské Severní Borneo.

5) Pro rok 1950 platí za francouzskou Indochínou.

6) Pro rok 1946 data z britské Malajsie, mezi lety 1949 - 1963 jako Malajská Federace.

7) Do roku 1988 jako Burma.

8) Do roku 1985 bez SSSR.

9) Pro rok 1946 platí data za celé území Německa, údaje z let 1949 - 1990 za NSR.

10) Do roku 1992 jako SSSR.

Zdroj: Japan Tariff Association.

Tab. 6. Dovoz ropy a zemního plynu do Japonska dle zemí (1970 - 2001)

(v tisících kilolitrech)

Rok	Celkem	Ostatní										Indonésie	ČLR	Venezuela	USA	Súdán	Nigérie	Austrálie	Rusko	jiné země
		Sřídvní Východ celkem	Spojené Arabské Emiráty	Irán	Omán	Katar	Kuvajit	Saudská Arábie												
1970	204.872	173.336	11.693	87.421	5.962	206	18.210	28.740	28.431	27.102	-	618	45	-	-	89	577	3.105		
1980	249.199	177.948	36.576	5.664	8.737	8.637	8.840	82.212	50.214	37.393	9.523	2.544	-	-	645	-	109	21.037		
1990	238.480	170.568	50.985	25.528	15.242	14.296	4.522	46.602	47.618	29.940	15.507	532	-	-	21	1.562	56	20.294		
1995	265.526	208.582	70.886	23.087	16.223	16.800	13.314	51.075	37.874	20.932	13.394	66	-	-	1.208	2.263	11	19.070		
1996	263.792	213.705	72.021	27.710	14.301	16.585	14.448	53.703	33.512	17.480	12.953	-	334	-	746	1.994	5	16.575		
1997	267.489	221.227	70.817	24.985	13.322	20.974	15.934	58.988	31.678	14.582	12.685	-	939	-	1.159	2.313	-	14.584		
1998	254.279	219.081	71.091	28.694	13.615	23.090	14.439	52.148	25.309	14.406	7.115	-	301	-	1.241	2.246	-	9.889		
1999	248.530	210.173	60.475	28.560	14.828	23.655	14.694	48.359	27.318	14.171	6.063	-	2.335	1.246	1.208	2.295	-	11.039		
2000	254.604	221.852	65.112	29.229	11.470	24.546	18.839	54.898	23.200	12.255	5.488	-	273	898	604	3.682	-	9.552		
2001	239.775	210.838	57.200	29.874	14.402	25.594	17.219	53.365	20.753	10.391	4.046	-	-	1.578	1.699	2.709	330	8.184		

Zdroj: Oddělení výzkumu a statistik, Kancelář Hospodářské a průmyslové politiky při Ministerstvu hospodářství, obchodu a průmyslu Japonska

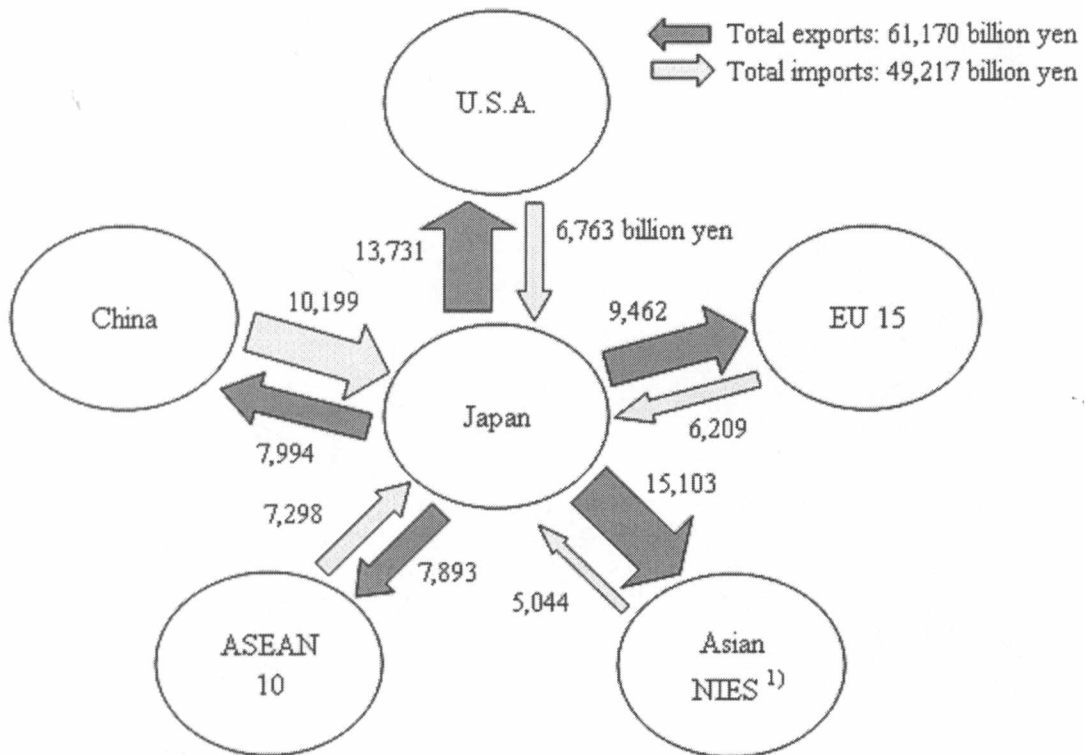
(Billion yen)

	Total	Asia	China	Korea, Rep. of	Taiwan	U.S.A.	EU	Middle East	Oceania
Exports from Japan									
2000	51,654	21,254	3,274	3,309	3,874	15,356	8,432	1,047	1,110
2001	48,979	19,732	3,764	3,072	2,942	14,711	7,810	1,277	1,131
2002	52,109	22,439	4,980	3,572	3,281	14,873	7,663	1,423	1,278
2003	54,548	25,318	6,635	4,022	3,610	13,412	8,351	1,489	1,416
2004	61,170	29,637	7,994	4,785	4,542	13,731	9,462	1,565	1,603
Imports to Japan									
2000	40,938	17,063	5,941	2,205	1,930	7,779	5,043	5,310	1,929
2001	42,416	17,987	7,027	2,088	1,723	7,671	5,412	5,384	2,090
2002	42,228	18,358	7,728	1,937	1,699	7,237	5,482	5,095	2,074
2003	44,362	19,727	8,731	2,071	1,656	6,825	5,670	5,928	2,068
2004	49,217	22,224	10,199	2,383	1,805	6,763	6,209	6,782	2,457

Tab. 7 Hodnoty vývozu/dovozu Japonska do/z vybraných zemí.

Zdroj: Ministerstvo financí Japonska (převzato z: Statistický úřad/Ministerstvo vnitra a komunikace Japonska: Trade, International Balance of Payments, and International Cooperation, Chapter 11. Statistical Handbook of Japan.

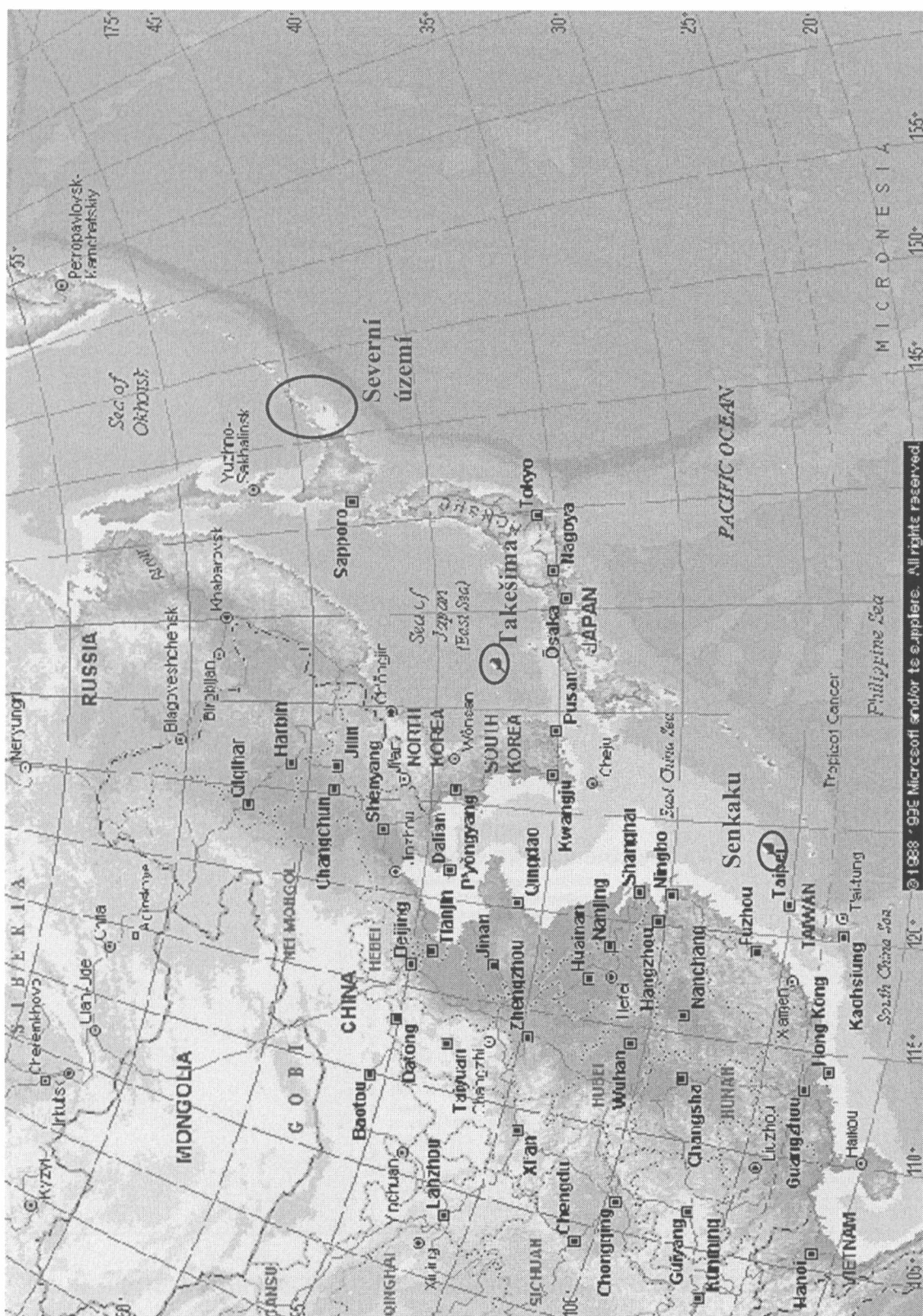
<http://www.stat.go.jp/english/data/handbook/c11cont.htm>

Tab. 8 Zahraniční obchod Japonska dle země/regionu (2004)

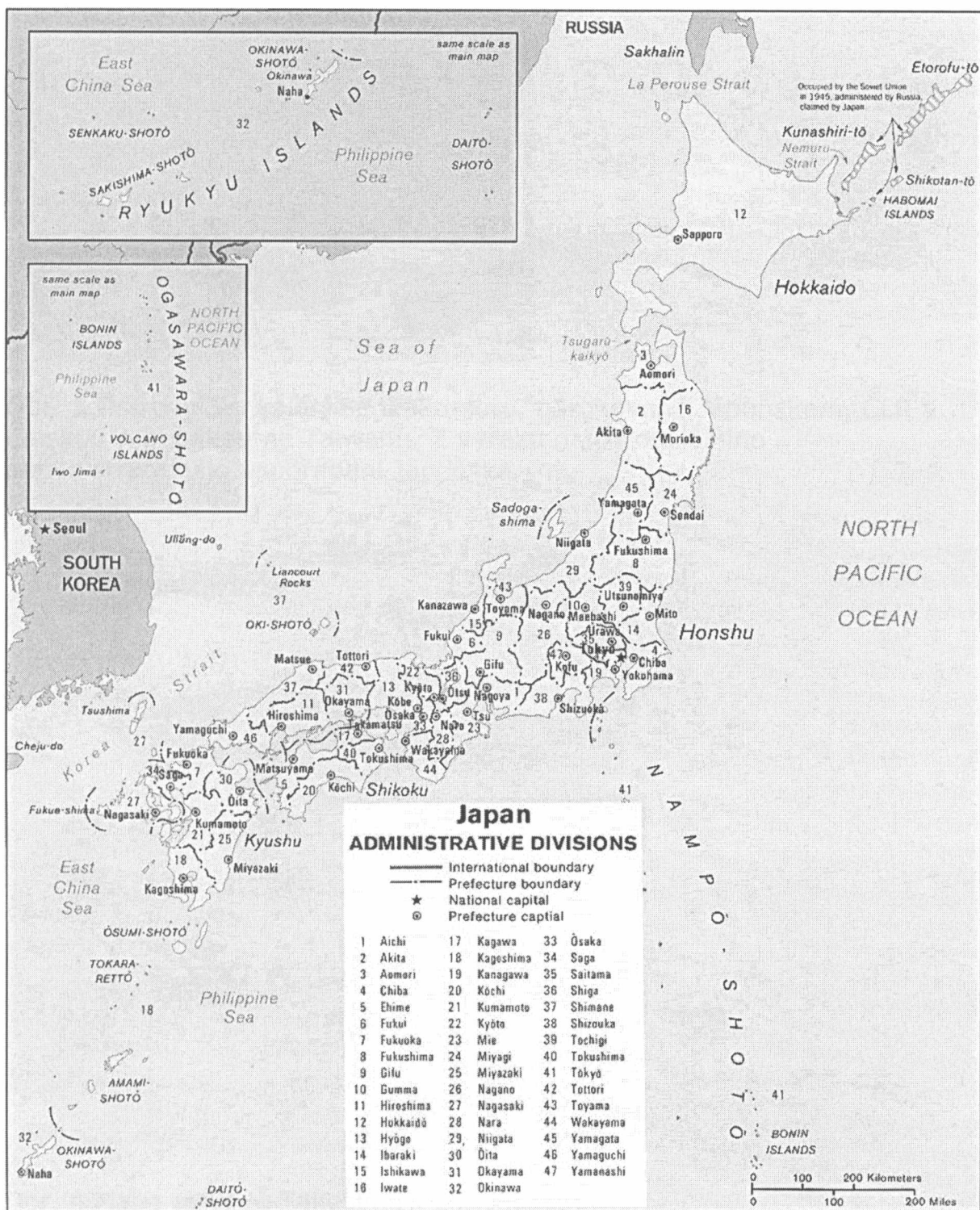
⁽¹⁾ NIES = Nově industrializované země: Jižní Korea, Taiwan, Hongkong, Singapur).

Zdroj: Ministerstvo financí Japonska (převzato z: Statistický úřad/Ministerstvo vnitra a komunikace Japonska: Trade, International Balance of Payments, and International Cooperation, Chapter 11. Statistical Handbook of Japan.

<http://www.stat.go.jp/english/data/handbook/c11cont.htm>

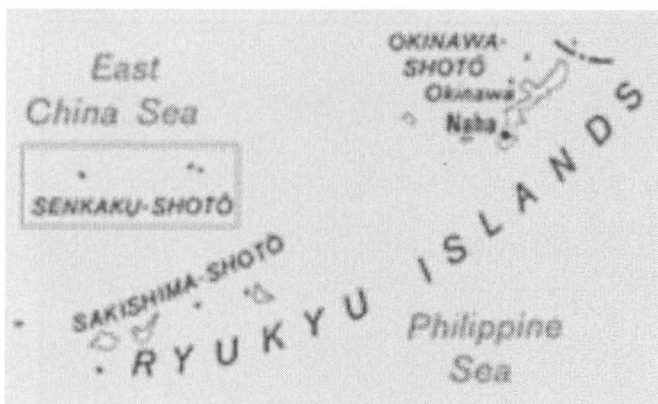

Obr. 1 Mapa oblasti Severovýchodní Asie s vyznačenými spornými oblastmi: ostrovy Senkaku v Jihočínském moři, Tokto v Japonském moři a Severní území mezi Ochotským mořem a Pacifikem. Zdroj: Microsoft Encarta. 1998.

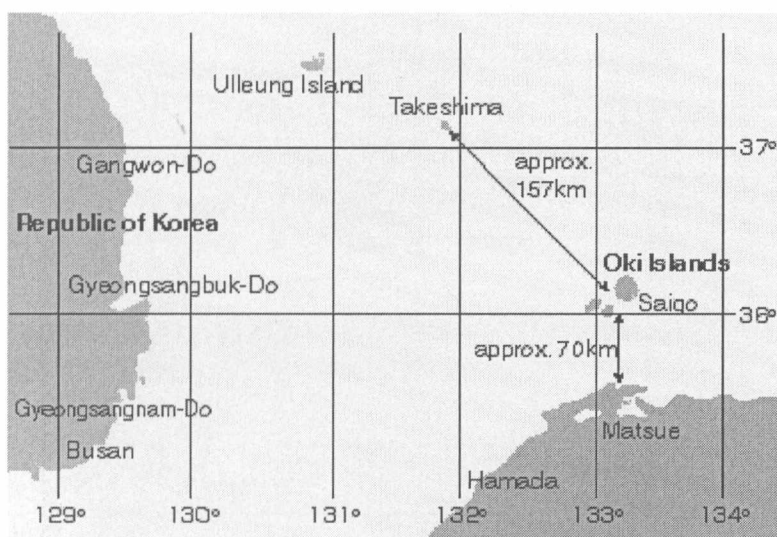

Obr. 2 Mapa administrativního rozdělení Japonska včetně sporných území: Senkaku v levém horním rohu jako součást souostroví Rjúkjú, Takešima pod označením Liancourt Rocks v Japonském moři mezi japonským Oki-šoto a korejským Ullüng-do a Severní území, s označením: „Okupováno Sovětským svazem od roku 1945, administrativně spravováno Ruskem, nárokováno Japonskem.“

Zdroj: http://www.asianinfo.org/asianinfo/countries_map/map-picture/japan_pol96.jpg

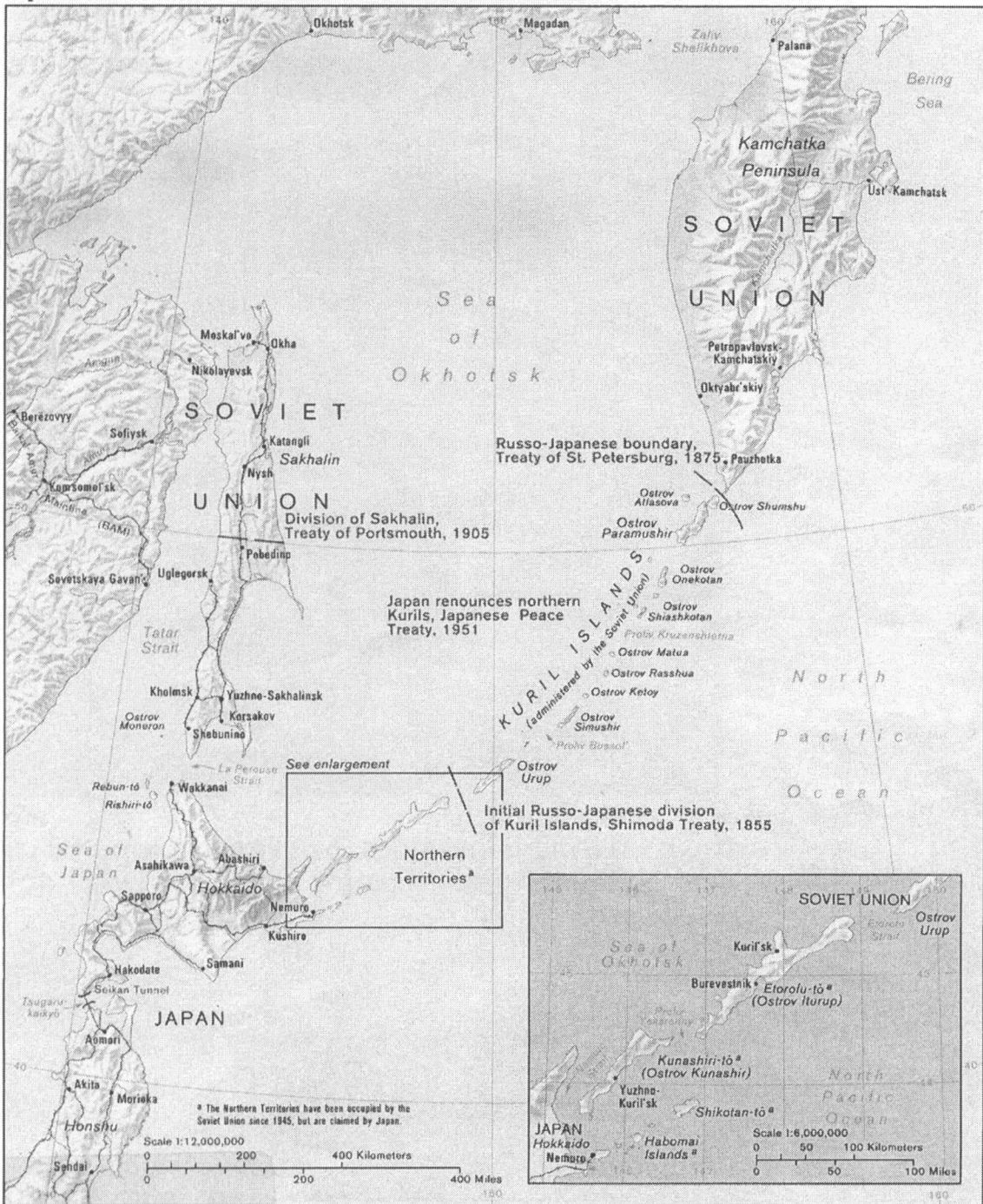

Obr. 3 Ostrovy Senkaku, Senkaku-šoto, nárokované Japonskem, ČLR a Čínskou republikou na Taiwanu. Z výřezu mapy oficiálního administrativního uspořádání Japonska.

Obr. 4 Mapa ostrovů Takešima v Japonském moři.
Zdroj: www.pref.shimane.jp/section/takeshima/eng/take2.html

Japan-USSR: Northern Territories

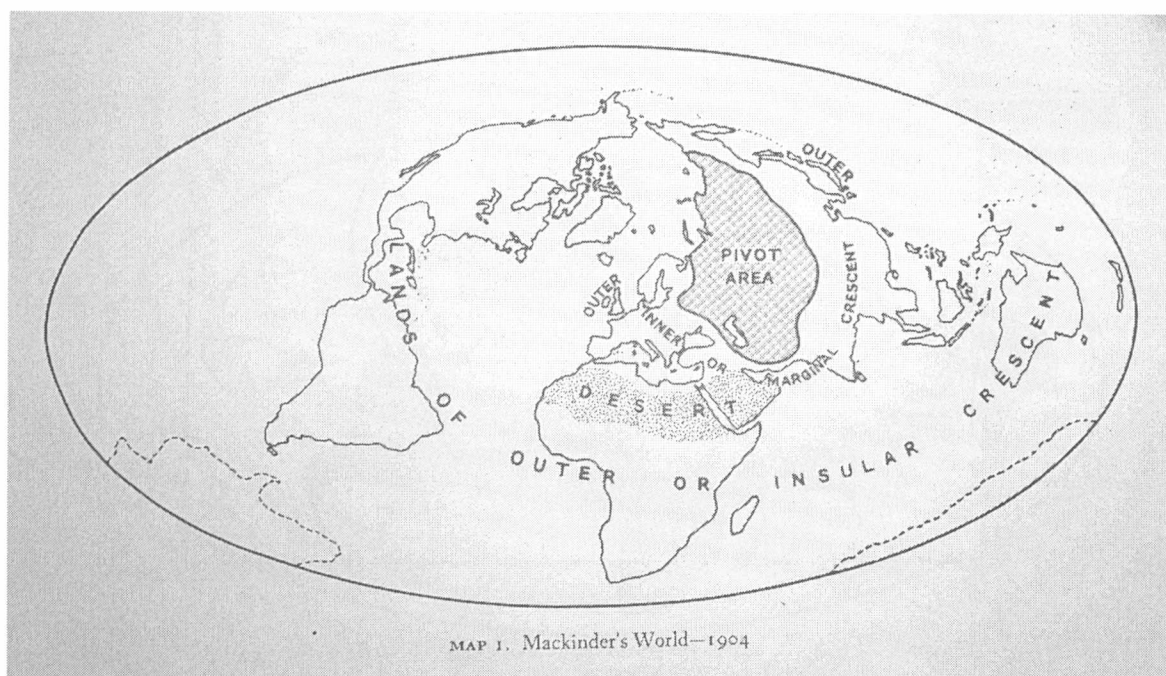
800920 (A06011) 9-88

Obr. 5 Mapa Severních území a Kurilských ostrovů.
zdroj: www.lib.texas.edu

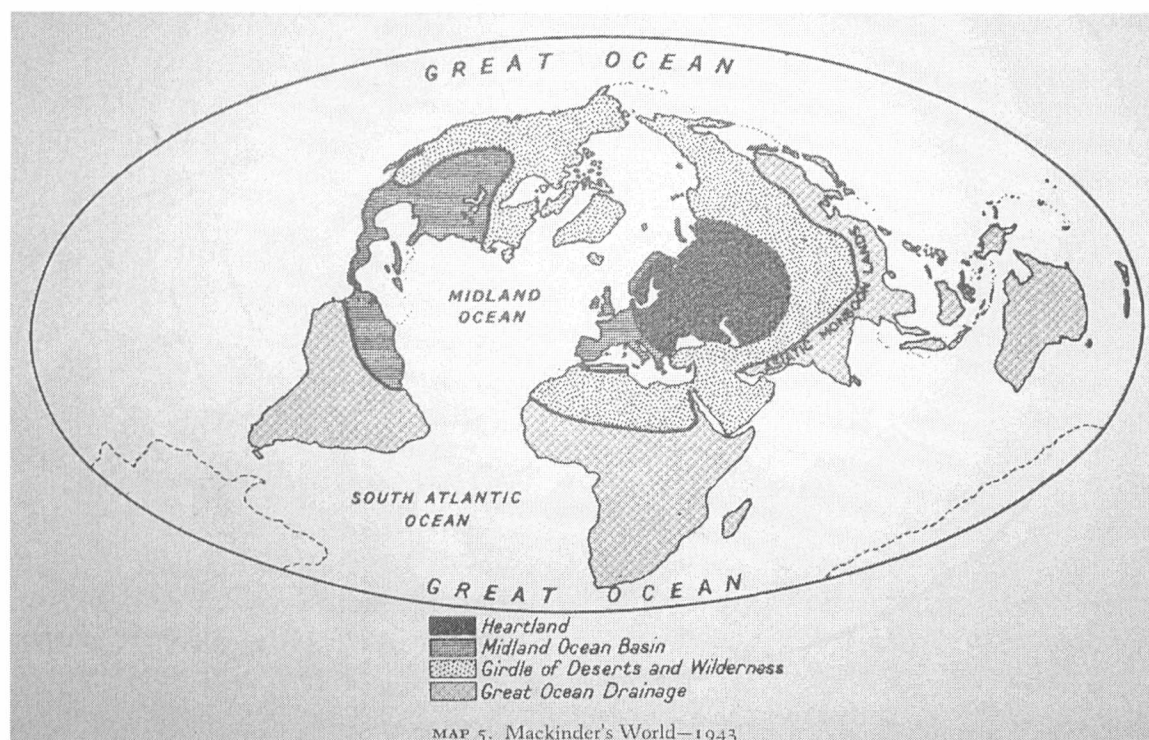

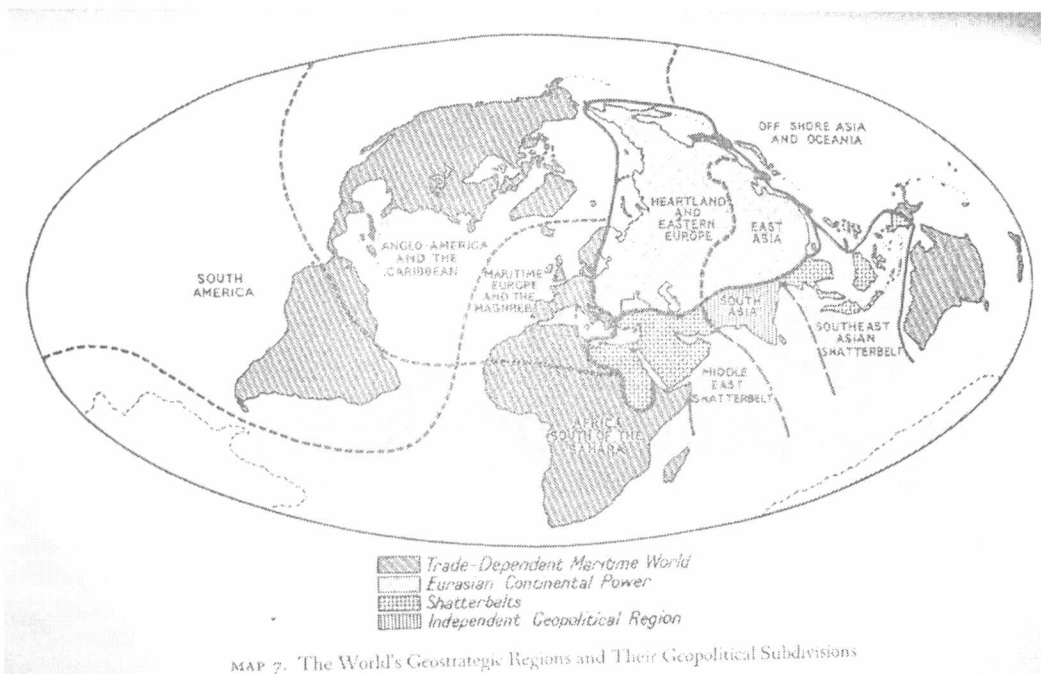
Obr. 6 Kurilské ostrovy vč. zobrazení průlivů mezi ostrovy.
zdroj: www.japanfocus.org/article.asp?id=248

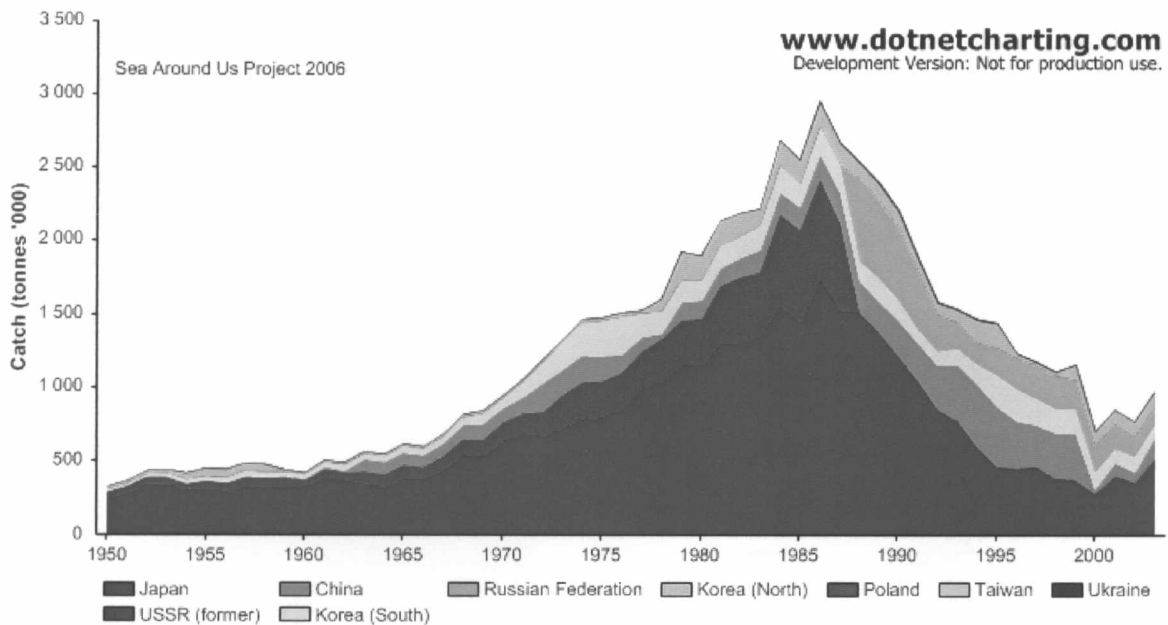
Obr. 7 Politicko-geografické rozdělení světa podle Mackindera v roce 1904.
 Zdroj: S. Cohen: Geography and Politics in a World Divided, 2nd edition.
 Oxford University Press: New York, London, Toronto 1973; str. 41.

Obr. 8 Politicko-geografické rozdělení světa podle Mackindera v roce 1943.
 zdroj: S. Cohen: Geography and Politics in a World Divided, 2nd edition.
 Oxford University Press: New York, London, Toronto 1973.

Obr. 9 Politicko geografické rozdělení světa podle Cohena.
 zdroj: S. Cohen: Geography and Politics in a World Divided, 2nd edition.
 Oxford University Press: New York, London, Toronto 1973.

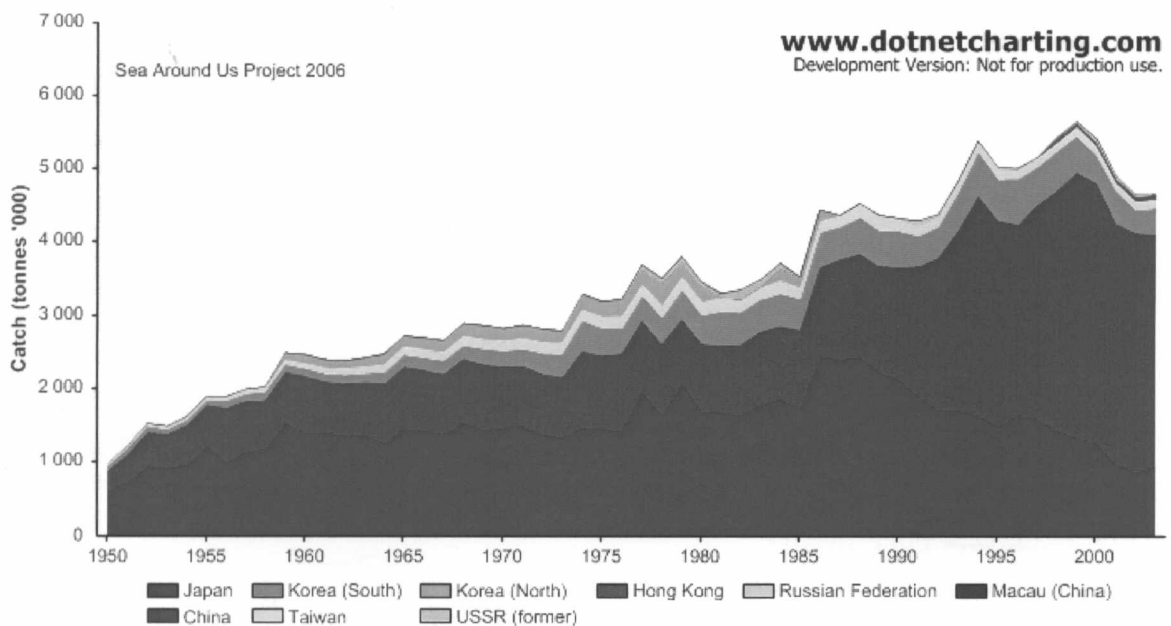
.net Charting

For more information visit <http://www.dotnetcharting.com>

Obr. 10 Porovnání úlovku jednotlivých zemí v Japonském moři

Zdroj:

<http://saup.fisheries.ubc.ca/TrophicLevel/LMETaxon.aspx?lme=50&fao=0&Name=Sea%20of%20Japan&typeOut=4>

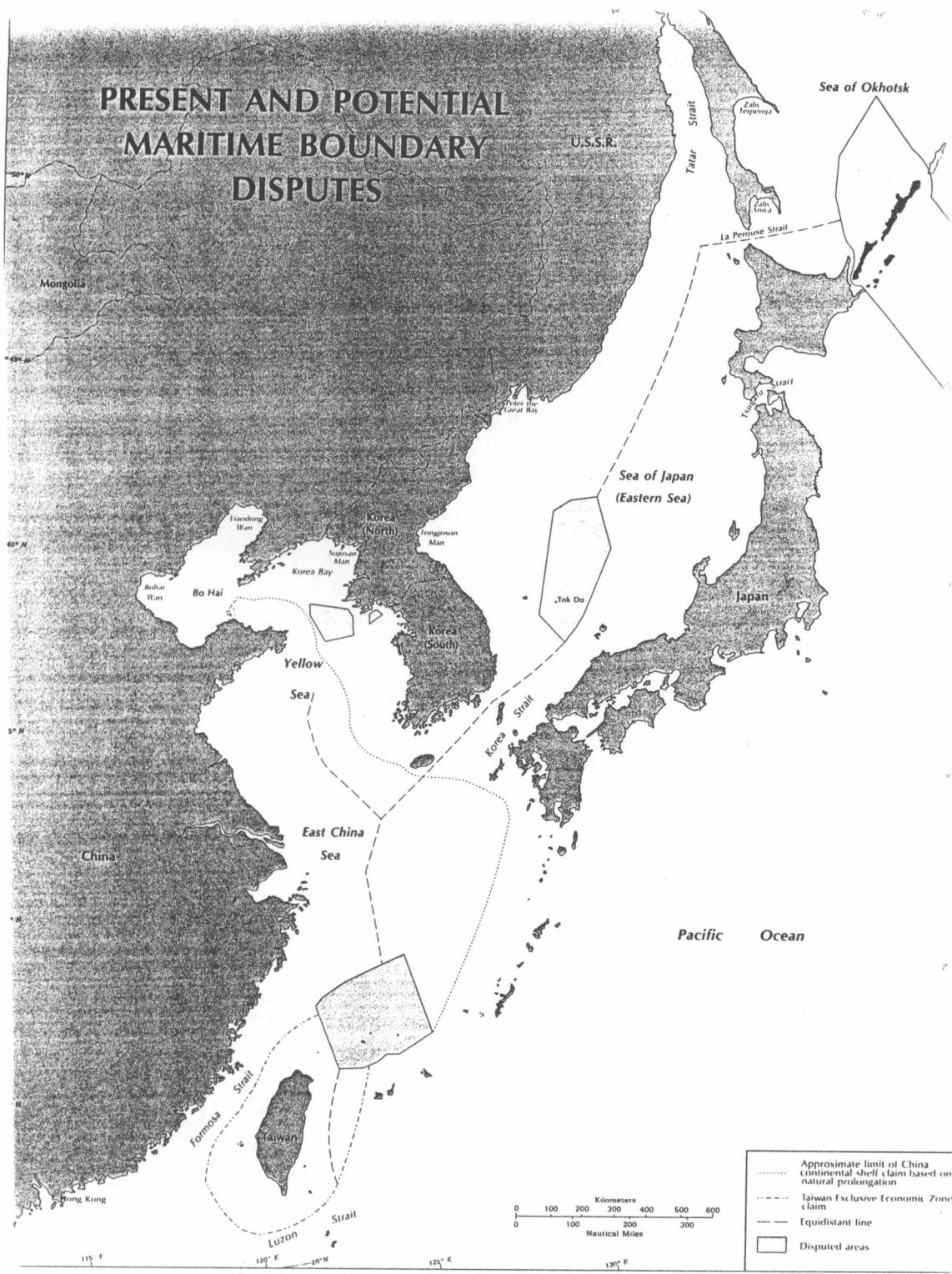
.net Charting

For more information visit <http://www.dotnetcharting.com>

Obr. 11 Porovnání úlovku jednotlivých zemí ve Východočínském moři

Zdroj:

<http://saup.fisheries.ubc.ca/TrophicLevel/LMETaxon.aspx?lme=47&fao=0&Name=East%20China%20Sea&typeOu>

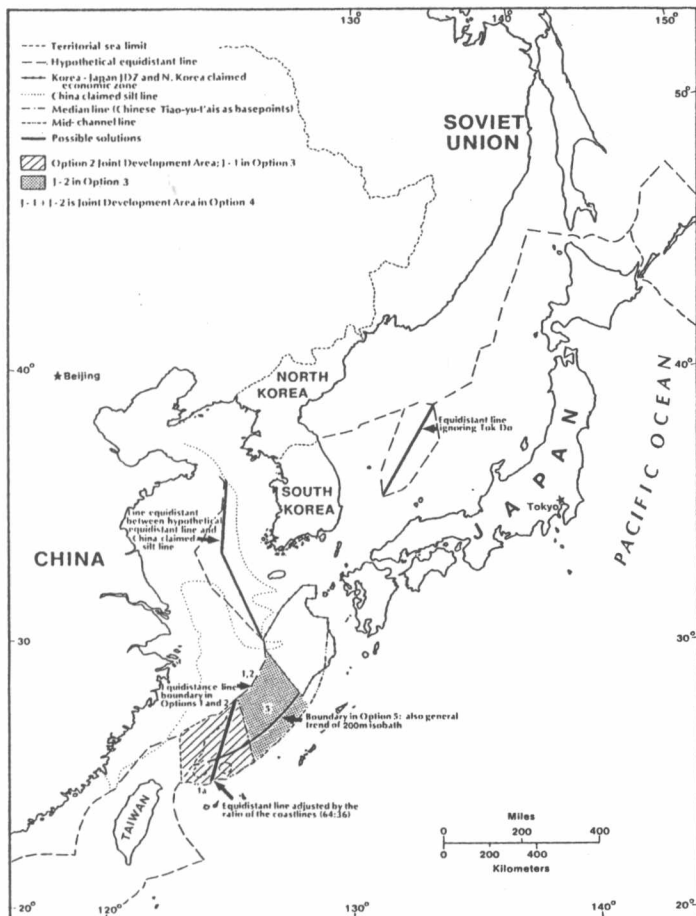

Obr. 12 Námořní a hraniční spory ve Východní Asii počátkem 90. let 20. století.

Zdroj: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy in East Asian Seas.

Figure 6. Scenarios and solutions.

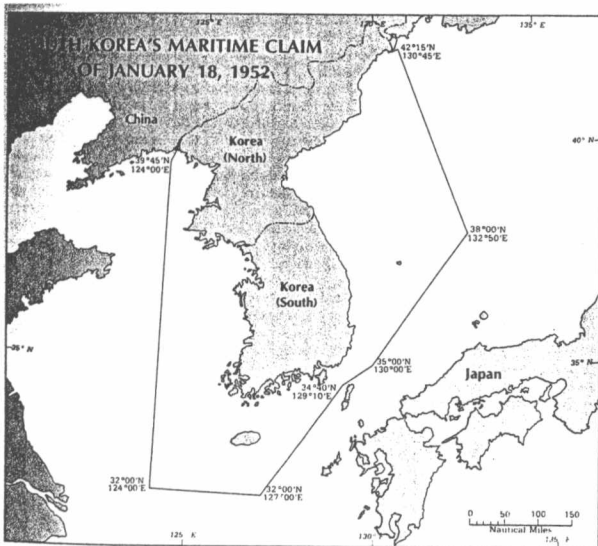
Obr. 13 Mapa oblasti nárokované Japonskem, ČLR a Čínskou republikou na Taiwanu. Přerušovaně je zakreslen rozsah území nárokovaného ČLR, tj. hranice kontinentálního šelfu.

Zdroj:

www.economist.com/displayStory.cfm?Story_ID=4489650

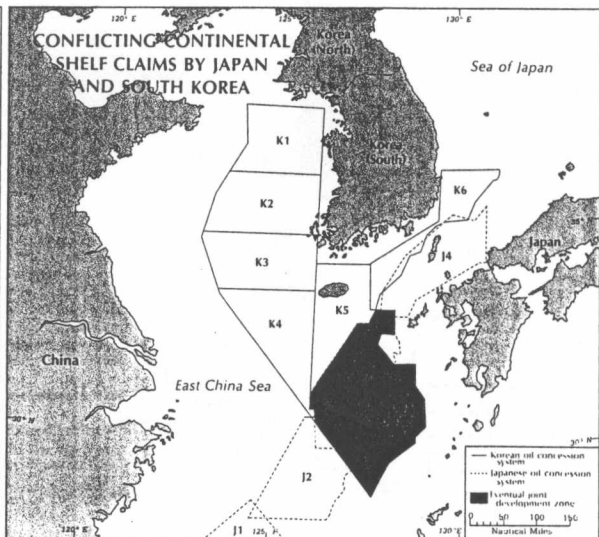
Obr. 14 Možnosti spolupráce mezi Japonskem a ČLR ve sporné oblasti ostrovů Senkaku a Japonska a Korejské republiky v okolí ostrovů Takešima.

Zdroj: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy in East Asian Seas.

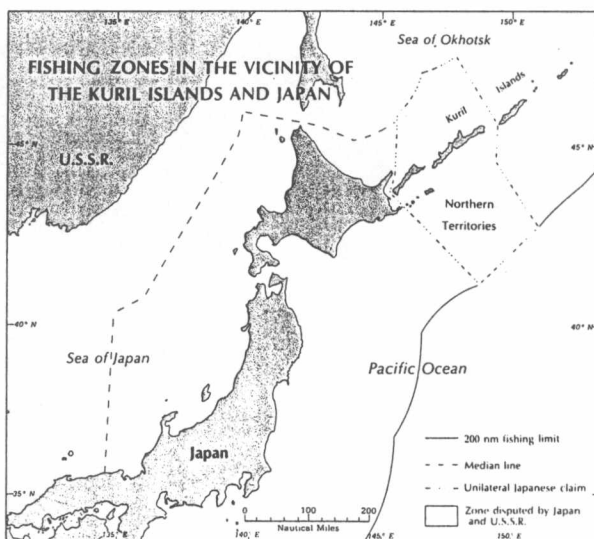
Obr. 15 Rozsah tzv. „Rhee Line“ vyhlášené jednostranně Korejskou republikou v roce 1952.

Zdroj: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy in East Asian Seas.

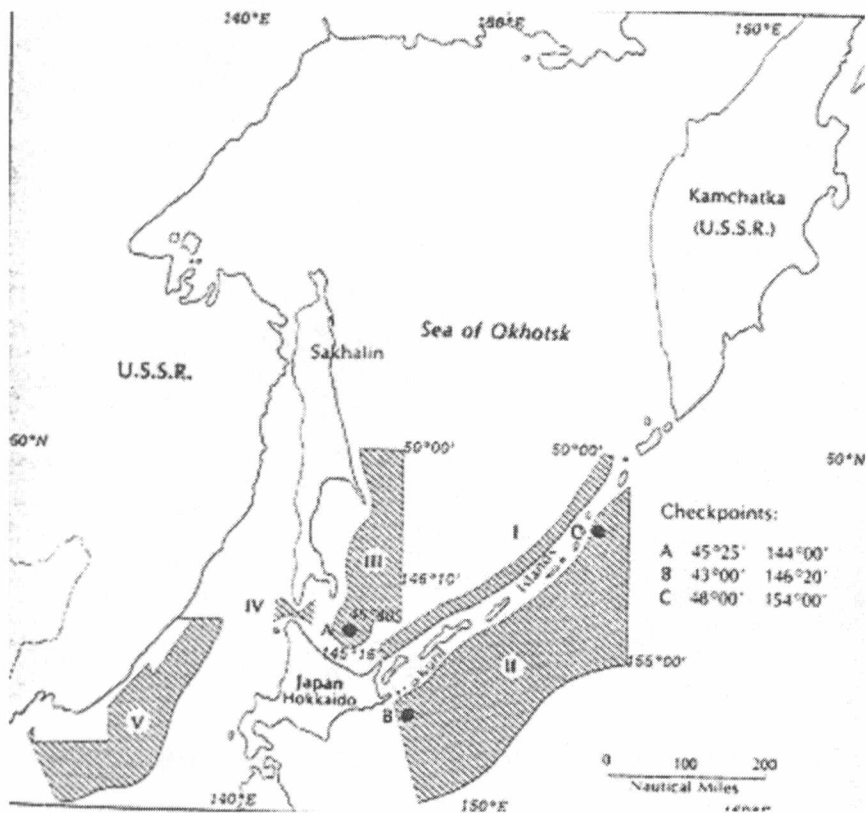
Obr. 16 Zóny spolupráce mezi Japonskem a Korejskou republikou ve Východočínském moři.

Zdroj: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy in East Asian Seas.

Obr. 17 Rozsah EEZ Japonska a v okolí Severních území.

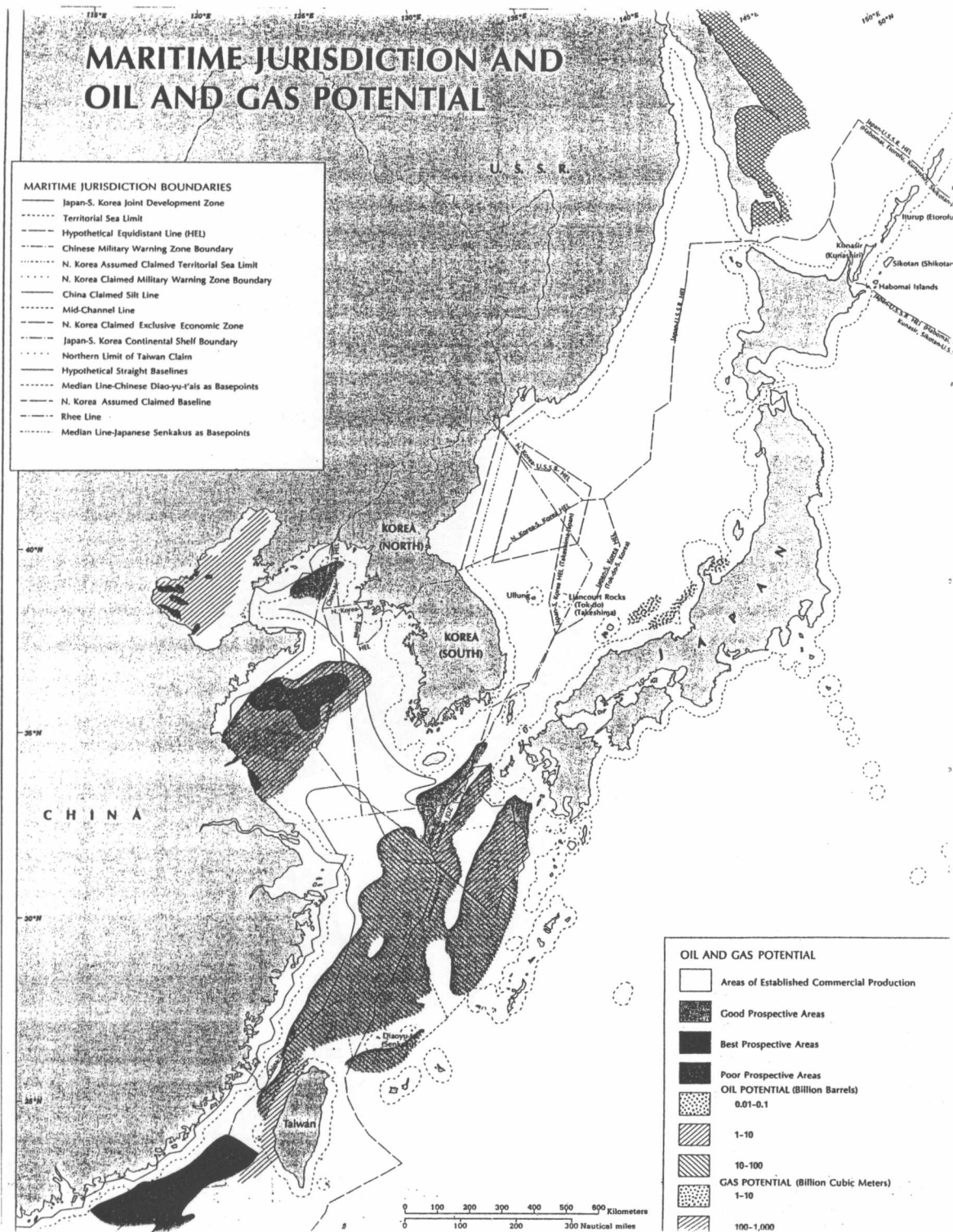
Zdroj: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy in East Asian Seas.

Obr. 18 Oblast, v níž může Japonsko rybařit v Ochotském moři a v okolí Severních území.

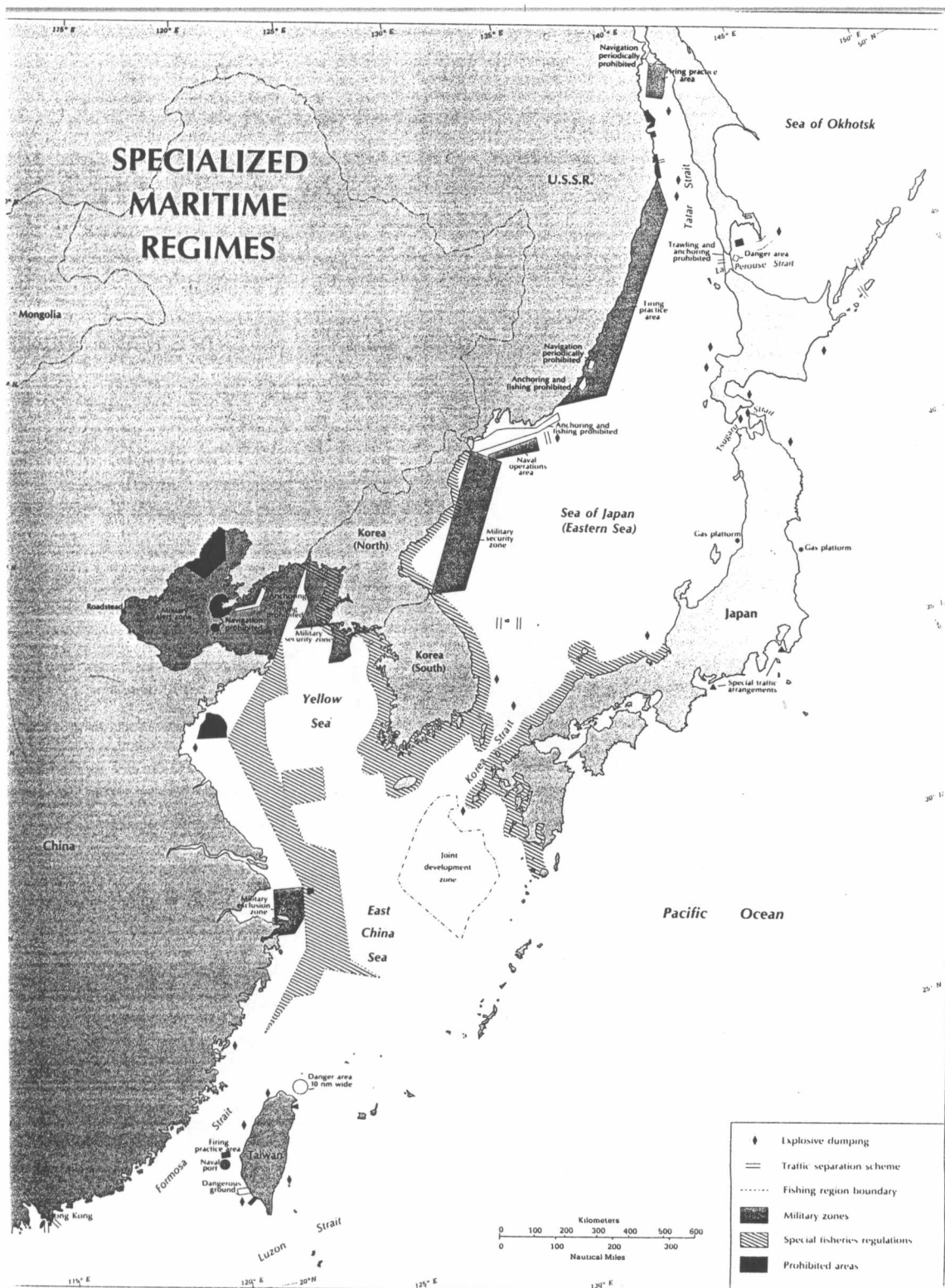
Zdroj: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy in East Asian Seas.

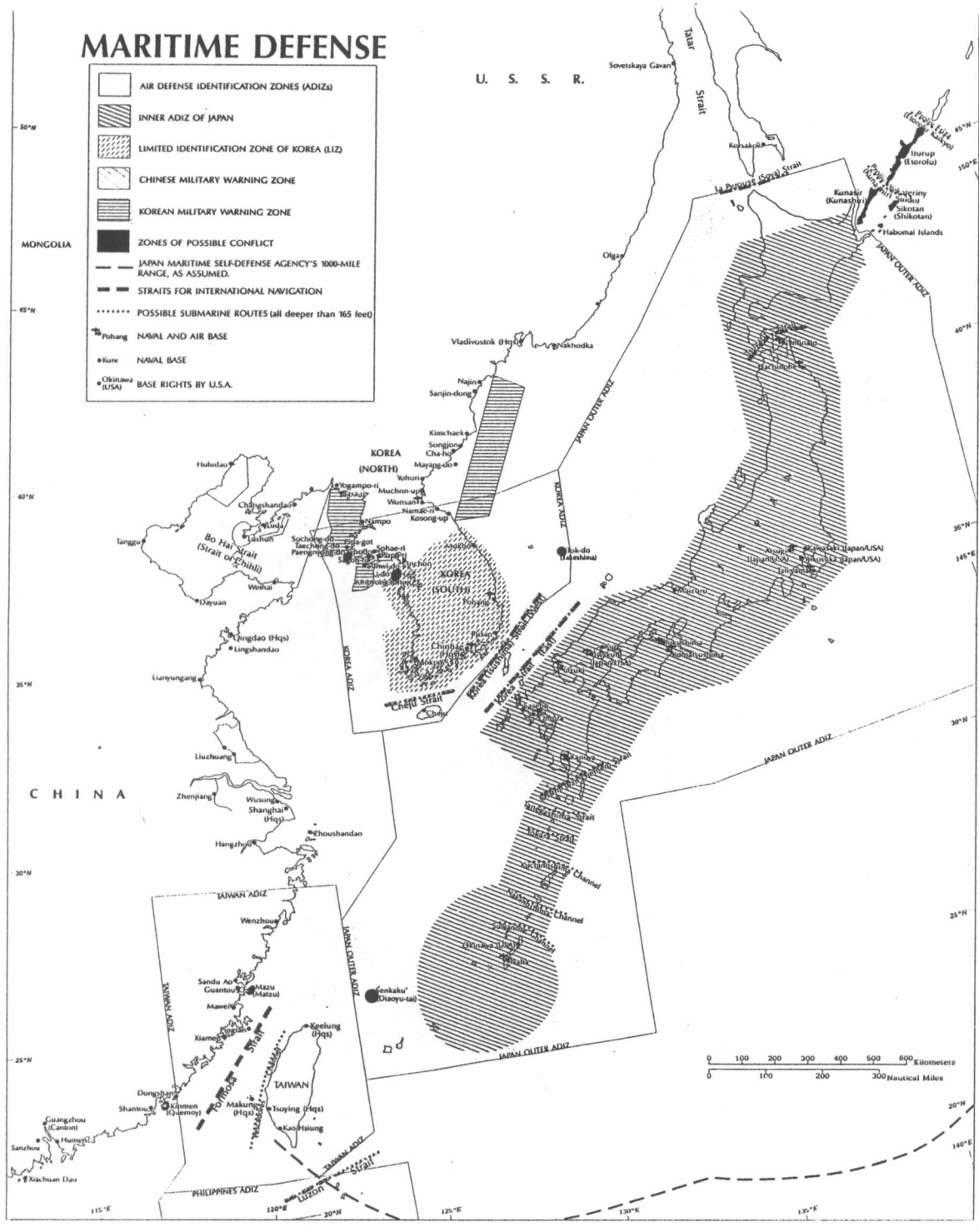

Obr. 19 Námořní hranice a oblasti s výskytem nalezišť ropy a zemního plynu.

Zdroj: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy in East Asian Seas.

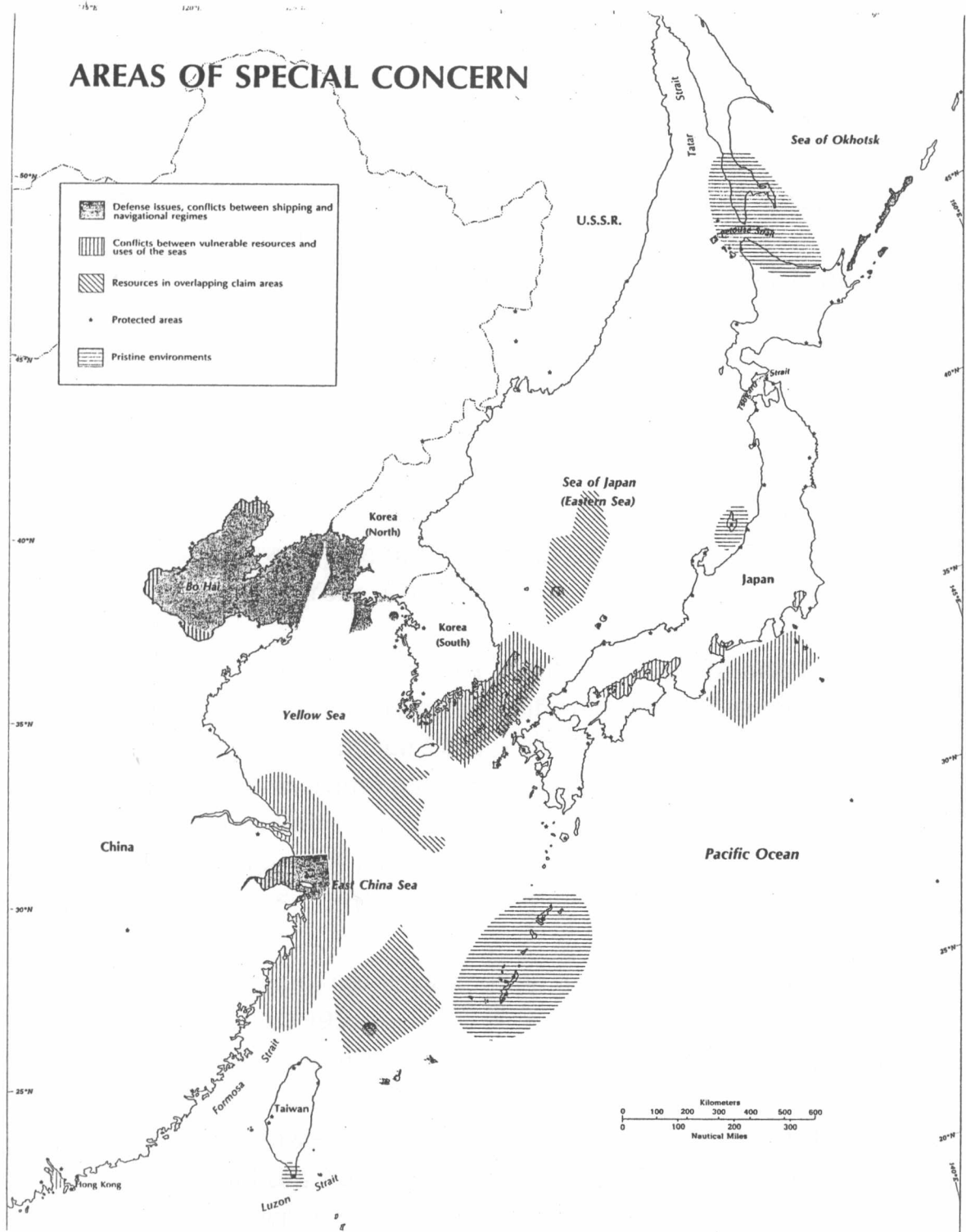

Obr. 20 Oblasti se speciální úpravou námořních vztahů mezi sáty ve Východní Asii.
 Zdroj: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy in East Asian Seas.

Obr. 21 Zóny obrany jednotlivých zemí Východní Asie (ADIZ = Air Defense Identification Zone).

Zdroj: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy in East Asian Seas.

Obr. 22 Oblasti se zvýšeným nebezpečím výskytu konfliktů ve Východní Asii.

Zdroj: Morgan, Valencia (eds.): Atlas of Marine Policy in East Asian Seas.

Použitá literatura a zdroje:

Literatura:

- Bakešová, Ivana, PhDr.: Čína ve XX. století. Univerzita Palackého, Olomouc 2001, 2003.
- Berg-Schlosser, D., Stammen, T.: Úvod do politické vědy. Institut pro Středoevropskou kulturu a politiku, Praha 2000.
- Cohen, Saul Bernard: Geography and Politics in a World Divided. 2nd edition. Oxford University Press, New York, London, Toronto 1973.
- Eckert, Carter J. & kol.: Dějiny Koreje. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2001.
- Encyklopaedia Britannica, díl 4. 15. edice. Encyklopaedia Britanica Inc. 1994.
- Fairbank John F.: Dějiny Číny. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1998.
- Glassner, Martin Ira: Systematic Political Geography. 4th edition. John Wiley & Sons, New York, Chichester, Brisbane, Toronto, Singapore 1989.
- Hasegawa, Tsuyoshi: The Northern Territories dispute and Russo-Japanese relations. University of California Press, Berkeley 1998. 1. díl: Between the war and peace 1697 - 1985.
- Hnízdo, Bořek: Mezinárodní perspektivy politických regionů. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1995.
- Kajima, Morinosuke: A Brief Diplomatic History of Modern Japan. 3rd printing. Charles E. Tuttle Co.: Publishers, Rutland, Vermont & Tokyo, Japan 1969.
- Kovář, Jindřich: Asie dynamický kontinent: hlavní faktory a ohniska růstu. Karolinum, Praha 1999.
- Lewis, Bernard: Dějiny Blízkého východu. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2002
- Liščák, Vladimír: Taiwan. Edice stručná historie států. Libri, Praha 2002.
- Mackinder, Sir Halford John: Democratic Ideals and Reality. A Study in the Politics of Reconstruction. 2nd edition. Penguin Books, Harmondsworth 1944.
- Ministerstvo zahraničních věcí Japonska: Diplomatic Blue Book 2004. www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2004/cap2-a.pdf (staženo 10/2005).

- Moravcová, Dagmar, Bělina, Pavel: Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914 – 1941. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1998.
- Morgan, Joseph, Valencia, Mark J. (eds.): Atlas of Marine Policy in East Asian Seas. University of California Press, Berkeley 1992.
- Ondřej, Jan JUDr. CSc.: Základy mezinárodního práva. Karolinum, Praha 1998.
- Pečenka, Marek, Luňák, Petr a kol.: Encyklopedie moderní historie. Libri, Praha 1999.
- Plechanovová, Běla, Fidler, Jiří: Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941 - 1995. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1997.
- Reischauer, Edwin O., Craig, Albert M.: Dějiny Japonska. Nakladatelství Lidových novin, Praha 2003.
- Romancov, Michael: Politická geografie a geopolitika. in: Úvod do studia politické vědy. Cabada, L., Kubát, M. (eds.). Eurolex Bohemia, Praha 2004.
- Sartori, Giovanni: Srovnávací ústavní inženýrství. SLON, Praha 2001.
- Wallerstein, Immanuel: The End of the World As We Know It (Social Science for the Twenty-First Century). University of Minnesota Press, London, Minneapolis 1999.

Články, studie:

- Andersen, Andrew: South Kuriles/Northern Territories: A stumbling-block in Russia-Japan Relations. Department of Political Science, University of Victoria, Květen 2001. Studie. www.iir.ubc.ca/cancaps/andersen.html (Staženo 10/2005).
- Autor neznámý: China Japan Relations as the Crossroads, *Xinhua News Agency*. 16.4.2005. www.china.org.cn/english/2005/Apr/126003.htm (staženo leden 2006).
- Autor neznámý: Oil and gas in troubled waters, Two resource-hungry nations square off in the East China Sea. *The Economist*. Oct 6th 2005. www.economist.com/displayStory.cfm?Story_ID=4489650
- Bajpae, Chietigj: The Price of Asian Conflict. *Asian Economy*. 24. 5. 2005. zdroj: www.atimes.com/atimes/Asian_Economy/GE24Dk01.html (staženo 3/2006).

- Brooke, James: Japan and Russia: With an Eye on China, Bury the Sword. *New York Times*. 13.2.2005.
www.yale.edu/japanus/Articles/NYTimes2.13.05.htm (staženo 2/2006).
- Brzezinski, Zbigniew: A Geostrategy for Eurasia. *Foreign Affairs*, 76:5. September/October 1997. www.comw.org (staženo 10/2005).
- Das, Dilip K.: Structured regionalism in the Asia-Pacific: Slow but sure progress. *Asia Pacific Viewpoint*, Vol. 45, No. 2, August 2004. Victoria University of Wellington, 2004. Published by Blackwell Publishing.
- Editorial: Taiwan-Japan Ties Face Critical Era. *Taiwan News*, Mar. 15, 2006, <http://taiwansecurity.org/TN/2006/TN-150306-1.htm> (staženo 5/2006).
- Fan, Yongming: Frozen China-Japan relations hold hopes, článek z 29.12.2005. Zdroj:
http://english.peopledaily.com.cn/200512/31/eng20051231_232077.html (staženo leden 2006)
- Fuqua, Jaques: Understanding Okinawa's Role in the U.S.-Japan Security Arrangement. National Clearinghouse for U.S.-Japan Studies. December 2001. <http://www.indiana.edu/~japan/Digests/okinawa.html> (staženo 4/2006), studie.
- Fürst, Rudolf: Japonsko-čínské dusno. *Mezinárodní politika* 3/2006.
- Herkovitz, Jon: Island dispute could slow Japanese automakers' drive into South Korea. *Reuters*, 18.3.2005. from:
www.detnews.com/2005/autoinsider/0503/21/autos-121528.htm.
Staženo 26.9.2005.
- Herskovitz, Jon: Korean poets deployed in fuss with Japan over isles. *Reuters*, 4.4.2005. from:
www.signonsandiego.com/news/world/20050404-0652-korea-japan-islands.html (Staženo 26.9.2005).
- Ho, Joshua: The Shifting of Maritime Power and the Implications for Maritime Security in East Asia. Institute of Defence and Strategic Studies, Singapore. June 2004. No. 68. Studie.
<http://www.ntu.edu.sg/IDSS/publications/WorkingPapers/WP68.PDF>
- Hogg, Chris: New Japan-China Spat over Gas. BBC. 18.4.2006. zdroj: Taiwan Security Research, www.taiwansecurity.org/News/2006/BBC-180406.htm (staženo 4/2006).
- Hrubý, Dan: Zpráva o zrodu velmoci. in: *Reflex* 17/2006, str. 42-64.
- Huang, Cheng-China: Diaoyu Islands Dispute, kapitola 1, ICE Case Studies, 6/1997. <http://gurukul.ucc.american.edu/ted/ice/diaoyu.htm> (staženo 8/2005).

- Keidanren (Japan Federation of Economic Organizations): Japan-China Relations in the 21st Century. Studie, z roku 2001.
www.keidanren.or.jp/english/policy/2001/006.html (staženo leden 2006)
- Kennan, George F.: Japanese Security and American Policy. *Foreign Affairs*, October 1964. www.foreignaffairs.org/19641001faessay43102-p0/george-f-kennan/japanese-security-and-american-policy.html (staženo 4/2006).
- Kitano, Mitsuru: The Myth of Rising Japanese Nationalism. *International Herald Tribune*, Jan. 12, 2006, staženo z www.taiwansecurity.org 4/2006.
- Klare, Michael: East Asia's Arms Races. *Buletin of the Atomic Scientists*. Jan/Feb. 1997. Vol. 53. No. 1.
www.thebulletin.org/issues/1997/jf97/jf97introklare.html (staženo 4/2006).
- Kupka, Martin: Moderní geopolitické teorie v USA. *Mezinárodní vztahy*, 2/2001, ročník 36, str. 83-97.
- Mack, Andrew: Island Disputes in Northeast Asia. Australian National University. Dept. of Internatioanl Relations, Working paper No. 1997/2. Canberra 1997. <http://rspas.anu.edu.au/ir/working%20papers/97-2.pdf>
- Marquand, Robert: Nationalism drives China, Japan apart. *Christian Science Monitor*, 29.12.2005.
www.csmonitor.com/2005/1229/p01s02a-woap.htm (staženo 1/2006)
- Miller, John H.: Russia-Japan Relations: Prisoners of History? Asia's Bilateral Relations, Special Assessment, October 2004.
www.apcss.org/Publications/SAS/AsiaBilateralRelations/Japan-Russia%20Relations%20Miller.pdf (staženo 10/2005). Studie.
- Na, Jeong-ju: Tokto dispute pulls down sales of japanese cars. *Korea Times*, 31.3.2005.
<http://times.hankooki.com/lpage/200503/kt2005033116372010440.htm> (Staženo 26.9.2005).
- Okazaki, Katsushi: China's Seaward Adventurism and the Japan-US Alliance, 1997. Studie.
- Rosenberg, David: Managing the Resources of the China Seas: China's Bilateral Fisheries Agreements with Japan, South Korea, and Vietnam. July 01, 2005. Zdroj:
<http://www.zmag.org/content/showarticle.cfm?SectionID=17&ItemID=8205> (staženo 12/2005).

- Swartz, Wilfram ken: Global map of growth of Japanese marine fisheries and fish consumption. The University of British Columbia 2000. Studie. www.fisheries.ubc.ca/grad/abstracts/wilfthesis.pdf (staženo 4/2006).
- Taiwan Security Research: US and Japan Agree on Deal to Relocate Marines. *Associated Press*, Apr. 25, 2006. <http://taiwansecurity.org/AP/2006/AP-250406.htm> (staženo 4/2006).
- Taiwan Security Research: USA and Japan agree on deal to relocate marines. 15.4.2006. www.taiwansecurity.org (staženo 4/2006).
- Takahashi, Kosuke: Ending the Russia-Japan Impasse: fresh thinking on the Kurils. *Japan Focus*. 27.4.2005. <http://japanfocus.org/article.asp?id=266> (staženo 4/2006).
- Velpel, Mary: Materiály k simulaci zasedání Mezinárodního soudního tribunálu, případ Korejská republika vs. Japonsko. University of Western Ontario. 20.8.1997. International Court of Justice '97. From: www.vaxxine.com/cowac/icj97htm.htm (staženo 26.9.2005), případová studie.
- Whitaker, Brian: From Turkey to Tibet. *Guardian*. February 23, 2004. www.guardian.co.uk/elsewhere/journalist/story/0,7792,1154165,00.html (staženo 4/2006).
- Xinhua News Agency: China-Japan Relations at the Crossroads. 16.4.2005. www.china.org.cn/english/2005/Apr/126003.htm
- Zweig, David, Bi, Jianhai: China's Global Hunt for Energy. *Foreign Affairs*. Sept/Oct 2005. str. 25-38.

Internetové zdroje:

- Autor neznámý: Liancourt Rocks/Takeshima/Dokdo/Tokto. www.globalsecurity.org/military/world/war/liancourt.htm, staženo 26.9.2005
- Autor neznámý: Liancourt Rocks/Takeshima/Dokdo/Tokto. www.globalsecurity.org/military/world/war/liancourt.htm (staženo 9/2005).
- Autor neznámý: Náčrt Transsibiřské magistrály: <http://www.travelcentre.com.au/travel/russia/Images/Trans-Sib-map-V3.jpg> (staženo duben 2006).
- Autor neznámý: Political Parties in Japan: 1874-1998. www.kanzaki.com/jinfo/PoliticalParties.html
- Autor neznámý: Relations with Russia. Ze zdrojů kongresové knihovny USA. <http://countrystudies.us/japan/135.htm> (staženo 10/2005).

- Demokratická strana (od r. 1998): <http://www.dpj.or.jp/english/>.
- Doyle, M.: Geopolitical Theory. <http://www.list.org/~mdoyle/theory.html> (staženo 10/2004).
- Dzurek, Daniel J.: What Makes Territory Important: Tangible and Intangible Dimensions. Prezentováno na konferenci Territorial Conflict Management: Approaches and Prescriptions. University of Illinois. 1 October 2004.
<http://www.acdis.uiuc.edu/Research/TerrConMng/TCMPapers/Dzurek.doc> (staženo 5/2005)
- Dzurek, Daniel: The Senkaku/Diaoyu Islands Dispute. Studie, datováno 18.10.1996. <http://www-ibru.dur.ac.uk/docs/senkaku.html> (staženo 8/2005).
- Kim, Tae-gyu: Korea Dominates Online Tokto War, 20.3.2005. *Korean Times*.
<http://times.hankooki.com/lpage/biz/200503/kt2005032017173911880.htm> (staženo 9/2005).
- Lee, Brian: Tokto dispute flares up after envoy's remark. 24.2.2005.
<http://joongangdaily.joins.com/200502/23/200502232208493079900090409041.html> (staženo 9/2005).
- Lee, Brian: Tokyo ties called „seriously hurt“, 18.3.2005.
<http://joongangdaily.joins.com/200503/17/200503172217464409900090409041.html> (staženo 26.9.2005).
- Liberálně demokratická strana: www.jimin.jp/jimin/english/index.html
- Lovmo, Mark S.: The Territorial Dispute Over Dokdo. Z roku 2005, blíže nedatováno. www.geocities.com/mlovmo/page4.html (staženo 26.9.2005).
- Nishimoto, Keiichi: Recent Developments in the Russia-Japan Relationship. Přepis projevu proneseného Alexanderem Nikolajevičem Panovem 22.4.2003 v Tokiu. www.iips.org/Lecture%20Panov.pdf (staženo leden 2006).
- O'Sullivan, Kalani: How it was, Tokto dispute history.
<http://kalaniosullivan.com/KunsanAB/8thFW/Howitwasb11tokdo.html> (staženo 4/2006).
- Postupimská deklarace (Potsdam Declaration) z 26. července 1945, East Asian Studies Documents,
<http://www.isop.ucla.edu/eas/documents/potsdam.htm> (staženo 12/2005).
- Šinkómeitó: <http://www.komei.or.jp/en/index.html>

Treaty of Peace with Japan z 8. září 1951.

<http://www.gainfo.org/SFPT/SanFranciscoPeaceTreaty1951.htm>
(staženo 11/2004).

<http://en.wikipedia.org> - Internetová encyklopedie.

<http://saup.fisheries.ubc.ca> - Úlovky ve světových mořích a oceánech.

<http://taiwansecurity.org/TSR-Japan.htm> - Taiwan Security Research

<http://www.answers.com/topic/east-asian-tigers>

http://www.asianinfo.org/asianinfo/countries_map/map-picture/japan_pol96.jpg - oficiální mapa Japonska.

<http://www.etaiwannews.com>

<http://www.factbook.cia.gov>

<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/senkaku.htm>

<http://www.japanfocus.org/article.asp?id=248> (mapa Kuril)

<http://www.mofa.go.jp/region/europe/russia/territory> (Stránky
japonského ministerstva zahraničí: Japan's Northern Territories)

<http://www.oecd.org/dac/stats/dac/dcrannex> - OECD Statistika rozvojové
pomoci.

<http://www.pref.shimane.jp/section/takeshima/eng/take2.html>

<http://www.strandx.com/archives/2005/04/index.html> - Strand.

Projekt diplomové práce

Autor: bc. Petra Palivcová
UK FSV, Institut politologických studií
začátek studia: ak. rok 2003/2004

I. Předpokládaný název práce:

Vliv územních sporů na pozici Japonska jako hegemonu v regionu východní Asie.

II. Charakteristika tématu:

Územní spory Japonska s okolními zeměmi v oblasti východní Asie, Čínskou republikou, Čínskou lidovou republikou, Korejskou republikou a Ruskou federací, mají od 70. let 20. století značný vliv při utváření zahraniční, ale i vnitřní politiky všech zúčastněných států. Konflikty jsou periodicky eskalovány, ať už radikálními skupinami, či v důsledku působení jiných politicky významných faktorů (např. strategická a hospodářská hodnota území), a neustále působí jako zdroje latentního napětí v regionu.

Autorka diplomové práce se chce zabývat příčinami sporů o ostrovní oblasti, jejich ekonomickým, politickým i nacionalistickým potenciálem, důvody neřešení sporů a konečně důsledky, které pro region a vzájemnou spolupráci těchto států teritoriální rozpory znamenají.

Výše uvedené aspekty jsou zohledněny při formování zahraniční politiky Japonska, země angažovaná ve všech

zde popisovaných teritoriálních sporech, a mohou působit jako významné determinanty pozice Japonska v regionu.

Právě míra vlivu fenoménu územních sporů na zahraniční politiku moderního Japonského státu, s důrazem na období posledních čtyřiceti let, tzn. od 70. let 20. století, a následný dopad této politiky na země účastnící se konfliktů bude předmětem zkoumání této práce.

Na základě zjištěných dat a prostudování vzájemných vztahů mezi státy a nestátními organizacemi, pak budou popsány dosavadní pouze přednesené i realizované možnosti spolupráce. V samém závěru práce pak bude navrženo možné řešení sporů, event. možné společné postupy zemí za účelem odstranění nebezpečí náhlé eskalace konfliktů při zachování statu quo.

III. Metody výzkumu:

Analýza pramenů, sekundární literatury a jiných zdrojů s cílem zjistit strukturu vztahů a procesů mezi jednotlivými účastníky sporů s ohledem na relevantní politicko-geografické teorie. Zkoumání aktuálního rozložení sil v regionu, interakčních efektů mezi aktéry konfliktů a následná syntéza zjištěných dat ústící v návrh řešení aktuální situace.

IV. Předpokládaná osnova práce:

1. Úvod
2. Tradiční postavení Japonska v regionu,
Japonsko v politicko-geografických teoriích.
3. Historický vývoj územních sporů Japonska:
ostrovy Senkaku,
Takešima,
Severní území/ Kurilské ostrovy.
4. Dopad teritoriálních sporů na vnitropolitickou
scénu Japonska.
5. Zahraniční politika moderního Japonského státu
vůči:
Čínské republice
ČLR
Korejské republice
Ruské federaci
6. Zhodnocení minulých i budoucích řešení sporů.
7. Závěr

V. Předpokládaná základní literatura a jiné zdroje:

Cihelková, Eva; Krausová, Radka; Brada, Tomáš:
Ekonomické a politické změny v Japonsku v 90. letech, VŠE,
Praha 1999.

Glassner, Martin Ira: Systematic Political Geography, John
Wiley & Sons, 1989.

Great Britain, Foreign Office: Treaty of Peace with Japan, San Francisco, 8th September 1951 (with Declarations and Protocol), London 1951.

Hasegawa, Tsuyoshi: The Northern Territories Dispute and Russo-Japanese Relations, Vol.1: Between War and Peace, University of California at Berkeley, 1998.

Hoffmann, Erik P.; Fleron, Frederic J., jr.: The Conduct of Soviet Foreign Policy, Aldine Publishing Company, New York, 1980.

Ito, Go: Japan's Normalization with Mainland China and North Vietnam: A Study on the Impact of the U.S. Opening to China, The Bulletin of the Institute of Social Sciences, Meiji University, Vol. 22, No. 1, 2000. Tokyo.

ed. Lane, David: The Political Economy of Russian Oil, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., Lanham, Maryland, 1999.

Mack, Andrew: Island Disputes in Northeast Asia, Working Paper No. 1997/2, National Library of Australia, Canberra 1997.

Maki, John M.: Conflict and Tension in the Far East: Key Documents, 1894 - 1960, University of Washington Pr., Seattle 1961.

eds. Morgan, Joseph; Valencia, Mark J.: Atlas for Marine Policy in East Asian Seas, University of California, 1992.

Reischauer, Edwin O.; Craig, Albert M.: Dějiny Japonska, NLN, Praha 2000.

Ulam, Adam: Expansion and Coexistence: The History of Soviet Foreign Policy, 1917 - 1973.

Wang, James C.F.: Contemporary Chinese Politics, An Introduction, Prentice-Hall, New Jersey, 1985.

články, projevy:

Acheson, Dean: Our Far Eastern Policy: Debate, Decision, and Action, 1951.

Gromyko, Andrei A.: A Separate Peace: Soviet Refusal to Sign Treaty, září 1951.

Jošida, Šigeru: projev na mírové konferenci v San Francisku, 7. září 1951.

Pond, Elisabeth: Japan and Russia, the View from Tokyo, Foreign Affairs 10/1973,
<http://www.foreignaffairs.org/19731001faessay10084/elisabeth-pond/japand-and-russia-the-view-from-tokyo.html>

Ulanovsky, Yu. B.: Territorial Issues in the Japanese Peace Settlement, září 1952.

The Northern Territory Problem, Past and Present, in:
<http://apps.main.teikyo-u.ac.jp/tosho/hsaitou16.pdf>

internetové zdroje:

Japonsko:

<http://www.mofa.go.jp> - Ministerstvo zahraničí Japonska

ostrovy Senkaku:

<http://www-ibru.dur.ac.uk/docs/senkaku.html>

<http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/senkak2.htm>

ostrovy Takeshima:

<http://www.hikyaku.com/dico/geotxtg26.html>

<http://www.pref.shimane.jp/section/takesima/eng/take2.html>

<http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/takeshima/position.html>

<http://www.kimsoft.com/korea/tok-do.htm>

Kurilské ostrovy:

<http://www.sakhalin.ru>

http://www.findarticles.com/cf_dls/m0JAP/3_11/94329301/p1/article.jhtml

jiné:

<http://coombs.anu.edu.au/wwwl-asianstudies.html>

<http://russia.shaps.hawaii.edu/fp>

<http://vax.wcsu.edu/socialsci/area.html>

<http://www.american.edu/projects/mandala/TED>

<http://www.countrystudies.us/japan/135.htm> - vztahy
Japonsko - Rusko.

<http://www.globalsecurity.org>

<http://www.isop.ucla.edu/eas/documents/peace1951.htm> -
Treaty of Peace with Japan, San Francisco, September
1951.

<http://www.jstor.org>

<http://www.library.yale.edu/MapColl/fareast.html>

<http://www.niraikanai.wvma.net/pages/archive.html> -
vztahy Japonsko - USA.

<http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/acheson4.htm> - Dean
Acheson, projevy.

<http://www.oefre.unibe.ch> - ústavy států

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Petra Andělová, Ph.D.

V Praze, 27. května 2004.

Soublas'm s vedoucí práce
